

T.C.
Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

**BAYRAKTAR BAYRAKLI'NIN “YENİ BİR ANLAYIŞIN
IŞIĞINDA KUR’AN TEFSİRİ” ADLI ESERİ VE KADIN
HAKKINDAKİ AYETLERE
GETİRDİĞİ YORUMLAR**

Mustafa ATİLLA
Iğdır-2019

T.C.
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**BAYRAKTAR BAYRAKLI'NIN “YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA
KUR'AN TEFSİRİ” ADLI ESERİ VE KADIN HAKKINDAKİ
AYETLERE GETİRDİĞİ YORUMLAR**

Hazırlayan
Mustafa ATILLA

Danışman
Prof. Dr. Mehmet ÜNAL

İğdır- 2019

TAAHHÜTNAME

(Bilimsel Etiğe Uygunluk Metni)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Bayraktar Bayraklı'nın Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri Adlı Eseri ve Kadın Hakkındaki Ayetlere Getirdiği Yorumlar**” adlı çalışmanın kendi çalışma ve gayretim sonucunda meydana geldiğini, alıntılara kaynak gösterdiğimi ve yürürlükteki tez kurallarına uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, bu çalışmamın kağıt ve elektronik kopyalarının Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirtilen koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylıyorum. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmenliğinin ilgili maddeleri doğrultusunda gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden açılabilir.

Tezimin tamamının veya uygun kısımlarının erişime açılması tamamen Sosyal Bilimler Enstitüsünün takdirindedir.

Tezim sadece Iğdır Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mustafa ATİLLA

05/09/2019

KABUL VE ONAY

MUSTAFA ATILLA tarafından hazırlanan **BAYRAKTAR BAYRAKLI'NIN** “**YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA KUR'AN TEFSİRİ**” ADLI ESERİ VE **KADIN HAKKINDAKİ AYETLERE GETİRDİĞİ YORUMLAR** adlı çalışma, **05/09/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından **TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ** Anabilim Dalı, **TEFSİR** Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

(İmza)

Prof. Dr. Şadi EREN

(Başkan)

(İmza)

Doç. Dr. Zeki TAN

Üye

(İmza)

Prof. Dr. Mehmet ÜNAL

Danışman

ÖZET

Bir din eğitimcisi olan Bayraktar Bayraklı'nın "Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri" adlı eseri kadın ayetleri bağlamında ele alındı. Eser bir din eğitimcisi, din psikolojisi ve din sosyolojisi bakışıyla açıklanmaya çalışılan yorumlardan oluşmuştur. Ayetler açıklanırken konuyla ilgili diğer ayetlerden yararlanılsa da, hadis ve asar birikiminden, nakillerden yeterince faydalanılmamıştır.

Kadının örtünmesi mevzusu biryana bırakılırsa modernist İslâm düşüncesinin müellifi etkilediği gözlemlenmiştir.

Ona göre, insanın yaratılışındaki nefis kavramı 'cevher' anlamına gelir ve Adem ve Havva aynı öz ve cevherden yaratılmıştır. Kur'an'da ideal bir kadın imge olarak sunulan Hz. Meryem, hem erkeklik hem dişilik özelliklerine sahip garip bir yaratılışa olup çift cinsiyetliliğe benzer bir mahiyette İsa'ya hamile kalmıştır. Kur'an ona göre çok eşle evliliği tavsiye etmez. Boşama ve boşanma hakkı mahkemelere ait olmalıdır. Üç talak, mahkemedeki celseler anlamında yorumlanmalıdır. Kadının şahitliği erkeğinkine denk olup anılan ayette bir erkek şahit yerine iki kadın şahidin istenmesi; o toplumda ticari faaliyetlerde çok tecrübeli olmayan kadınların hata yapma ihtimali sebebiyle söz konusu olmuştur.

Cahiliye döneminde kendisine miras hakkı bile tanınmazken İslâm, kadına, miras hakkı getirerek adeta devrim niteliğinde bir değişimi sağlamıştır.

Nisa:34. Ayette geçen kadının dövülmesi hususuna konu olan "Darb" kavramı, dövme anlamında olmayıp kovma anlamındadır. Kur'an'a göre kadının seçme ve seçilme hakkı vardır. Kamu görevinde cinsiyet değil liyakat esas alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler:

Kadın, Yaratılış, Hz. Meryem, Örtünme, Miras, Şahitlik, Seçme-Seçilme Hakkı

ABSTRACT

The book “Yeni bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri” which was written by Bayraktar Bayraklı who is a religion educator was handled in terms of the woman verses. The work is formed of interpretations of a religion educator, a religion psychology and religion sociology view. While explaining the verses other verses related to the issue were benefited, however, hadith reservoir or narrations were not adequately made use of.

Placing the veiling of the woman on one side, it has been observed that the idea of modernist Islam influenced the author.

According to him, the notion of self in the creation of human means “ore” and Adam and Eve were created from the same core and ore. The Virgin Mary who is presented as the ideal image in the Quran has a strange creation of possessing both masculinity and femininity features and in likewise characteristic bisexuality she was pregnant to Jesus. For him the Quran does not advise polygamy. The rights of divorcing and getting divorced must belong to the courts. Three talak should be interpreted as sessions at courts. The woman’s testimony equals the man’s and the issue of two women’s testimony is asked instead of a man’s in the verse is a matter of the possibility of the women’s mistake making due to lack of experience in commercial activities in that nation.

In the pre-Islamic age of ignorance the women were not even had the right of legacy, however, by giving this right to women, Islam virtually provided a revolutionary change.

The totion of “pounding” which is subject to beating women in the 34. verse of Nisa is means dismissing the woman not beating. According to the Quran the woman has the rights to vote and be elected. In the çivil service not the gender but the qualification must be grounded on.

Key Words:

Woman, Genesis, The Virgin Mary, Veiling, Legacy, Testimony, The Right to Vote and Be Elected

ÖNSÖZ

Günümüzün önemli ve gündemi meşgul eden konularından birisi şüphesiz İslâm'da ve Kur'an-ı Kerimde kadın konusudur. İnsanların ve Müslümanların yarısını oluşturan kadınlara yüce kitabımız eşsiz bir değer vermiş, daha evvel hiçbir devirde bulunmayan pek çok haklar tanımıştır. Kur'an-ı Kerimin en güzel örneği Peygamberimiz(s.a.v) de gerek sözleri, davranışları ve yaşantısıyla bu hakları pekiştirmiş onların haklarına riayet(saygı gösterme) edilmesi ve korunmasını veda hutbelerinde vasiyette bulunmuştur.

Biz bu çalışmamızda bir din eğitimcisi olan Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI'nın “ *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri* ” adlı eserini ve bu eserdeki kadın mevzusunda yapmış olduğu yorumları ve bu yorumların analizini konu edindik. Bayraklı'nın kadınlara ilgili ayet-i kerimeleri nasıl değerlendirdiğini, konuyu ele alış biçimini, problemleri mevzularla ilgili görüşlerinin tahlilini yapıp; yorumlarını ve tefsirini muhteva ve kaynak yönünden değerlendirmeye çalıştık.

Tezimizi geç olsa da bitirerek sonuca ulaştığımız için kendimizi bahtiyar hissediyor ve Rabbimize hamdediyoruz. Elbette ortaya çıkan bir çok eserde bir takım eksiklikler ve değerlendirmelerde de isabetsizlikler olabilir. Bizim çalışmamızda da bazı eksiklikler elbette görülecektir. Ancak biz elimizden geldiği kadar bu noktada gücümüzü ve akademik hassasiyeti kullanarak çalışmayı ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmalarımızın konu tespitinden, telifine ve isimlendirilmesine varıncaya kadar her zaman ve zeminde düşünce, katkı ve önerileriyle yardımda bulunan muhterem danışman hocam Prof. Dr. Mehmet ÜNAL'a; kaynak bulmamda ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen burada ismini anamıyacağım bir çok arkadaşımıza ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Belki en büyük teşekkür de kendilerine tezim sürecinde kimi zaman gereği gibi zaman ayıramadığım ve vakitlerini çaldığım yakınlarıma ve çocuklarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunmayı burada belirtmek isterim.

Mustafa ATİLLA

IĞDIR 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VI
1.GİRİŞ	1
1. 1.TEZİN KONUSU	1
1.2.TEZİN ÖNEMİ VE AMACI	2
1.3.TEZDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM	4
2. “YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA KUR’AN TEFSİRİ”	5
2.2.1. Bayraktar Bayraklı Kimdir?	5
2.2.2. Eserleri Nelerdir?.....	6
2.2.3. Tefsirinin Genel Karakteristiği	12
2.2.3.1.Muhkem-Müteşabih Ayetlerin Dikkate Alınarak Tefsir Etme	12
2.2.3.2. Ayeti Ayetle Tefsir Etme	14
2.2.3.3. Kimyasal Metod.....	14
2.2.3.4. Sebep-Sonuç İlişkisine Göre Tefsir Etme:.....	15
2.2.3.5. Tümdengelim Ve Tümevarım Metoduna Göre Tefsir	16
2.2.3.6. Semantik Metodu	16
2.2.3.7. İhlas.....	17
2.2.3.8. Nasih-Mensuh Olmadığı Fikrinden Hareketle Tefsir	18
2.2.4. Tefsirde Görülen Zaaf Noktalar	19
2.2.5. Tefsirde Görülen Güçlü Noktalar	26
I. BÖLÜM	33
1.1.TARİHİ SÜREÇTE KADIN OLGUSU	33
1.1.1. Eski Kültürlerde Kadın Olgusu	33
1.1.2.Yahudilikte Kadın Olgusu	33
1.1.3.Hıristiyanlıkta Kadın Olgusu.....	35
1.1.4.Cahiliye Devrinde Kadın Olgusu	35
1.2.‘YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA KUR’AN TEFSİRİ’NDE KADININ ONTOLOJİK YÖNÜ İLE İLGİLİ AYETLERİN YORUMU	36
1.2.1. Kadının Yaratılması.....	36
1.2.2. İlk Günah Meselesi	40
1.2.3. Hamile Kalması Bağlamında Hz. Meryem Örneği	44
1.2.3.1.Hz. Meryem Annesinin adağı /duası ve Hz.Meryem’in Doğumu	44
1.2.3.2. Hz. Meryem’in Ruh (Melek) ile Diyaloğu	46
1.2.3.3. Hz. Meryem’in Hamileliği Ve Doğurması	50

II.İKİNCİ BÖLÜM.....	57
2.1. KADIN HAKKINDA MUAMELATLA İLGİLİ AYETLERİN YORUMU	57
2.1.1. Kadının Örtünmesi	57
2.1.2. Kadının Evliliği / Çok Eşle Evlilik.....	64
2.1.3. Kadının Boşama Hakkı.....	69
2.2.KADININ TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ YERİ İLE İLGİLİ AYETLERİN YORUMU	77
2.2.1. Kadının Şahitliği.....	77
2.2.2. Kadının Mirası	86
2.2.3. Kadının Dövülmesi: Nüşûz ve Darb Kavramlarına Dair.....	94
2.2.4. Kadının Seçme ve Seçilme Hakkı	100
SONUÇ.....	112
BİBLİYOGRAFYA	117

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı Geçen Eser
<i>a.g.m.</i>	Adı Geçen Makale
<i>AÜİFD</i>	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<i>AÜSBE</i>	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>b.</i>	İbn
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>c.</i>	Cilt
<i>DEÜİFD</i>	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<i>DİA</i>	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>DİB</i>	Diyanet İşleri Başkanlığı
<i>DÜİFD</i>	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<i>h.</i>	Hicri
<i>H.z.</i>	Hazreti
<i>İFAV</i>	İlahiyat Fakültesi Vakfı
<i>m.</i>	Miladi
<i>OMÜİFD</i>	Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<i>ö.</i>	Ölüm tarihi
<i>r.a</i>	Radiyallahu anhu
<i>s.</i>	Sayfa
<i>s.a.v.</i>	Sallallahü Aleyhi ve Sellem
<i>SBE</i>	Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>sy.</i>	Sayı
<i>TDV</i>	Türkiye Diyanet Vakfı
<i>trc.</i>	Tercüme eden
<i>ts.</i>	Tarihsiz
<i>vb.</i>	Ve benzeri
<i>vd.</i>	Ve devamı
<i>v.dğr.</i>	Ve diğerleri
<i>Y.L.</i>	Yüksek Lisans
<i>yy.</i>	Basım Yeri Belirtilmemiş

1.GİRİŞ

Çalışmamız, Bayraktar Bayraklı'nın tefsirini dikkate alarak bir değerlendirmeyi içermektedir. Dolayısıyla tasvîrî bir mahiyet arz etmektedir. Yazarın kadın özelinde ilgili ayetlere nasıl baktığını, kendine özgü farklı yorumlarla öne çıkan düşüncelerini ihtiva etmektedir. Bu çerçevede Bayraklı'nın Kur'an'da yer alan kadınla alakalı ayetleri yorumlarken ne düşündüğünü değerlendirmeye çalışacağız. Elbette kimi zaman bu görüşlere eleştiri de getireceğiz. Konu hakkında genel kanaate zıt olan bu yorumları karşılaştırmalı olarak okumaya çalışacağız. Kuşkusuz bu çalışmada takip edilecek bir yöntemimiz ve metodumuz olacaktır.

1. 1.TEZİN KONUSU

Günümüzün güncel konularından birisi şüphesiz kadın konusudur. Bu konu genelde tüm İslâm aleminde, özelde de Türkiye'de son asırların en başta gelen tartışma konularından biri olagelmiş ve halen de devam etmektedir. Gerek müsteşrikler gerekse ülkemizin dini bilimlerde uzman olmayan aydınları İslâm'ın kadını ikinci sınıf gördüğünü, ona gereken önemi vermediğini, özgürlükten yoksun bırakıldığını, erkeğin kölesi kılındığını iddia etmişlerdir. Bu sorun teşhis edilmedikçe, tedavi edilmedikçe gelecekte de tartışılacağı muhakkaktır.

Şu bir gerçektir ki tarihi süreçte, eski kültürlerde kadın genellikle aşağılanmış, toplumdaki soyutlanmış, cahil bırakılmış mahrumiyet ve mağduriyetlere maruz bırakılmıştır. Bu mahrumiyet ve mağduriyetin sebebi Kur'an-ı Kerim ve sahih sünnet değil bilakis farklı kültürel geleneklerin tarihi süreçte İslâm dünyasında oluşmuş toplumsal çevrenin ürünüdür.

Kadın konusu İslâm karşıtı düşünür ve yazarların İslâma saldırılarının hedef tahtasını oluşturmuştur. Bu eleştirilerinde çoğu zaman İslâmın temel kaynağı Kur'an-ı Kerimi ve hadislerdeki hükümleri bilimsellikten uzak, basit bir üslupla kötölemişlerdir. Prof. Dr. İlhan ARSEL, İslâm toplumunda kadının zavallı, özgürlüklerden yoksun,

erkeğin kölesi durumunda olduğunu bunun sebebinin de dinin kurucusu olduğunu iddia etmektedir.¹

Çalışmalarımızın konusu, özellikle Türkiye bağlamında dini boyutu olan çağımız problemlerine çözüm arayan Bayraktar BAYRAKLI'nın *“Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri”* adlı eseri ve bu eserindeki kadın hakkında yaptığı yorumlar ve bu yorumların analizidir. Bayraklı sorunlar yumağı halini almış konularla ilgili ayetleri nasıl değerlendiriyor, bu ayetleri nasıl ele alıyor. Klasik ve çağdaş müfessirlerle ayrıştığı ya da örtüştüğü görüşlerini tahlil edip yorumlarını ve tefsirini içerik ve kaynak yönünden bir değerlendirmesini yapacağız.

“Din eğitimcisi” kimliğine sahip Bayraktar Bayraklı'nın tefsir alanında yaptığı farklı yorumlar ve düşünce çabaları özellikle kadın mevzuuyla ilişkilendirilebilir klasik ve çağdaş yorumların genel değerlendirmesinin yapılması ve tarihi süreçte kadın algısı ile konuya başlamayı uygun gördük.

“Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri” isimli çalışmanın müellifi ve eserinin genel karakteristiği, eserinin zaaf noktaları, eserin güçlü noktalarını örneklerimizle ifade etmeye çalıştık. Müellifi ve diğer kaleme aldığı eserlerini de tanıttık.

Kadının ontolojik yönü, kadının toplumsal yaşamdaki yeri ve kadınla ilişkilendirilebilir muamelatla ilgili ayetlerin yorumları bölüm başlıklarımızı oluşturdu. Bu konuları seçmemizin sebebi müellif Bayraklı'nın bu mevzudaki farklı olduğunu düşündüğümüz fikirleri, toplumda sıklıkla tartışılması ve günümüzdeki sosyoekonomik, sosyokültürel problemlerle ilgili ve ilişkili olmasından dolayıdır.

1.2. TEZİN ÖNEMİ VE AMACI

Devamlı bir değişme ve gelişme içerisinde dönen dünyada, her bir çağın kendine özgü problemleri olagelmıştır. Bu problemlerin çözümü şüphesiz o zaman dilimi ve mekânda bulunan, kendi toplumlarıyla iç içe yaşayan, toplumlarını ve problemlerini bizzat yaşayarak yakinen tanıyan ilim adamları olacaktır. İçerisinde yaşadığımız bu

¹ İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, Orhanlar Matbaası, İstanbul, 1987, 3

çağın problemlerine çözüm üretebilecek olanlarla çağımız insanını ve problemlerini bilen, toplumla iç içe yaşayıp hayatı paylaşan ilim adamları olmalıdır. Problemler çözüme kavuşmazsa zamanla pek çok problem yığılıp, insanlar pratik hayatta boşluk ve yanlışlığa sürüklenecektir. Bu sebepten dolayıdır ki İslâm ilim adamlarının görevi günümüzdeki problemlere çözüm üretmeleri, maddi ve manevi açıdan sağlıklı, inançlı, mutlu toplum oluşturulması açısından çok önemlidir.

Tefsir ilmi ile iştigal eden müfessirin görevi günümüz problemlerini fıkıhçı nazarıyla bakmaktan ziyade bu problemle ilişkilendirilebilir ayet-i kerimeleri anlama ve yorumlanmasında yol göstermek, asrın idrakine, çağın gereklerine uyumlu çözüm sunmaktır.

Bu sebeplerden dolayıdır ki bu çalışmamızın analizinin önemli bir çalışma olduğu kanaatindeyiz. Tez içeriğini hazırlarken kadın mevzusuyla ilişkilendirilebilir klasik ve çağdaş yorumların genel değerlendirilmesinin yapılması ve tarihi süreçte kadın algısı ile konuya başlamayı gerekli gördük.

“Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Tefsiri” isimli çalışmanın müellifi ve eserinin genel karakteristiğini, eserin zaaf noktaları, güçlü noktalarını giriş bölümünde örneklerimizle ifade etmeye çalıştık. Müellifi ve diğer eserlerini bu başlık altında kısmen tanıttık. Kadının ontolojik yönü, kadının toplumsal yaşamdaki yeri, muamelatla ilgili ayetlerin yorumları bölüm başlıklarını oluşturdu. Bu konuları seçmemizin sebebi, Bayraklı'nın bu mevzulardaki farklı düşünceleri, toplumda sıklıkla tartışılması ve günümüzdeki sosyoekonomik, sosyokültürel problemlerle ilgili olmasından dolayıdır. Amacı, Kur'an-ı okuma, algılama ve yorumlamayla beraber; geleneksel anlayış ve çözümlerden yararlanarak, farklı ve yeni anlayış yaklaşımların oluştuğu, günümüz problemlerine güncel çözümlerin sunulduğu, yaşanan realite ile inanılan realitenin çatışması halinde, yeni yöntemler geliştirilerek, konunun uzmanı çevrelerce tartışılarak güncel problemlere güncel çözümler sunulabilmesidir.

Bu amaca bir nebze de olsa katkı sunabilmek için bir din eğitimcisi olan, ülkemizdeki tefsir çalışmaları içerisinde yer alan Bayraktar BAYRAKLI'yı tanıyıp, tanıtmak istedik. Nitekim Bayraklı'nın bu eserinde çağdaş yorum düşüncesinin tefsirdeki yansımalarını gözlemledik. Bundan dolayı onun çağımız problemlerine bakış

açısı, bu problemler hakkındaki görüşleri, yorumları, çözüm önerilerinin değerlendirmesini yaparak Türkiye’de günümüz tefsir çalışmaları arasındaki konunun tespitinin gerekli ve önemli olduğunu düşündük. Bu konuyla ilgili olarak Bayraklı: “Yaşadığımız çağın özelliklerini göz önüne alarak, Kur’an sevdalılarını, özgün açıklamalarla yüz yüze getirmeyi amaçladık. Kur’an-ı çağımızın problemleri üzerinde konuşturabilmek için, -ki bu dönemin bilgi birikimine sahip olunması şarttır - elimizden geldiğince gayret gösterdik”.² cümleleriyle dile getirmiştir. Müellifin din eğitimciliği kimliği eserinde her zaman kendisini göstermiş olup eğitim-öğretimin en mühim aracı sayılan “kitap” ve bununla bağlantılı olarak “kitaplı” bir anlayışın metodları öne çıkartılmaya çalışılmıştır. Örgün yahut yaygın, insan yaşamı eğitime ve öğretime dayanmaktadır. Tefsirde bu mantalite kendini göstermektedir. Yeri ve zamanı geldiğinde ilmi vurgudaki pedagojik yöntemler, özellikle belirtilmeye çalışılmıştır.³

Tefsirin adının “*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*” olmasından dolayı, tezimizin adını da “Bayraktar Bayraklı’nın Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri Adlı Eseri ve Kadın Hakkındaki Ayetlere Getirdiği Yorumlar” olarak isimlendirmeyi uygun bulduk.

1.3 TEZDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Çalışmamız giriş ve iki ana bölümden oluştu. Giriş bölümünde tezimiz hakkında genel değerlendirmeleri, tezin amacı, önemi ve tezimizde takip edilen yöntemi ele aldık. Daha sonra ‘*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*’ adlı eser ile müellif Bayraktar BAYRAKLI’nın hayatı, eserleri ve tefsirinin karakteristiğini inceledik. Burada yazarın tefsirinde takip ettiği yöntemi vermeye çalıştık. Bu önemliydi. Çünkü müellifinin yorum yöntemi, diğer konularda olduğu gibi kadın konusundaki ayetleri yorumlamada da kendisini gösteriyordu. Bu nedenle Bayraktar Bayraklı’nın hacimli tefsirini genel hatlarıyla bu kısımda değerlendirmeye çalıştık.

Birinci bölümde ise kadının ontolojik yönü ile ilgili ayetlerin yorumu verilmeye çalışıldı. İkinci bölümde kadın hakkında muamelat ve kadının toplumsal yaşamdaki yeri

² Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008, I/17

³ Bayraklı, a.g.e., c. I/17

ile ilgili ayetlerin yorumlarını ele aldık. Daha sonra genel değerlendirme ve sonuç kısmında elde ettiğimiz bulguları ve kanaatimizi vermeye çalıştık.

Çalışmalarımızda klasik ve çağdaş tefsirlerle birlikte kadın konulu makalelerden de yararlandık. Ayet-i Kerimelerin mealini Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından bir kurul tarafından hazırlanan Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Mealinden aldık.

Burada şunu belirtelim ki Kur'an'da kadınla ilişkilendirilebilir ayet-i kerimeler elbette çoktur. Bu çalışmalarımızda günümüzde en çok tartışılan konularla ilgili ayet-i kerimleri ele almayı uygun gördük. Yoksa çalışmamızın hacmi çok büyük tutulacaktı. Çalışmalarımızda ele aldığımız konuları klasik tefsir kaynaklarımız nasıl açıklamışlar, çağdaş müfessir ve düşünürlerimiz nasıl yorumlamışlar, bunları kısaca verdik ve müellifimizin bu konudaki yorumlarıyla mukayese ederek konuyu daha sonra değerlendirmeye çalıştık.

2. “YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA KUR’AN TEFSİRİ” ADLI ÇALIŞMANIN MÜELLİFİ VE ESERİN GENEL KARAKTERİSTİĞİ

2.2.1. Bayraktar Bayraklı Kimdir?

Rize'nin Güneyce Nahiyesinde 1947 yılında dünyaya geldi. İlkokulu ve hafızlığını kendi köyünde, liseyi 1968 de İstanbul imam hatip okulunda, liseyi 1969 da İstanbul Eyüp lisesinde, üniversiteyi 1972 de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde ve 1977 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde bitirdi. 1972-1977 yıllarında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde Pedagojik Formasyon Dersleri asistanlığı görevine atandı. “İslâm'da Eğitim” adlı teziyle öğretim görevliliğine atandı. 1982 de “Farabi'de Devlet Felsefesi” adlı teziyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde doktor unvanını elde etti. 1983 yılında yardımcı doçent, 1986'da doçent, 1993 yılında da profesör oldu.

1982-1985 yıllarında İngiltere'de saha araştırmaları, 1985 te “International Visitor” olarak Amerika'da bulundu. Yurtdışında çeşitli üniversitelerde ve Türk işçilerin bulunduğu İngiltere, Almanya, Hollanda ve Belçika'da konferanslar verdi.

“İslâm’da Eğitim” isimli çalışmasıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı ödülüne layık görüldü. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığını uzun süre devam ettirdi ve emekli oldu. Bayraktar halen bilimsel çalışmalarına dışarıdan devam etmektedir. İngilizce ve Arapça bilmektedir.⁴

2.2.2. Eserleri Nelerdir?

Farabi’de Devlet Felsefesi, Şehir Yayınları, İstanbul, 2000:

Müellif Bayraklı bu eserinde Farabi’nin İslâm düşünce tarihinde özgün bir yeri olduğunu, Onun genel düşünce sistematığının anlaşılabilmesi için, bir disiplin olarak felsefe hakkında özenli bilgilerin çok zaruri olduğunu belirtmektedir. Farabi’nin yeni düşünce çığırını açtığını, medeniyetimize önemli katkılar sağladığını ve İslâm’ın ana esaslarına bağlı kalarak Medine-i Fadıla adlı eserin eksen alınarak anılan çalışmanın vücut bulduğunu ifade etmiştir.⁵

İmtihan Pedagojisi ve Ölçme-Değerlendirme Teknikleri, M.Ü. İlahiyat

Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998 :

Müellif Bayraklı’nın, Prof.Dr.Abdurrahman Dodurgalı ile beraber kaleme aldıkları bu eser bir pedagoji kitabıdır. Eserde ölçme değerlendirme teknikleri, imtihanların eğitim ve öğretimin temel konuları arasında yer aldığı, eğitimin verimli olabilmesi için imtihanların İslahının gerektiğini ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kalite ve kullanımının artırılması konuları işlenmiştir.⁶

Kur’an da Değişim Gelişim ve Kalite Kavramı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi

Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999:

Müellif bu eserinde değişen bilgi, teknoloji ve onun getirdiği müreffeh hayatın, hızlı bir değişim ve gelişmeyi tetiklediğini ifade eder. Kalitenin kıyamete kadar uzanan bir değer

⁴ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2007 s.1

⁵ Bayraklı, Bayraktar, *Farabi’de Devlet Felsefesi*, Şehir Yayınları, İstanbul, 2000, 4

⁶ Bayraklı, Bayraktar, *İmtihan Pedagojisi ve Ölçme-Değerlendirme Teknikleri*, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul, 1998, 4

olduğunu, insanların dünyevi çalışma ve çabalarının amacının bu değeri yüceltmeyi amaçladığını, yenilenen her şeyin, kaliteye bir hücre kazandırdığını anlatmaktadır.⁷

Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 1999:

Müellif bu eserinde Eğitim Felsefesinin amacının felsefi fikirleri eğitim problemlerine uygulamak olduğunu, eğitim pratiğinin, felsefi fikirleri olgunlaşmaya götürdüğünü, eğitim felsefesinin fikirlerin en iyi tarzda nasıl kullanılacağını öğrettiğini ve bilinçle pratiğin bütünleşmesini sağladığını konu edinmiştir.⁸

Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, Bayraklı Yayınları, İstanbul,

2001, c.I—XXI.:S

Müellif eserinin önsözünde tefsir yazmanın sorumluluk gerektirdiğini, her müfessirin kendi bakış açısını ilmini, anlayışını tefsirinde ortaya koyduğunu zikrettikten sonra; kendisinin eğitim ve öğretimin en mühim, elzem aracı olan “kitap” ve “kitaplı” anlayışın metodlarını öne çıkardığını belirtmiştir. İlahi vurgularda pedagojik yöntemlerin belirtilmeye çalışıldığını, bildiklerini öğrendiklerini eserlerinde paylaştığını dile getirmiştir.

Müellif eserinde yeni bir yaklaşımla, Allah kelamını yorumlamaya çalıştığını; iyiyi ve doğruyu bulma gayretiyle bu alana dair pencere açtığını, kavramlar dünyasına girip günümüz insanına ve sorunlarına ışık tutmaya çalıştığını ifade etmiştir.⁹

Kadın Sevgi ve Temel Haklar, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008:

Müellif Bayraklı bu eserinde kadının dünya nüfusunun yarısını oluşturduğu ağırlığıyla uyumlu bir şekilde kadınlığın bugünkü sosyal konumundan daha ileri bir aşamada olması gerektiğini irdelemektedir. Bu sosyal aşamanın kadını erkek ile aynı Allah'ın eşit kulları olarak gören, birbirlerini yüksek bir ahlaki yaşam standardına

⁷ Bayraklı, Bayraktar, *Kur'anda Değişim Gelişim ve Kalite Kavramı*, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul, 1999

⁸ Bayraklı, Bayraktar, *Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 1999

⁹ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008, I, 59

ulaşmada destekleyen perspektif kazanmalıdır. Eser Kur'an eksenli bir çalışma olup böyle bir perspektif sunduğu ifade edilmiştir.¹⁰

Kur'anda Hz. Peygamber, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008:

Müellif Bayraklı bu eserinde kötülüklerin çoğaldığını insanlığın kurtuluşu için Hz. Muhammed'e her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulduğunu konu edinmiştir. İyi beslenmez ve ona gıda verilmezse geleceğin karanlık olacağı ifade edilmiştir.¹¹

Ayetlerin Işığında İman, İbadet ve Ahlak Üzerine Sohbetler, Bayraklı

Yayınları, İstanbul, 2008:

Müellif bu eserinde Kur'an-ı Kerimin Hz. Peygambere "Şüphesiz sen büyük bir ahlak üzeresin" sözü esas alınarak tüm inananlar Peygamberin örnek kişiliğine davet edilmektedir. İman, ibadet ve ahlak olguları birbirleriyle illiyet bağıyla bağlantılı olup insanın kemalini sağlayan bir sürece dönüştürülmesini amaçlamaktadır.¹²

Din ve İletişim, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2009:

Müellif bu eserinde eğitimde kalite ve başarının yakalanması için iletişimde mesaj kodlamasının doğru yapılması gerektiğini, insanların iletişimde geri bildirimde özgür olmaları gerektiğini çünkü Allah'ın vahyini mesaj olarak kodlayarak iletişim kurmaları gerektiğini din adına insanlarla kurulacak iletişimde Kur'an'ın yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını ifade eder. Dini iletişimde beşeri görüşlerin mesaj olarak kodlanmasının tefrikalara yol açacağını dile getirir.¹³

Kur'anda İçsel-Sosyal-Maddi Çevre Kavramlar, Bayraklı Yayınları,

İstanbul, 2009

Çevre konusunun insanlık tarihi kadar eski olduğunu çevrenin sadece maddi olarak görülmemesi gerektiğini içsel ve sosyal çevrelerinde bunlara katılması

¹⁰ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008, 5

¹¹ Bayraklı, Bayraktar, *Kur'an'da Hz. Peygamber*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008,3

¹² Bayraklı, Bayraktar, *Ayetlerin Işığında İman, İbadet ve Ahlak Üzerine Sohbetler*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008,

¹³ <https://www.kureselkitap.com/urun/117030/kitap/bayrakli-yayinlari/prof-dr-bayraktar-bayrakli-din-ve-iletisim/>;Erişim zamanı, 19.08.2019, saat:22:53.

gerektiğini ifade eden müellif Yüce Allah'ın Kur'anda insana başlangıçta bir "çevre bilinç" verdiğini vurgulamıştır. İnsan sadece tabii çevresini değil, kendi zihnini, gönlünü ve nefsini yanlış düşünceler ve yanlış inançlarla kirletmiştir. Bu eserde çevre konusunun Kur'an-ı bir perspektifle içsel, sosyal ve maddi çevre olarak ele alındığı ve araştırıldığı dile getirilmektedir.¹⁴

İslâm'da Eğitim, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2012:

Müellif bu araştırmada İslâmi eğitimin hareket noktasının Kur'an ve hadisler ışığında incelendiğini, bu değeri ortaya koymak için batıdaki felsefi eğitim görüşlerinin incelendiğini, mukayeseler yapıldığını, insanın her bir zamanında biyolojik ve psikolojik yapısı gereği eğitime muhtaç olduğunu konu edinmiştir.¹⁵

Kur'an'sız Müslümanlık, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif eserinde günümüzde İslâm aleminde yaşanan dinin, Kur'andan kaynaklanan din olmayıp, Kur'an'ın arkada bırakıldığı, dikkate alınmadığını ifade etmektedir. Bunun neticesi olarak yabancı kültürlerin istilasına maruz kaldığını, bidat ve hurafelerin yayıldığını, bidat ve hurafelerin kültür olduğunu, yeni neslin bu kültürü din olarak gördüğünü ifade etmektedir. Kur'an müslümanın hayatından koparılmış, yabancı kültürler revaç kazanmış, kültürün dinleşmesine yol açmıştır.¹⁶

İnsanlığın Vebası Şirk, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif bu eserinde nasıl nefsinin seviyesine düşürdüğünü konu edinerek tarihte insanlar putlara nasıl tapınmış; günümüzde para, statü, nasıl tanrı haline getiriliyor sorusuyla mevzuyu açıklamıştır.¹⁷

Kur'anda Hz. Peygamber, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif bu eserinde kurtuluşun ancak Kur'an gemisinde olduğunu ve bu geminin kaptanı olan Hz. Muhammed'e ihtiyacın her geçen gün arttığını konu edinmiştir.¹⁸

¹⁴ <https://www.dr.com.tr/Kitap/Kuranda-Icnel-Sosyal-Maddi-Cevre-Kavramlari/Din-Mitoloji/Islamiyet/urunno=0000000506960>;Erişim tarihi 19.08.2019, saa:22:54.

¹⁵ Bayraklı, Bayraktar, *İslâm'da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2012

¹⁶ <https://www.kitapburada.com/kuransiz-musulmanlik-p619007.html>, Erişim tarihi 19.08.2019, saat:16:35.

¹⁷ <https://www.kitapburada.com/insanligin-vebasi-sirk-p608587.html>, Erişim tarihi, 19.08.2019, saat: 16:37.

Din ve Kadın, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif bu eserinde kadının dünya nüfusunun yarısını oluşturduğunu bu denge içerisinde ahlaki bir yükseliş için kendi lehine düzenlemeler yapılması konusunda Kur’andan destek bulduğunu ifade ederek kadın haklarının erkek ile beraber aynı Rabbin eşit kulları olarak görüldüğünü konu edinmektedir. Kur’an merkezli bir çalışma olarak kendini tanıtmaktadır.¹⁹

Vahyin Hedeflediği Toplum, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif eserinin önsözünde İbrahim sûresi 24-27. Ayet-i kerimelerin meal ve tefsiri üzerinde durmuştur.²⁰

Din İletişimidir, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Yüce Allah vahiy sürecini bitirmiştir. Ancak Kur’an halihazırda devam etmekte, onun indirdiği Kur’an her an gönülden gönüle nesilden nesile inmeye devam etmektedir. Bunun neticesi yani ilahi iletişimin geri bildirimleri kalplerin yumuşamasıyla, değişim, düşünce, aklını kullanması vs. şekillerinde olması gerektiğini müellif konu edinmektedir.²¹

İslâm ve Eğitim, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Müellif bu eserinde insana eğitimin gayelerini anlatmanın zorunlu olduğunu, eğitimin tarih ve ideal bağlı olduğunu, insanın vazifesinin, eğitimden nasibini almak olduğunu konu edinmiştir.²²

Vahyin Işığında İnsan ve Çevresi, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015:

Çağlar geçiyor, günümüzün insanı gönlünü kirletmekten asla vazgeçmiyor, gönül suçu işlemeye devam ediyor, gönül kirlenip sevgi ve merhametin kanı dökülürken, kör olan gönüllerin Kur’an’ın doktorluğuna ihtiyaç duyduğu eserde dile getirilmiştir.²³

¹⁸ <https://www.kitapburada.com/kuranda-hz-peygamber-p611506.html>, Erişim tarihi, 19.08.2019, saat: 16:38.

¹⁹ <https://www.kitapburada.com/din-ve-kadin-p619005.html>, (Erişim tarihi, 19.08.2019, saat: 16:40)

²⁰ Bayraklı, Bayraktar, *Vahyin hedeflediği Toplum*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015, 4

²¹ <https://kidega.com/kitap/din-iletisimidir-218738/detay>; (Erişim tarihi, 19.08.2019, saat: 22; 56.)

²² Bayraklı, Bayraktar, *İslâm ve Eğitim*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015, 3

Kur'an'a Göre Müslüman Şahsiyeti, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016:

Müellif eserinde Fetih Sûresi 49. Ayet-i kerime ışığında mevzuyu işlemiştir.

Kur'an Toplam Kalite Yönetimidir, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016:

Eserde; değişen ve gelişen bilgiler, teknoloji ile beraber gelen onun getirdiği kolay hayat, daima ve süratli bir değişimi ve gelişmeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Bu da kaliteyi yakalamayı sevda edinmiştir. Değişim, gelişme ve yenilik kaliteye doğru uzanan merdivenlerdir. Cenab-ı Allah kainati yaratmış, insanı yaratmakla kaliteyi belirlemiştir. İnsanın şahsiyetini geliştiren, yücelten her şey kalite kavramı içinde değerlendirilebileceği konuları işlenmiştir.²⁴

Kur'an'ı Ahlak, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016:

Müellif bu eserinde bilim ahlakı üzerinde durmakta bilimsel özgürlüğün hayal ve ihtiraslarla bir araya gelmeyeceğini, hayal ve ihtirasın iç içe girince insanı azgınlaştırdığını, akıl, düşünce ve bilgi denen bilimsel ahlakın sınırları konu edinmiştir.²⁵

Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an-ı Kerîm Meali, Düşün Yayıncılık, İstanbul,

2016:

Müellif mealinde zorunlu olmadıkça parantez kullanmadığını, konular veya terimlerin uzunca açıklanmadığını, açıklanması istenilen mevzular için 'Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri' isimli esere müracaat edilmesinin istendiğini konu edinmiştir.²⁶

Kur'ana Göre İdeal Toplum, Bayraklı Yayınları, İstanbul:

²³ <https://www.eflatunkitap.com/vahyin-isiğında-insan-ve-cevresi;>(Erişim tarihi, 19.08.2019, saat: 22; 57).

²⁴ <https://www.biyografi.info/kitap/kuran-toplam-kalite-yonetimidir;> (Erişim tarihi, 19.08.2019 Saat: 16:32)

²⁵ <https://www.kitapsec.com/Products/Kurani-Ahlak-Dusun-Yayincilik-228537.html;>(Erişim tarihi, 19.08.2019 Saat: 22:58.)

²⁶ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an-ı Kerîm Meali*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016, 8

Müellif eserinin önsözünde İbrahim Sûresi 26 ve 27 ayet-i kerimeler ışığında konuyu irdelemektedir.²⁷

2.2.3. Tefsirinin Genel Karakteristiği

Müellif, “*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*” adlı eserinin Giriş bölümünde tefsirindeki metodunu zikretmiştir.

Kur’an-ı Kerim’in bizzat kendisinin Kur’an’ı nasıl tefsir edebileceğini ve edilmesi gerektiğini ifade ettiğini, kendisinin de Kur’an’ın tespit etmiş olduğu bu metodunu benimsediğini ifade ettikten sonra maddeler halinde konuyu anlatmıştır. Konuyu sekiz maddede ele alan müellifin görüşleri şöylece özetlenebilir.

2.2.3.1. Muhkem-Müteşabih Ayetlerin Dikkate Alınarak Tefsir Etme

Müellif bu metodunu şu ayet-i kerimeyle açıklar:

“Sana kitabı indiren O’dur. O’nun (Kur’an’ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihdir. Kalbinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevîl etmek için, ondaki müteşabih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevîlini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak, akl-ı selim sahipleri düşünür anlar.”²⁸

İşaret ettiği manaları kesin olan, muhtemel yorumlara izin vermeyen ve kitabın anası sayılan ayet-i kerimelere muhkem ayetler dendiğini, bu ayetler grubunun, haramla helali, doğruyla yanlış, hakla batılı, iyiyle kötüyü belirleyip, ayırt eden ayeti kerimelerden meydana geldiğini açıklar.

Müellif her bir muhkem ayet-i kerimenin, kendi başına muhkem ayeti kerime olma vasfına sahip olduğunu, diğer muhkem ayeti kerimelerle olan ilişkileri yönünden de, o ayeti kerimelerin muhkemliğini tasdik ettiğini ve topluca muhkem olma vasfını

²⁷ <https://www.kitapyurdu.com/kitap/kurana-gore-ideal-toplum/297881.html>; (Erişim tarihi, 19.08.2019 Saat: 23:00.)

²⁸ Al-i İmran, 3/7

kazandıklarını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, muhkem olan ayetler tek başlarına nasıl muhkem iseler, toplu halde de muhkemlik vasfına sahiptirler. Toplu halde muhkemlik vasfına sahip bulunmaları, kendi aralarındaki ilişkilerin durumunu da belirleyici bir özelliktir. Bu özelliklerden bazıları umum-husus, istisna-tahsis, ıtlak-takyid, takrir ve tefsir, gibi ilişkiler zikredilebilir.

Müellif müteşabih ayet-i kerimelerin kendine özgü ifadesiyle ‘doğurgan özellikleri’ olduğunu her devirde bu ayetlerin manalarının zenginleştiğini, bilimsel bir düzeyde bu ayetler yorumlanırken, bu ayetlerin muhkem ayetlere yaklaştırılmalarının zorunlu olduğunu ifade eder. Önceki devirlerde yaşamış müfessirler bazı ayetleri müşkil (yorumlanması güç) görmüşlerken, daha sonraki devirlerde yaşamış müfessirler ise aynı ayetleri kolaylıkla yorumlayabilmişlerdir. Müellife göre müşkil olan ya da müşkil sayılan bir ayet-i kerime, daha sonraki bir devirde yaşayan ilim adamı veya müfessir için müşkil görülmeyebilir. Müellife göre müşkillik insanların kendi beyinlerinde yahut bilgi yetersizliklerinde aranmalıdır.

Müellife göre müteşabih bir ayet-i kerime, başka bir alim için müteşabih görülmeyebilir. Mühim olan, Kur'an'ın müşkil görünen bu ayeti kerimelerini çözebilecek bir beyin yapısı ve bilgiye sahip olmaktır.

Müellife göre anılan bu metodu göz önünde bulundurmayan alimler, müteşabih ayetleri muhkem olanlarına yaklaştırarak; muhkem ayetlerin muhkemlik özelliklerini müteşabih olanlara aktaramayacaklardır. Müteşabih olan ayet-i kerimeler kitabın anası olan muhkem ayetlere yaklaştırılınca onlar da ümmî, yani anaya mensup olacaklardır. Bu yapılmıca, şu ayeti kerimenin hakikati ortaya çıkacaktır:

“Elif, Lâm, Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış kitaptır.”²⁹

Ayet-i Kerimeye göre Allah, Kur'an'ın müteşabih olan ayet-i kerimelerini muhkemleştirerek onları açıklamıştır. Burada önemli husus, Allah'ın müteşabih ayetleri nasıl muhkemleştirdiğinin tesbiti ve tefsiridir. Müellife göre ise bu metodların en zorudur; çünkü böyle bir tefsir için hem Kur'an'ı Kerime, hem güncel tabiat bilimlerine derin bir uzmanlık gereklidir. Muhkem ayetlerin muhkemlik hususiyetlerini müteşabih

²⁹ Hud, 11/1

ayetlere intikal ettirerek, birbirleri arasındaki uyum, destek ve tasdik ortaya çıkarılması bilinir hale getirilmesi, en mühim metotlardan biridir.³⁰

2.2.3.2. Ayeti Ayetle Tefsir Etme

Müellife göre Allah, bazı ayet-i kerimelerde konuları oldukça kısa anlatıp; diğer bir ayet-i kerimede ise aynı konuyu daha açık ve ayrıntılı bir şekilde izah edip açıklayabilir. Art arda gelen ayet-i kerimelerden bir sonraki ayet-i kerime, bir evvelkinin açıklayıcısı konumunda olması buna örnektir.

Misal:

“Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!”³¹

Anılan ayette takva sahiplerinin kimler olduğu anlaşılmamaktadır. Ancak, takva sahibi kimselerin kimler olduğunu bir sonraki ayet-i kerime açıklamaktadır:

“O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”³²

İnfak eden (hayr için harcayan), kinini yutup, insanları affedebilen kimselerin takva sahibi kimseler olduklarını ifade buyuran ayet-i kerime, bir evvelki ayet-i kerimede takva kavramını açıklamaktadır.

Müellife göre Kur'an-ı Kerim'de birbirini açıklayan yüzlerce ayet-i kerime mevcut olup bu metodun güç olan yönü, birbirini tefsir edip açan, açıklayan ayeti kerimeleri bulabilmek ve hangi noktalarının birbirini tefsir ettiğini belirleyebilmektedir. Müellif bu metodu, tefsirin olmazsa olmaz metotlarından saymıştır.³³

2.2.3.3. Kimyasal Metod

Müellife göre Kur'an ilimleriyle meşgul çok sayıda alim insanlar, Kur'an'da tekrar olduğu inancına sahip olup yanılmaktadırlar, daha ötesi Kur'an-ı Kerim'e iftira

³⁰Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008, I, 59.

³¹Âl-i İmran, 3/133

³²Âl-i İmran, 3/134

³³Bayraklı,a.g.e., I - 61

atmaktadırlar. Kur'an'daki tekrarmış gibi sanılan bu ayet-i kerimeler, buldukları konuma göre, doğada bulunan maddelerin kimyasal özelliklerini gösterirler. Nasıl ki tabiattaki, madde diğer bir madde ile birleşince bir bileşim oluşturuyorsa, farklı bir madde ile birleşince de bu defa, daha farklı bir bileşim oluştururlar. Misal olarak: H₂O formülünde bilindiği üzere, iki hidrojen atomu bir oksijen atomu ile bir araya getirilirse sonuçta Su oluşur. Fakat H₂O₂ Oksijenli su formülünde ise: İki hidrojen atomuyla iki oksijen atomu ile bir araya getirildiğinde Oksijenli Su elde edilmektedir.

Anılan örnekten anlaşılacağı üzere Kur'an-ı Kerim'de benzer görünen ayet-i kerimeler, belli ayet-i kerimeler grubuyla yanyana geldiğinde bir mana, farklı ayet-i kerimeler grubu ile bir araya geldiğinde ise daha farklı bir mana yükleniyor, işlevi de farklı oluyor. Müellif bunu "Kur'an'ın Kimyası" kavramıyla ifade ederek, güçlü müfessirlerin, "ayet-i kerimeleri bir araya getirerek kimyasal bir bileşim yapmasını bilenler" olduğunu vurgulamıştır.

Kimyasal metodun bulunması, Kur'an-ı Kerim'in eğitimsel yönünün ağırlığını da ifade etmektedir. Allah aynı uyarıları, farklı muhtevalar içerisinde ifade ederek mevzunun ehemmiyetine vurgu yapmaktadır. Bu vurguyu yakalayabilmek, kimyasal metodun neticesidir.³⁴

2.2.3.4. Sebep-Sonuç İlişkisine Göre Tefsir Etme:

Müellife göre tefsir eylemi için ayet-i kerimelerin sebebi nüzulu, iniş sebebini tespit etmek bir mecburiyettir. Toplumsal olgular birer sebep olup, ilahî vahiy ise onun sonucu hükmündedir. Allah ayet-i kerimelerini topluma dayatmamakta bilakis insanlar arasında mevcut bulunan ilişkilerin oluşturduğu sorunların çözümlenmesi amacıyla göndermektedir. Bu sebepten dolayıdır ki Kur'an-ı Kerim'in ayetleri gerçekçidir. Ayet-i Kerimeler insanlığın ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Hayatta insanların arasında cereyan eden olaylar, ayet-i kerimelerin geliş nedenini oluşturmuştur. Bir nedene bağlı olarak dünyaya inen bu ayet-i kerimeler, sosyal olguları sebep-sonuç ilişkisini esas alarak açıklar ve çözüme bağlar.

Müellife göre Kur'an-ı Kerim sosyal olgu ile olayların analizini yaparken, bazen psikolojik bir oluşumun nedeni olarak gösterilebileceğini ve böylece sosyal olayın

³⁴ Bayraklı, a.g.e., I - 62

çözömlenebileceği göröşündedir. Bazen sosyal bir olay diğer bir sosyal olayın sebebi olarak gösterilir ve aralarındaki sosyal determinizmi meydana çıkarır.

Kur'an-ı Kerim, oluşın sonuçların ardındaki sebepler olarak; insanoğlunun doğayla, insanoğlunun insanla, insanın Allah'la, insanın en sonunda kendisi ile ilgi ve ilişkilerini göstermektedir. Tüm bu ilişkileri bir determinizm bağlamında açıklar ve sosyal olgular ile olayların ince bir analizini yaparak onların genellemelerine gitmektedir.

Müellif tefsirinde Kur'an-ı Kerim'in bu metodunun takip edildiğini, bu metodu izlemenin tercih olmayıp, zorunluluk olduğunu söylemiştir. Bu metot kullanılmaksızın yazılan tefsirin çok eksik olacağını ve bu bakımdan sosyoloji ve psikoloji bilgisinin zaruri olduğunu dile getirmiştir.³⁵

2.2.3.5. Tümdengelim Ve Tümevarım Metoduna Göre Tefsir

Müellife göre tefsirde kullanılması gereken metotlardan biri de "genel olan kanunlardan özel olanlarına inmek veya özellerden genellere gitme" metodudur. Bir ayet-i kerime genel bir kanun olup bu ayeti kerimenin içeriğinden birçok kanun çıkarılarak, özellere inilebilir. Ayet-i kerimelerin içeriğinde bulunan bazı kavramların arasındaki bağlantı ve analizlerden pek çok hüküm çıkabilir. Bazen de, birden fazla ayet-i kerimenin bir araya gelmesiyle genel bir hüküm, kanun çıkabilmektedir. Bu metodun özellikle kıssalara uygulandığında çok fayda göröleceğini ifade eden müellif Kur'anı Kerimdeki kıssalardan eğitim alanında, sosyoloji alanında ve psikoloji alanında genel kanunlar çıkarmanın mümkün olduğunu zikreder.³⁶

2.2.3.6. Semantik Metodu

Müellif bu mevzu ile alakalı olarak Kur'an-ı Kerim'in Arap dili gramerine göre analizini hiç yapmadığını, bunu yapmak yerine, ayet-i kerimeler içerişinde bulunan kavramların detaylı bir izah ve açıklamasını yapmaya çalıştığını, sözlük anlamlarından sonra, Kur'an-ı Kerimde hangi ayetin hangi anlama geldiğini gösterme çabasında

³⁵ Bayraklı, a.g.e., I -62

³⁶ Bayraklı, a.g.e., I -63

olduğunu ifade etmektedir.

Müellif eski müfessirlerin, Kur'an'ın Arapça dili gramatik inceliklerine girdiklerini bu mevzuda ayrıntılı açıklamalar yaptıklarını ifade etmiştir. Özellikle Zemahşerî'nin, bu tür tefsirde oldukça ileri bir seviyeye ulaştığını bu müfessiri ise, Fahrüddîn Râzî'nin takip ettiğini dile getirmiştir.

Bu tefsirinde müellif kendisinin ayet-i kerimelerin içeriğinden günümüze “projeksiyonlar yaparak, sosyolojik, psikolojik, eğitimle ilgili kural ve kanunlar ortaya çıkartmaya çalıştığını”, söylenmişî tekrarlamak ve bu günümüze değin yapılanları taklit etmekten ziyade “orijinal yorumlar” getirmeye gayret ettiğini, orijinal yorumlar üretmenin, Kur'an-ı Kerim tefsirinde sevda ve tutkusu olduğunu iddia etmektedir.³⁷

2.2.3.7. İhlas

Müellif tefsirinin birinci cildinde tefsirdeki metodu hakkında değerlendirme yaparken bu başlık altında ‘ihlas’ kavramını da zikretmiştir. Bu kavramın metot ile bağlantısını kurmak bizce çok zorlama bir ifade olmuştur. Müellif bu konuyu aynen şöyle zikreder:

“İnsan ne kadar bilgili olursa olsun, Kur'an bilginin yanı sıra gönül, sevda ve aşk da ister. Bütün bunların toplamına ihlas diyebiliriz. İhlaslı olmayana, Kur'an'a ihlasla yaklaşmayana, Kur'an kendi sırlarını açmaz. İhlaslı olmayan kişi, Kur'an'ı bir gülün tomurcuğu olarak görür; o tomurcuğun açılıp rengini, güzelliğini ve rayıhasını insana sunabilmesi için ihlas şarttır. İhlas, metotların olmazsa olmazını teşkil etmektedir. Kur'an'ın dostu olmak, onu gönülde yaşatmak, ona tutku ile bağlanmak, onunla her an meşgul olmak, onun üzerinde daima düşünmek, bilgisini onu anlamak için vasıta olarak görmek ve kullanmak ihlasın kendisidir. Kur'an'la gönülden bir bağ kurmak, onun tomurcuğunun açılmasını temin edecektir. Kur'an'a, onu anlamak için yaklaşmak, onun derdini ve amacını dikkate almak ve böylece anlattıklarını can kulağı ile dinleyip tatbik etmek, ona olan aşkını ilan etmek demektir. Kur'an'ın pazarında mutluluğun, kurtuluş ve şerefin sergilendiğini bilerek ona yaklaşmak, onun pınarlarından gönül testisini

³⁷ Bayraklı, a.g.e., I -63

doldurmak, bu ihlasın göstergeleri olacaktır.”³⁸

Müellife göre Kur'anı Kerim üzerinde düşünmek, Kuran'ın sırlarını keşfedebilmek için kafa yorarak, sahip olduğu tüm bilgilerini Kur'an'ın anlaşılabilmesi için seferber etmek, tefsir yazmanın ön şartlarından biridir. Kur'an-ı Kerime böylece yaklaşmayan ya da yaklaşılamayanlar, Kur'an'ı adeta bir hikaye seviyesinde anlatıp, onu sathî olarak görürler. Kur'an'ın derinliğine ve onun sahip olduğu sırlarının farkına varamazlar. Böyle kimseler kendi izahlarına gereksiz fikir veya hurafeler katarak onunla insanlar arasındaki bağların kopmasına sebep olurlar.³⁹

2.2.3.8. Nasih-Mensuh Olmadığı Fikrinden Hareketle Tefsir

Müellif, nasih ve mensuhu reddederek bu metodu şöylece zikreder:

Herhangi bir şeyi yok saymak veya “bir şeyin yerine başka bir şeyi koymak” manasına gelen nesh aslında uydurulmuştur. Neshi savunanlar Kur'an-ı Kerîmi sosyolojik yönden ele alamayan, Allah'ın kullarına farklı alternatifler sunduğunu göremeyen, “şartlara göre davranmanın” Kur'an'ın bir emri olduğunu fark edemeyen insanlarca uydurulmuş bir görüşü temsil etmektedir. Nesh savunucuları, birbirini neshettiklerini ileri sürdükleri ayet-i kerimelerin, insanın davranışının ve psikolojik yapısının farklı boyutlarına bakmakta olduklarını görememektedirler. Müellife göre bu tefsir çalışması Kur'an ayetlerinin birbirlerini nesh ettiği iddiasına itibar etmeden hazırlanmış olup, ayet-i kerimelerin mensuh olmadığını sebepleriyle göstermiştir.⁴⁰

Bayraklı'nın neshi reddeden bu tutumu aslında yeni değildir. İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren kabul eden ve etmeyenler hep olagelmıştır. Bu hususta, IV. (X.) yüzyılın ilk çeyreğinde vefat eden Mu'tezile âlimi Ebû Müslim el-İsfahânî neshe karşı çıkanların önde gelenleri arasında yerini alır. Neshi İslâm alimlerinin geneli kabul ederken; kabule yanaşmayanlar, kendilerine göre bir takım deliller ileri sürerek bu konuda kendilerine gerekçe bulmaya çalışmışlardır. Onlara göre, nesh, ilâhî şeriatlar arasında olduğu gibi aynı şeriat içinde de gerçekleşebilir. İnsanların öteden beri sahip oldukları inanç, örf ve âdetleri bir anda terkedip yeni dinin hükümlerini benimsemeleri kolay değildir. Kişinin dinin ruhunu, hüküm ve ilkelerinin yüceliğini tanıyıp

³⁸ Bayraklı, a.g.e., I-64

³⁹ Bayraklı, a.g.e., I-64

⁴⁰ Bayraklı, a.g.e., I-64

kabullendikten sonra amelî hükümlerini kabul etmesi daha kolay olmuş, bu hükümler de toptan değil tadrîcî şekilde gelmiştir. Vahiy sürecinde Kur'an'ın uygulamaya yönelik az sayıdaki hükmünde değişikliğe gidilmesi tabiidir. Kur'an'da neshi kabul edenler görüşlerini desteklemek üzere aklî izahların yanında üç âyeti (nüzü'l sırasına göre en-Nahl 16/101; er-Ra'd 13/39; el-Bakara 2/106) delil göstermişlerdir. Ebû Müslim el-İsfahânî ise Kur'an'a bâtilin ne önünden ne ardından yol bulabileceğini ifade eden âyete (Fussilet 41/42) dayanarak neshi kabul etmenin Kur'an'ın hükmünün iptal edilmesi anlamına geleceğini söylemiş, neshin mevcudiyetine delil getirilen âyetlerde Kur'an'ın daha önceki şeriatların veya kıblenin Kudüs'ten Mescid-i Harâm yönüne değiştirilmesinde olduğu gibi o şeriatlardaki bazı hükümlerin neshedildiğini öne sürmüştür. Ebû Müslim'in bu görüşü tenkit edilmiş olmakla beraber son zamanlarda bu doğrultuda görüş belirtenlerin sayısında bir artış görülmektedir. Bu eğilimdekiler, nâsîh ve mensuh olduğu belirtilen âyetlerde gerçekte neshin bulunmadığını ortaya koyabilmek için tahsis vb. yollarla âyetleri uzlaştırma yoluna gitmişlerdir. Ancak birçok yerde mâkul yaklaşımlar ortaya koymalarına rağmen zorlama te'villere başvurdukları da olmuştur.⁴¹ Bayraktar Bayraklı da bu çerçevede neshi bütünüyle reddeden bir çizgide yer aldığı anlaşılmaktadır.

2.2.4. Tefsirde Görülen Zaaf Noktalar

“Yeni Bir anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri” olarak isimlendirilmiş olan eseri incelerken gözümüze çarpan ilk husus eserin ismidir. Kendisini nûr olarak tanımlayan Kur'an-ı Kerim'i bir başka şey veya değerın ışığında tefsir etmek, okuyucuların zihninde sanki onu bir üst referansın gölgesi altına sokmak gibi bir algı oluşturmaktadır. Tefsirin pek çok yerinde Kur'ân merkezli bir din anlayışını savunan, orijinal yorumlar üretmenin, sevda ve tutkusu olduğunu iddia eden müellif Bayraklı'nın, Kur'ân-ı Kerim'i daha üst değerler sistemine tabi imiş gibi kılması çelişkili bir izlenim oluşturmaktadır.

Eser, metodik bir ciddiyet ve disiplin içerisinde yazılmış ilmî bir tefsir olmaktan ziyade ayet-i kerimelerin daha çok bir din eğitimcisi ve din psikolojisi ve din sosyolojisi bakışıyla açıklanmaya çalışıldığı bir yorumlar hüviyetinde olduğu gözlemlenmektedir.

⁴¹Çetin, Abdurrahman, “Nesh”, DİA, XXXII. 579-581.

Eser özellikle psikoloji ve eğitim alanındaki ayet-i kerimelerin sayın Bayraklı'nın bakış açısıyla yaptığı çalışma ve değerlendirmelerin kaleme alınmasından meydana gelmiştir.

Ayetler açıklanırken zaman zaman konuyla ilgili başka ayetlerden yararlanılsa da, bize kadar gelen geniş *hadis* ve fikhî disiplinlere ait geniş birikimlerden yeterince faydalanılmadığı görülmüştür.

Eserde ayet-i kerimelere önemli bir açılım ve açıklama getiren sahih hadisler dahi, ayetten çıkarmak istediği anlamla örtüşmediğinde doğrudan inkara yeltenebilmiştir. Halbuki hadislerin sebab-i vurûdu ve bağlamı dikkate alındığında tevili ve yorumlanması elbette mümkün olabilecektir. Misal olarak müellif, Hz. İsa'nın göğe refedilmesi ile alakalı ayeti kerimeleri izah ederken nüzûl-i İsa mevzusunda mevcut olan onlarca sahih hadisi göz ardı etmiştir. Bayraklı konuyla ilgili olarak :

“*Ey İsa! Seni vefat ettireceğim ve seni nezdime yükselteceğim.*”⁴² ifadesini, “Hz.İsa'nın ruh ve bedeniyle Allah katına yükselmediğini gösterir. (Seni nezdime yükselteceğim) ifadesinde, bunun ruh ve bedenle olacağına dair herhangi bir işaret yoktur. A'raf/176'da, insanın ayetlerle yükseltilmesinden söz edilirken, aynı kelime kullanılmaktadır. Hz. İsa'nın Allah'a yükselmesi, ruhunun Allah'a dönmesidir.” Yüce Allah, “*Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.*”⁴³ buyurmaktadır. “Buradaki dönme ile yükselmenin aynı manaya geldiği açıktır. Ölen insanın ruhu Allah'a dönüyor, yani yükseliyor. Hz. İsa'nın ruhu da Allah'a yükselmiştir.” “Seni vefat ettireceğim ve nezdime yükselteceğim” ifadesinden, “Hz. İsa'nın öldüğü ve öldükten sonra Allah'a yükseldiği anlaşılmalıdır. İsa'nın Allah'a yükselmesini, fizikî değil manevî manada anlamak gerekir” şeklinde konuyu değerlendirmiştir.⁴⁴

Müellif bunu ifade ederken, iddiasını desteklemek amacıyla, hadislerin hiçbirini kullanma ihtiyacı duymadığı gibi hadislerin senet yahut metin kritiğini yapma ihtiyacı da hissetmemiştir.

Diğer bir örnek olarak recim konusuyla alakalı şu açıklamaları çok dikkat çekicidir: “...Netice olarak diyebiliriz ki, yarı beline kadar toprağa gömüp taşlanarak öldürme tatbikatı, Yüce Allah'ın merhametine uygun değildir. Bir insana ölüm cezası

⁴² Al-i İmran, 3/55

⁴³ Ankebut, 29/57

⁴⁴ Bayraklı, a.g.e. c. IV -140

verilebilir ama uygulaması bu şekilde olamaz.”, “Bu konuda kitaplarda yer alan, hükmü devam eden ama metni Kurân'da olmayan uydurma bir metnin hükmü İslâm için yüz karasıdır. Bu kitapların elden geçirilip düzeltilmesi gerekiyor...”, “Genelde örnek olarak anlatılan Mâiz olayı, bir daha gözden geçirilip sorgulanmalı, sahabeye zina isnat etmenin doğruluğu araştırılmalıdır. Kurân ve İslâm dini bizden bunu istemekte ve bu leke ile İslâm'ı bir yere götüremeyeceğimizi öğütlemektedir.”⁴⁵

Halbu ki Hz. Peygamberin recim cezasını uyguladığı hakkında inkârı mümkün olmayacak sayıda sahih hadis mevcuttur. Yine burada zikredilmesi gereklidir ki Hz. Peygamberin recim cezasına çarptırılmış olduğu tek kimse Mâiz de değildir. Bundan başka sahih kaynaklarımızda bu cezaya çarptırıldığı bilinen iki müslüman kadın da mevcuttur. Yine recim cezası iki Yahudi'ye de uygulanmıştır.⁴⁶ Müellif recim cezasının ilahî merhamete sığmadığını ileri sürmekle de çok abartılı bir yorumda bulunmuştur.

Tefsirde göze çarpan sorunlardan önemlilerinden biri de metot sorunudur. Müellif önsözünde metot hakkında ifade ettiği bilgilerle eserin örtüşmediği anlaşılmıştır. Mesela müellif önsözünde ayet-i kerimeyi ayetle açıklama metoduna bağlı kaldığını ifade etmişken⁴⁷ kendi kabullerine uygun olmayan mevzularla alakalı ayet-i kerimelerde bu metodu ya hiç hatırlamak istememiş, yahut ayet-i kerimeleri bütüncül bir bakışla anlamak yerine parçacı bir yaklaşımla anlamayı tercih ettiği görülmüştür. Tefsirin temel ilkelerinden olduğu cumhur müfessirlerce müsellemler kabul edilen ayet-i kerimler arasında *umum*-husus, mutlak-mukayyet, mücmel-müfesser, muhkem-müteşabih dengesini kurmadığından/ kuramadığından ayet-i kerimelerdeki anlam örgüsünü çözmede başarılı olamamıştır.

Buna bir misal olarak müellifin Nisâ sûresinin 7, 11, ve 32. ayetlere getirdiği yorumlara bakmak gereklidir. Meâlen: “*Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-baba ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.*”⁴⁸,

⁴⁵ Bayraklı, a.g.e., XIII, s.326-329

⁴⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *El Camius-Sahih*, hadis no, 6633, 6819; Müslim, *Sahih*, hadis no, 1697, 1699, 4451

⁴⁷ Bayraklı, a.g.e...I -61.

⁴⁸ Nisa, 4/7

“Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder.”⁴⁹

“Allah’ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasıpları var, kadınların da kazandıklarından nasıpları var. Allah’tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”⁵⁰

Görülmektedir ki ilk ayet-i kerimede sadece, erkek veya kadın olsun mirastan mutlak pay sahibi oldukları bildirilmiş olup fakat bu payın miktarı ifade edilmemiştir. Bu ayet-i kerime payların miktarının açıklanması mevzuunda mücmeldir. Bir sonraki ayet-i kerime bu ayeti kerimenin açıklamadığı mevzuya devam ederek erkeğin ve kadının miras paylarını açıklamış öte yandan da ilk ayetin mücmel yönünü tefsir ederek meseleyi neticelendirmiştir. Böylece ikinci ayet-i kerimeyle kadının mirastaki payının erkeğin payının yarısı olduğu bildirilmiştir. Son ayet-i kerimeye gelirse müellifin bu ayeti erkek ve kadının miras paylarının bildirildiği ayetler grubunda zikretmesi doğru olmamıştır. Müellif bu ayet-i kerimeyi, ilk ayetten çıkarmayı arzu ettiği “eşit miras” mantığına yakın bulup anılan eşit miras sınıfının kategorisinde görmek istemiştir. Son ayette geçen paylardan maksat klasik tefsir kaynaklarımızda ekseriyetle fazilet ve sevap gibi uhrevî boyuttur. Ayet-i kerimede kadına taksim edilen miras payı, Nisâ 11. ayette bildirildiği üzere erkeğin miras payının yarısıdır.

Müellifin konuyla ilgili yorumlarına bakacak olursak, müellif anılan ayet-i kerimeleri miras paylaşımında farklı düzenlemeleri içeren birbirinden ilgisiz bağımsız ayet-i kerimeler olarak görmüştür. Müellife göre ilk sıradaki ve üçüncü sıradaki ayetlerde erkek ile kadının mirastaki payları eşit olup, ikinci ayette ise erkeğin mirastaki payı kadının payından iki kat fazla olmaktadır. Yine müellif, erkeğin çalışıp kazanması söz konusu olduğunda ikinci ayetin esas alınmasını gerekli görmekte; dolayısıyla erkeğe kadına göre iki katı pay verilmesi gerekmektedir. Kadın eğer erkek gibi çalışır kazanırsa birinci ve üçüncü ayet-i kerimeler esas alınmalı kadın da erkeğin mirastaki payına eşit pay almalıdır.⁵¹

⁴⁹ Nisa, 4/11

⁵⁰ Nisa, 4/32

⁵¹ Bayraklı, a.g.e. c.V, s.53-54

Görüldüğü üzere müellif, hadis ve âsâr birikimden faydalanarak makul yorumlar ve açıklamalarda bulunmak yerine “orijinal düşünceler” uğruna ayetlerde temelsiz yorumlara kaymıştır. Yukarıda zikredilen ilk ayette kadın ile erkeğin miras paylarının eşit paylar olduğunu ifade eden hiçbir beyan mevcut değildir. Başında da yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, ilk ayet miktar belirtmesi yapmaksızın sadece kadınların da miras hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir. Payların açıklaması ikinci ayette ifade edilmiştir. Müellif burada, ayeti kerimede geçen “nasîbün”(نصيب) kelimesinin Türkçe meallerdeki karşılığı olan “bir pay” kelimesini bir temele dayanmayan yorumlamayla erkek olsun kadın olsun birer pay verildiği şeklinde yanlış bir çıkarımda bulunmuştur.

Metot sorunuyla ilgili olarak müellifin kelimeleri anlamlandırırken dikkatleri üzerine çeken ilginç bir semantik anlayışı gözlemlenmiştir. Müellif, sözlükte yahut Kur’ân’da geçen bir kelime hangi anlamlarda kullanılmışsa bunların hepsini aynı kelimeye uygulamaya kalkışarak anlam kayması ve kargaşasına neden olmuştur. Bu yorum ve yaklaşım müellifin kendi ifadesiyle “orijinal şeyler üretmek” olarak görülse de, gerçekte Kur’ân kelimelerinde yaptığı bu yorumlarda kelimelere anlam kaymaları yaşatmaktadır. Mesela içerisinde “talak”(طلاق) kelimesi geçen bir ayeti kerimenin tefsirini yaparken bu kelimenin Kur’ân’da “boşamak, öne atılmak, yola koyulmak, gitmek veya kekeleşmek” anlamlarında kullanıldığını ifade ederek, tüm bu anlamları boşanma ayetine şöylece uygulayabilmiştir: “Bütün bu manaları talak/boşama konusuna bağlayarak şöyle izah edebiliriz: Eşlerden biri, özellikle erkek 'öne atılarak' nikah bağına çözmeye çalışmakta ve bu uğurda yapılacakları yapmak için 'yola çıkmakta' ve böylece 'aile bağına' hukuka 'dolamaktadır'. 'Dilin dolaşması' gibi karı-koca arasındaki iletişimin de dolaşması, yani kopması söz konusu olduğu için boşama yoluna gidilmektedir. Dili kekemeleşen Hz. Musa'nın göğsünün daralması gibi, karı-koca arasında da iletişimin bozulması, göğüslerinin daralmasına sebep olmakta ve buna bir çıkış yolu bulmaya çalışmaktadırlar. Onun için yapılacak bu işe talak adı verilmiştir.”⁵²

T-l-k(ط-ل-ق) kökünden gelen bütün kelimeleri toplayıp talak kavramının üzerine yüklemeye çalışan Bayraklı yeni bir şeyler söyleme adına ciddi bir anlam hatası yapmıştır. “t-l-k”(ط-ل-ق) fiilinin kökünün kekemeleşme anlamında kullanıldığını dair delil olarak getirdiği ‘لا ينطلق لسانی؛’ (Şuarâ, 13) ayetinde bulunan ‘ينطلق’ kelimesini tam

⁵² Bayraklı, a.g.e..c.III , s.141

tersi olarak yanlış anlamlandırmıştır. Bu Arapça kelime “kekemeleşme” anlamında olmayıp bilakis fasih ve güzel konuşma manalarına gelmektedir. Arapçada dilin/konuşmanın akıcılığı, düzgünlüğü, açıklığı anlamına gelen “lisanun tulakun/ لِسَانٌ تُلَاقُنْ” ya da طَلَاقَةُ اللِّسَانِ ifadeleri kullanılır.⁵³ Ayet-i kerimede bu ifadenin Hz. Musa’nın kekemeleşmesi için kullanılmış olması, önüne eklenmiş olumsuzluk edatı “لا” sebebiyledir. Müellifin anladığı biçimde kelimedeki kekemeleşme anlamı asla bulunmamaktadır.

Modernist İslâm düşüncesinin etkisi müellifin ayetlere yaklaşımında her zaman kendisini hissettirmiştir. Seküler din anlayışı müellifi etkilemiştir. Sözelimi müellife göre Hz. Meryem’in yaratılışını burada ele alabiliriz. Hz. Meryem fındık ve ceviz ağaçlarında mevcut olduğu bilinen yine hayvanlar âleminde solucanda olduğu üzere hem erkeksi hem de dişil özelliklerine sahip garip bir yaratılış hali vardır. Müellif Hz. Meryem’e işaret eden zamirlerden müzekker olanı onun erkeksi kişiliğini, müennes olanı da onun kadınsı kişiliğini gösterdiğini ileri sürerek neticede Hz. Meryem’in oğlu Hz. İsa’nın hem annesi hem de babası olarak anlaşılmasının önünü açmıştır.⁵⁴

Müellifin mucizelere yaklaşımı bu ve benzeri ayetlerde kendini göstermektedir. Mesela Hz. İsa’nın anne rahmine düşüşü başlı başına mucize iken müellif bu mucizeyi olağan durumlara indirgeyip; günümüz modern bilimdeki en küçük bir konuyu ilişkilendirebileceği en zayıf bir teoriyle delillendirmeye çalışmaktadır. Böylece mucizeyi olağan fizikî sürece indirgemektedir. Böylece mucizeler inkâr edilmiş olmuyor fakat mucizeyi olağan göstererek veya modern bilimle ilişkilendirerek içi boşaltılmış olmaktadır.

Müellifin mucizelere bakışına değinecek olursak bu mevzuda şunları ifade edebiliriz. Müellif mucize ile ilgili ayetleri müteşabih kabul etmektedir. Konu ile ilgili görüşlerini yansıtan bizzat kendi ifadelerinde: “Peygamberlerin mucizelerini anlatan ayetler, yapı itibariyle müteşabih değillerdir, ama konu itibariyle müteşabih alana girmektedirler.”

⁵³ İbn Manzur, Muhammed. b. Mükrim, *Lisanu'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut ts. X., 109; 225

⁵⁴ Bayraklı, ag.e, c.XII, s.514-515

“Kitaptan (Allah tarafından verilmiş) bir ilmi olan kimse ise: Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi.”⁵⁵

“Ayetin manası müteşabih değildir, ama Belkıs'ın tahtının göz açıp-kapayınca kadar uzun bir mekândan getirilmesi mahiyet itibarıyla müteşabihtir. Günümüzde ses ve resim nakledilmektedir; istikbalde maddenin ışınlanma yoluyla nakli gerçekleşirse, bu ayetin konusu müteşabihlikten çıkıp muhkeme dönüşür.”⁵⁶

Müellifin burada mucizelere mesafeli yaklaştığını görmekteyiz. Mucizelerin anlatıldığı ayet-i kerimelerin konu itibarıyla müteşabihattan sayılması, onların içeriğinin bilinemeyeceğine, bu hususun mucizeleri olağanüstü/doğaüstü haller olarak tanımlayan ve bu haliyle teslimiyeti ilke edinmiş Ehl-i Sünnet düşüncesiyle örtüşmediği gözlemlenmektedir. Diğer yandan mucizeleri ifade eden ayetlerin bilimsel gelişmelere paralel olarak gelecekte müteşabih olmaktan çıkacağı muhkem hale geleceğini varsayarak inanmak, mucizelerin kayıtsız şartsız doğrudan kabul edilemeyeceğine, ya da bilim ve teknolojik gelişmelerin referansı ile kabul edileceği yönünde bir anlayışa sivrulmaktadır.

Müellifin mucizeler konusundaki bu sorunlu anlayışı, konuyla alakalı ayeti kerimelere getirmiş olduğu yorumlarda da gözlemlenmiştir. Mesela; Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması⁵⁷, Hz. İsa'nın çamurdan yaptığı kuş timsalini canlandırması gibi⁵⁸ mucizelerle alakalı açıklamaları belirsiz, anlaşılmaz, kendi içerisinde sorunlu bir dil kullanması, onun mucizeler konusundaki net olmayan problemlili tutumunu yansıtmaktadır.

Müellifimiz mezheplerle ilgili görüşlerini “Kur'an'ın Yeterliliği” başlığı altında şöyle açıklamaktadır. “Bizim itikadımızı ve amelimizi belirleyen Kur'an, Kur'an'ı en güzel şekilde tatbik eden de Hz. Muhammed'dir. İtikad ve ibadetleri koyma hususunda Kur'an yetmiyor mu? İtikad ve ibadetleri konusunda biz Kur'an'ın yolunda değil miyiz? İmam-ı A'zam ve İmam Maturidi'yi Kur'an ve Hz. Muhammed'in önüne geçirmiş olmuyor muyuz? Bu bizi şirke götürmez mi? İşte İslâm âlemi itikad ve amelde Kur'an

⁵⁵ Neml, 27/40.

⁵⁶ Bayraklı, a.g.e. c.III, s.491.

⁵⁷ Bayraklı, a.g.e.,c.XII, s.473-480.

⁵⁸ Bayraklı, a.g.e. c.IV s.115 ve c.VI s.193.

ve Hz. Peygamberi yeterli görmemiş ve o konularda mezhepçiliğe gittiklerinden tefrika ve şirkin batağına saplanmıştır. Hz. Peygamberin İtikatta ve amelde mezhebi var mıydı? Hz. Muhammed dinin her meselesinde Kur'an'a uyarken biz niçin mezhepçilik yapıyoruz" cümleleriyle dile getirmiştir.⁵⁹

Yazarın bu ifadelerini kabul etmek mümkün değildir. Mezhep gerçeği, bir realitedir. İlmî ve fikrî seviyeleri bir olmayan her toplumda elbette bilenler temayüz edecek ve diğer insanlar bunlara göre kendi yollarını ve rotalarını belirleyeceklerdir. Kur'an bilmeyenlerin bilenlere sormasını tavsiye eder.⁶⁰ Ümmet, İslâm'ın ilk yıllarından itibaren kahır ekseriyetinin gittiği yolu Ehl-i Sünnet olarak görmüş ve buna göre gerek akidede gerekse amelde gidilecek istikametini belirlemiştir. İslâm alimleri amelde elbette farklı kanaatlere karşı da birbirlerine toleranslı davranmışlardır. Bu konudaki farklı yorum ve kanaatler nedeniyle kimse birbirini ciddî manada tenkite de gitmemiştir. Hz. Peygamber, görüşünde isabetli olamayan kimselerin bile bir ecir alacağını bize bildirmektedir.⁶¹ Müellifin kendi çağını ve zamanını dikkate alarak Kur'an'ın tefsirini yapmaya yeniden girişmesi de bu çabanın bir parçası değil midir?

2.2.5. Tefsirde Görülen Güçlü Noktalar

Bayraklı tefsirinde gördüğümüz güçlü yönleri maddeler halinde şu şekilde sıralamamız mümkündür.

1-Sûrelere başlangıç yaparken sûre ile ilgili genel değerlendirmelere ve kapsam alanlarına dikkat çekilmektedir. Yine varsa sûrenin diğer isimleri de burada zikrolunmuştur.

Mesela Nur sûresi ile ilgili olarak müellif:

Sûre "nûr" ismini, 35. Ayeti kerimede geçen "Allah'ın nuru" 40. ayette geçen "*Allah bir kimseye nûr vermemişse artık onun nuru olmaz*" ifadelerden almıştır.

Nur sûresinin iniş sebebi hicretten sonra beşinci yılda Hz. Peygamber'in Müstalik kabilesine karşı yapmış olduğu seferde geçmiş bir olgudur. Bu seferden dönerlerken Hz.

⁵⁹Bayraklı, *a.g.e.* c.I s.45.

⁶⁰Nahl 16/ 43; Enbiya21/7.

⁶¹Buhari, İ'tisam, 21; Müslim, Akdiye, 15.

Ayşe'ye çirkin bir iftira atılmıştı. Atılan bu iftiradan sonra bu sûre ve Hz. Aişe'yi temize çıkartan ayetlerin de içinde bulunduğu sûrenin inmesi gerçekleşmiştir.

Bayraklı bu sûreyi özetleyen şu açıklamaları vererek şöyle der:

“Zina, iftira, evlilik, erkek kadın ilişkileri, bulûğ çağının getirdiği davranış şekilleri, Hz. Peygamber'e karşı davranış âdabı, Allah'a ve peygambere itaat ve nihayet Allah'ın nuru ve insanın o nurdan alışı gibi konuları gündeme getiren bu sûrede, İslâm dininin temel konularına ışık tutulmakta, cinsel ahlâk ile sosyal ahlâk arasındaki bağlantıları kurarken psikolojik tahliller de yapılmaktadır. Boşanma ve ceza hukuku bakımından bakınca, bu sûrede kadın hakları konusunda devrim denecek ölçüde ilkelerin getirildiği görülecektir. Nûr sûresi, Medine'de inmiştir ve 64 ayetten ibarettir.”⁶²

Bu şekildeki özet bilgiler okuyucuyu içerik hakkında bilgilendirmekte ve aradığı konuyu rahatlıkla bulabilmesine imkan tanımaktadır.

2-Müellif belli bir konudaki ayetleri tek konu başlığında ele almış ve konu başlığını da sûreye giriş bölümünde ifade etmiştir.

Mesela Nur sûresi örneğinde:

- 1.Düşünüp Öğüt Almak
- 2.Zinanın Hükmü ve Cezası
- 3.Namuslu Kadınlara İftiranın Cezası
- 4.Hanımlarına Zina İsnat Edip Şahit Getiremeyenlerin Durumu
- 5.Hz. Ayşe'ye Yapılan İftira
- 6.Şeytana Uymanın Neticesi
- 7.İyilik Yapmamak Konusunda Yemin Yapılmaz
- 8.Mümin Ve Namuslu Kadınlara İftiranın Cezası
- 9.Sosyal İlişkilerde Edep
- 10.Mümin Erkek ve Kadınlara Teklif Edilen Davranışlar
- 11.Gençleri Evlendirmek Dini Bir Görevdir.
- 12.Yüce Allah İnsanlara Neler İndirdi
- 13.Allah Göklerin Ve Yerin Nurudur

⁶² Bayraklı,Bayraktar,a.g.e.,c. XIII., s. 325-330

14.Yiğit Müminler

15.Kafirlerin Ameli

16.Gözlem Metodu

17.İbret Ve Hidayet

18.Gerçek İman İle Sahte İmanı Ortaya Çıkaran Davranış

19.İman Ve İyi Amelin Getirdikleri

20.Cinsel Eğitim

21.Önemli Edep Kuralları

22.Nur sûresinden Çıkarılan İlkeler: Tevhid İnancı ile ilgili ilkeler, Peygamberlerle alakalı ilke ve mesajlar, Cinsel yaşam ve ahlakla İlişkili İlkeler, Ahiret inancı ile ilgili prensipler⁶³

Nur sûresi örneğinde olduğu gibi konu başlıklarının böylece zikredilmesi okuyucuya büyük kolaylık sağlamaktadır.

3.Bizce tefsirin önemli özelliklerinden birisi de müellifinin konulara bakış açısında her zaman bir din eğitimsi olma özelliğini yansıtmıştır. Bununla beraber gerektiğinde din sosyolojisi, psikoloji, biyoloji gibi ilimlerdeki yorumlar yer almaktadır:

Mesela Bakara sûresini 35-36.ayetlerini ele alalım:

“Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde buldukları (cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır, dedik.”

Müellif bu ayet-i kerimelerin yorumu şöyle ifade etmiştir:

“Yüce Allah, 31. ayette öğretim, 35. ayette ise eğitim faaliyeti yapmaktadır. Bilindiği gibi öğretim zihne bilgi kazandırırken, eğitim faaliyeti buna gönül ve nefisle ilgili

⁶³ Bayraklı, Bayraktar. a.g.e.c. XIII s. 331-431

faaliyetleri de ilave etmektedir. Öğretim faaliyeti, eğitimin içinde yer aldığı gibi, onun vazgeçilemeyen unsurunu da teşkil etmektedir.”

“Şu ağaca yaklaşmayın ifadesi ve ağaç kelimesi, yasağın önemli unsurlarını teşkil etmektedir: Zinaya yaklaşmayın, Yetimin malına yaklaşmayın ayetlerinde olduğu gibi, Hz. Âdem'e de ağaca yaklaşmaması emredilmiştir. Aslında bu yaklaşmayın emri, psikolojik bir durumu yansıtmaktadır.”

“Bazı nesnelere ve değerli eşyalara yaklaşınca, geri çekilmek mümkün olmayabilir. O işi yapmaya yaklaşınca ve temas kurulunca, yasaklama emri unutulabilir. Yasaklar arzu doğurur esastan hareket ederek, emrin insan psikolojisine göre verildiğini anlıyoruz. Bazı şeyler vardır ki, onlara yaklaşmak geri çekilmeyi imkansız hale getirebilir; zina, haram mal ve haram lokma gibi. İnsanın tabiatını kendisi yarattığı için, onun davranış biçimini de en iyi bilen Allah'dır. Yasağını, Şu ağaçtan yemeyin! yerine, Şu ağaca yaklaşmayın! sözleriyle ifade etmiştir.”

“Eğitimde, insanla yasaklar arasına mesafe koymak çok önemli bir ilke olmalıdır. Öğretmenle öğrenci arasındaki mesafenin, eğitimde çok büyük bir yeri vardır. Tatlı mesafe kavramı, eğitimin evrensel kuralıdır. Allah, insanın tabiat, insanın insan, başka bir ifadeyle erkeğin kadın ve insanın yetimle olan ilişkilerinde de bu mesafeyi aramaktadır. İnsanın diğer canlı varlıklara karşı mesafesini ayarlaması, ilahî eğitimin ilk altın kuralım oluşturmaktadır.”

“Şu ağaca yaklaşmayın! emri, aynı zamanda yeşile kıyılmamasını temin etmektedir. Ağaca yaklaşmama, bir bakıma çevre bilincinin eğitimle geliştirilmesinin ilk kanununu koymaktadır. Ağaç, maddî çevrenin en önemli motiflerinden biridir. Ağaca kıyılması, çevrenin tahrip edilmesi demektir.”

“Diğer taraftan, ele aldığımız 35. ayette yer alan cennet kavramını açıklamamız ve bunun hangi cennet olduğunun tespitini yapmamız gerekiyor. Cennet kelimesi, örtmek, kapatmak, gecenin basması ve ölünün kefenlenmesi, gizlenmek, saklanmak manalarına gelen cenne'den gelmektedir. Haram lokma, yani yasak olandan yemek, zulmün bir

çeşidini teşkil etmektedir. Hem Allah'ın emrini yerine getirmemek ve hem de haram lokma yemekle Âdem kendisine zulmetmiş, Allah katındaki değerini düşürmekle kendi hakkına tecavüz etmiştir”⁶⁴

3-Müellif sûrelerin tefsirinin sonunda o sûreden çıkarılan ilkeleri zikretmiştir. Bu durum sanki o sûrenin tefsirinin genel bir özeti niteliğini taşımıştır. Mesela Nur sûresinden çıkarılan ilkeleri: Tevhid İnancı, Peygamberler, Cinsel Ahlak Ve Ahiret ile ilgili prensipler olmak üzere 4 başlıkta ele almıştır:

“Tevhid İnancı ile İlgili İlkeler”:

* “Yüce Allah, tabiat olaylarını ve bu olayların yaratılışı ile ilgili konulan anlatarak varlığını ve birliğini öğretmektedir. Canlı türlerini yaratması, şimşegi meydana getirmesi, yağmuru oluşturması, gece ile gündüzü ardı ardına getirmesi, O'nun varlığına ve birliğine bir delil olarak sunulmaktadır”⁶⁵

**“Kâinatı yaratan Allah'ın, kâinatın sahibi olduğu, hükümlerinin O'na ait olduğu gündeme getirilmektedir”⁶⁶

***“Kâinattaki bütün varlıklar Allah'ı teşbih etmektedir, yani onun noksan sıfatlardan uzak olduğunu söylemektedirler. Hatta varlıkları ile bunu ifade etmektedirler”⁶⁷

****“Allah göklerin nurudur. Bu nûrKur'ân ile insanlığa yansımaktadır. Kur'ân kandil, Hz. Peygamber'in ve gerçek müminlerin gönülleri de lamba, fener, kandil olmaktadır. Bu nurun bulunduğu kandil, yiğit müminlerin, yani sabah akşam Allah'ı düşünüp anan, namazını kılan, zekatını veren ve işi, kendisini ibadetten alıkoymayanlar evlerinde bulunmaktadır”⁶⁸

“Peygamberle İlgili İlkeler”:

⁶⁴Bayraklı,Bayraktar, a.g.e. c. I, s. 326-331

⁶⁵ Nur, 24/ 41-45

⁶⁶ Nur, 24/ 42

⁶⁷ Nur, 24/41

⁶⁸ Nur, 24/35

*“Peygamber'in görevi açık-seçik duyurmaktır”⁶⁹

*“Allah'a ve Peygamber'e itaat etmek zorunludur”⁷⁰

*“İnsanlar Kur'ân'ın önerdiği bir edep gereği kendilerini çağırdıkları gibi peygamberi çağırılmamalıdır”⁷¹

*“Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlüne çağırıldıklarında, çağrıya uymaları zorunludur”⁷²

*“Kur'ân, kandil, onun konduğu yer de Hz. Peygamber'in gönlüdür”⁷³

“Cinsel Ahlâkla İlgili Prensipler:”

“Zina eden erkek ve kadına yüz değnek cezası verilir; recm uygulaması Kur'ân'ın kaldırdığı bir uygulamadır”⁷⁴

“Zina eden kadın ancak zina eden erkekle, zina eden erkek de ancak zina eden kadınla evlenebilir”⁷⁵

“Karısı zina etti diyerek mahkemeye müracaat eden erkeğin davasının nasıl yürütüleceği, beşinci yeminlerinde cezanın düşeceği açıklanmaktadır”⁷⁶

“Namuslu kadınlara iftira etmenin cezasının seksen değnek olduğu açıklandıktan sonra, Hz. Aişe'ye yapılan iftira etrafı bir şekilde ele alınmaktadır. Böyle haberlerin yayıldığı bir ortamda gerçek mü'minlerin ne demesi gerektiğine de dikkat çekilmektedir”⁷⁷

“Buluğ çağına ulaşmış çocukların evdeki hareketlerinden, izin alıp ebeveynin yanına girmelerine, yaşlı kadınların giyinişine, kör ve topalların durumuna, kimlerin

⁶⁹ Nur, 24/54

⁷⁰ Nur, 24/52-53

⁷¹ Nur, 24/63

⁷² Nur, 24/48-51

⁷³ Nur, 24/35

⁷⁴ Nur, 24/2

⁷⁵ Nur, 24/3

⁷⁶ Nur, 24/6-10

⁷⁷ Nur, 24/4-11-19

evinde teklifsiz yemek yenebileceğine varıncaya kadar bir dizi kurallar getirilmektedir”

78

“Gençleri evlendirmenin önemi, evlenemeyenlerin iffetli kalmaları öne çıkarılmaktadır”⁷⁹

“Erkeklerin ve kadınların bakışından, cinsel organlarını muhafaza etmelerine, kadınların giyinişine, yürüyüşüne varıncaya kadar ilkeler konmaktadır”⁸⁰

“Ahiretle İlgili Prensipler”:

“Mahşerde insanlara dilleri, elleri ve ayakları yaptıklarına dair şahadet edecektir”⁸¹

“Allah, âhirette herkese cezasını verecek ve Allah'ın apaçık gerçek olduğunu herkes anlayacaktır”⁸²

“Allah'ın emrine muhalefet edip karşı gelenlere elem verici azap vardır.”⁸³

Sûrelerin tefsirinin sonunda o sûreden çıkarılan ilkelerin zikredilmesi, o sûrenin tefsirinin genel bir özeti niteliğini taşımakta Nur suresi örneğinde yukarıda özetini verdiğimiz şekilde okuyucu ve araştırmacılara büyük kolaylık sağlamaktadır.⁸⁴

⁷⁸ Nur, 24/58-61

⁷⁹ Nur, 24/32-33

⁸⁰ Nur, 24/30-31

⁸¹ Nur, 24/24

⁸² Nur, 24/25

⁸³ Nur, 24/63

⁸⁴ Bayraklı, Bayraktar, a.g.e. c.XIII, s.432-458

I. BÖLÜM

1.1.TARİHİ SÜREÇTE KADIN OLGUSU

1.1.1. Eski Kültürlerde Kadın Olgusu

Kadim çağlardaki toplumların neredeyse tamamında kadının, erkeğe göre daha az değer gördüğü ve haklara sahip bulunduğu bilinen müsellem bir görüştür. Mesela eski Çinlilerde kadınlar kocasının kölesi hükmünde olduğu sayılırdı. Kadın kocası ile çocuklarına hizmet etmek için ayakta bekler, kocası ve çocukları yemek yedikten sonra yemeğini yerdi. Eski Mısırda daha iyi bir konumda bulunuyorken, Firavun'un emriyle kadınlar köleleştirilmiştir. Medeniyetin beşiği diye övünen eski Yunan'da kadın, kölelerle bir tutulurdu. Erkek karısını dövebilir isterse başkasına hediye olarak verilebilirdi. Miras erkek çocuklarına aitti. Bir erkeğe “kadın” demek en büyük hakaretti. Kadın kötülüklerin kaynağı kabul edilirdi. Eski Roma'da ise kadın kendi babasından kocasına aktarılan bir mal hükmünde idi.⁸⁵ Eski Hint'te kadının durumu çok kötü haldeydi. Zavallı bir mahlûk olarak telakkî edilir ve zevk aleti olarak görülürlerdi. Rahibeler dahi fesada vasıta yapılırlardı. Kutsal kitapları olan Manu'da şöyle demektedir: “Kadınların murdar temayülleri var. Kadınların seviyesi zayıf, ahlakları fenadır. Bunlar gece gündüz tahakküm altında tutulmalıdır.”⁸⁶

1.1.2.Yahudilikte Kadın Olgusu

Yahudilikte kadının hiçbir önemi yoktur. Sabah dualarında geçen şu cümle bunu açıklamaya yeterlidir. “ Ezeli ilahımız, kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamd olsun”⁸⁷ Tevrat'ta kadının yaratılışı hakkında; Kadının “erkeğin kaburga kemiğinden” yaratıldığı ve erkeğin yalnızlığını gidermek için yardımcı olarak yaratıldığından söz edilir.⁸⁸ Tevrat yaratılışları hasebiyle kadın ile erkeğin bir bütünün parçaları olduklarını böylece birbirlerine bağlanmaları gerektiğini, parça nasıl bütüne tabi olur ise kadında erkeğe tabi olması gerekliliğini ifade etmektedir. Bu tabi oluşu yasaklı meyveden yemesi ve kendi eşine yedirmesiyle daha da belirginleşmiştir.

⁸⁵ Akdemir, Salih, “Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerimde kadın”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, X, 4, 1997, 250-251.

⁸⁶ Berki, Ali Himmet, Osman Keskioglu, *Hatemül Enbiya Hz.Muhammed ve Hayatı*, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2003, ss. 11-12.

⁸⁷ Akdemir, a.g.m., 251.

⁸⁸ Kutsal kitap, *Eski ve Yeni Antlaşma*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2001, Tekvin, 2/22

Kadının yasaklı meyveyi yemesi ve Tanrının emrine itaatsizliği yüzünden Tanrı kadını cezalandırmış, zahmetle, gebeliğinin zorlu olmasıyla ve çocuğunu ağrı ile doğurmasını, kocasının da kendisine hâkim olmasını takdir buyurmuştur.⁸⁹ Tevrat erkeği kadının efendisi olarak isimlendirmiştir. Kadının ilk görevi, varoluş sebebi çocuk doğurmaktır, yuvasını korumaktır. Dini hukukta kadın, vazifeleriyle, haklarıyla, özel halleriyle özel hukuki statü sahibi olup ikincil konumdadır.

İbadet hayatında da ikincil konumda olup, din görevlisi olamazlar, cemaatten sayılamazlar, kocasından ve erkek kardeşi varsa babasından miras alamazlar.⁹⁰

Eski ahit kadınların başından geçen olayları hikâye ederken onların tehlikeli olduklarını, erkeklere entrika kurarak sıkıntıya düşürdüklerini tasvir eder. Hz.Süleyman'ın hanımlarının Hz.Süleyman'ı yoldan çıkartıp yapılan putlara hizmet ettirilmesi, Hz.İshak'ın hanımının Hz.İshak'ı aldatması, Hz.Lut'un kızlarının babalarını sarhoş ederek cinsel ilişkiye girmeleri ve neticede ondanhamile kalmaları, Hz.Eyyub'un karısının Eyyub'u Allah'a karşı lanet ettirmeye teşvik etmesi, Bet-Şeba'nın Hz.Davutla zina ederek gebe kalmaları,⁹¹ v.s gibi pek çok olay mevcuttur. Örneklerde görüldüğü üzere kadınların en belirgin vasıfları, düzenbaz, hilekâr, kurnaz, kötülük yapmaya kışkırtıcı, kötülükte yardımcı, şehvet düşkünü v.b gibi olumsuz vasıflardır.⁹²

Kadının şahitliği geçersizdir, erkekler gibi giyinemezler, başını örtmesi gerekir, kamu görevi alamazlar.⁹³

Yahudi kutsal metinlerinde kadınlarla alakalı olumlu bazı vasıflar da bulunmaktadır. Yahudi kadınlarının Musa Peygambere erkekler gibi iman etmiş olmaları, birlikte Mısır'dan hicret etmeleri, kızıl denizden geçerlerken Allahın

⁸⁹ Tekvin, 3/16

⁹⁰ Sayılar, 27/8-11

⁹¹ Çimen, Abdullah Emin, *Niçin Helak Oldular Kuran-ı Kerimde Helak Kavramı*, Işık Akademi Yayınları, İstanbul, 2008, 39.

⁹² Yadsıman, Hakkı Ş. , “*Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler*”, DEÜİFD, XV, s.103

⁹³ Harman, Ömer Faruk, “*Kadın*”, DİA, İstanbul, 2001, c.24, s.84

rahmetine, inkâr edenlere gazabına ve Hz.Musa'nın denizi yarma mucizesine yerinde şahit olmuşlardır.⁹⁴

1.1.3.Hıristiyanlıkta Kadın Olgusu

Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da kadının aşağılandığı görülmektedir. Olumsuz yargının temelinde Hz. Havva'nın eşi Hz.Adem'i kandırıp günah işlemesine sebep olması "asli günah" kavramlarının doğmasına sebep olmuştur.⁹⁵

Cinsel ilişki kirlenme sebebi sayılıp günahdır. Aziz Augustin kişinin karısıyla olsun veya fahişeye olsun cinsel ilişkide bulunmasının maddi bakımdan farkının olmadığını ifade eder. Kadının kötülüğü şeytana uymak ve ayartıcılıkta eşdeğerdir. Clement'e göre "Kadın kadın olmaktan utanmalıdır."⁹⁶

Orta çağda kadın-evlilik kavramları öylesine kötülenmiş ki Macon Konsili'nde kadının ruhu acaba var mıdır yok mudur diye tartışılmıştır. XII. Yüzyıldan sonra batıda cadı ve büyücü avı başlatılmış, pek çok kadın cinlerle ilişki kurduğu gerekçesiyle yakılmış veya boğularak öldürülmüştür. Bu zulümler ve kadını aşağılamalar sonucu feminizm hareketi yeşermiştir.⁹⁷

Günümüz Katolik kiliselerinde evlilik törenlerinde okunan dua , "Günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken" şeklindedir.⁹⁸

1.1.4.Cahiliye Devrinde Kadın Olgusu

Cahiliye dönemi Arap toplumunda kadının hemen hemen hiçbir değeri yoktur. Kadın olmak utanılacak bir durumdur. Herhangi bir eşya gibi kullanılabilen, alınan, satılan, yönetilebilen bir varlıktır. Erkekler gibi savaşılamaz, ailesinin şeref ve namusunu koruyamaz düşüncesinden dolayı kız çocuğunun doğmasından utanç duyulurdu.Ayet-i kerime de mealen:

⁹⁴ Yadsıman, Hakkı Ş. , "Yahudilikte Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler", DEÜİFD, XV. , s. 44

⁹⁵ Tümer, Günay, "Asli Günah", DİA, İstanbul, 2001 c.3, s.496

⁹⁶ Akdemir, a.g.m. , s.251

⁹⁷ Harman, a.g.m. , s.84

⁹⁸ Akdemir, a.g.m. , s.251

“Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşâğılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür”⁹⁹ buyurulmak suretiyle o dönemdeki hakim düşünce ifade edilmiştir.

Hız. Ömer b. Hattab'ın “Bizler cahiliye devrinde kadına zerre kadar değer vermezdik. İslâm gelip de Allah onlardan bahsedince, üzerimizde hakları olduğunu ama onları işlerimize dâhil etmek zorunda olmadığımızı düşündük...”¹⁰⁰

Cariyelerle birlikte hür kadınlar bile varislere miras yoluyla intikal ederdi. Kocasını ölen kadın, kocasının erkek akrabalarından birisinin çadırına elbisesini atmasıyla ona miras kalırdı.¹⁰¹

Bazı insanlar, vasisi bulunduğu yetim kızların mallarını almak için onlarla evlenirler, onlardan hoşlanmazlar, sırf malın başkasına geçmesine engel olmak için böyle yaparlardı. Evlilikten sonra hayatı o kadınlara zindan ederlerdi. Erkek istediği sayıya kadar kadınla evlenebilirdi.¹⁰²

1.2.‘YENİ BİR ANLAYIŞIN IŞIĞINDA KUR’AN TEFSİRİ’NDE KADININ ONTOLOJİK YÖNÜ İLE İLGİLİ AYETLERİN YORUMU

1.2.1. Kadının Yarattılması

Konuyla ilgili tartışmalar Nisa Suresinin ilk ayet-i kerimesinin çevresinde yapıldığından ayeti zikretmemiz zaruridir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

⁹⁹ Nahl, 16/58-59

¹⁰⁰ Buhari, Muhammed b. İsmail, *el.Cami’u’s-Sahih*, Daru Tuka’n-Necat, yy.1442 h. , Libas, 31; Müslim b. el-Haccac, ebu’l-Hasan el-Kuşeyri en-Nisaburi, *sahih*,(thk. Muhammed Fuad Abdulbaki) Daru İhyai’t- Türesi’l-Arabi, Beyrut, ts. ,Talak,34.

¹⁰¹ Çimen Abdullah Emin, *Kur’an Karşıtlarının Ekonomik Kaygıları*, Nehir yayınları, İstanbul, 2008, s.97-98.

¹⁰² Ateş, Süleyman, “İslâm’ın Kadına Getirdiği Haklar”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X. sy.4,s.304-305

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."¹⁰³

Ayet-i kerimede geçen Nefs ve Zevc Kavramalarının hem lügat anlamlarında hem istilahi anlamlarında açıklamamız gerekir. *Nefs* sözlükte ruh, nefes, can, zat ve öz varlık, insan, zihin, canlı varlık, fert, kan, beden, şehvi arzu ve istek gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰⁴

Nisâ Suresi birinci ayetinde de nefis kavramı zat ve öz varlık manalarında kullanılmıştır. "Zevc" kavramı ise tekin (fert) zıddıdır. Eşlerden her birine "zevc" (karı-koca) denilir " ...Erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı. "¹⁰⁵ Eşi olan ferde zevc denilir. Birbiri ile ilişkili olan her bir şey ister aynı olsun isterse zıt olsun onlara zevcan (çift) ve onlardan her birine zevc denir. Bu anlamda "zevcan" ikiliyi, "zevc" de tekili ifade eder. Çoğulu ezvactır. Ayrıca topluluk, sınıf, çeşit, tür, grup ve cins anlamlarına gelmektedir.¹⁰⁶ Netice itibariyle "zevc" kelimesi çift olmayı ifade eder. Kelime, tekil kullanıldığında, çifti oluşturanlardan biri, yani tek anlamındadır. Fakat anlam olarak çiftin her ikisini de kapsar niteliktedir. Zevcan-zevceyn şeklinde kullanıldığında ise çift anlamında çifti oluşturanlardan her ikisini de kapsar nitelikte iki anlamdadır. Dolayısıyla "zevc" kavramı, tekin zıttı, kendisinin eşi olan tekdir. Nisâ Suresi'nin ilk ayetinde de "zevc" kavramı eş (karı-koca-dişi-erkek) anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁷

Müfessirler genel olarak ayette geçen "nefsin vahidetin" "tek nefis" kavramının Hz. Adem'e, 'zevceha' "zevc:eş" kavramının ise Hz. Havva'ya işaret ettiği görüşündedir. Bu görüşlerini şu hadis-i şerif ile delillendirmişlerdir: "Kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri baş tarafıdır. Onu düzeltmeye kalkarsan kırarsın, eğriliği olduğu halde öylece onu kendi haline bırakıp

¹⁰³ Nisa, 4/1

¹⁰⁴ İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerram b. Ali Ebu'l-Fadl Cemaleddin, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut 1414 h., VI, 235; Bayraklı, Bayraktar, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur 'ân Tefsiri, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008, V, 21.

¹⁰⁵ Necm, 53/45

¹⁰⁶ İbn Manzûr, a.g.e., II, 291.

¹⁰⁷ Erten Mevlüt, 'Kur'an'da Zevc Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu', EKEV Akademi Dergisi, sy. XVII, Güz 2003, s. 51

olduğu gibi kabullenirsen kendisinden istifade edersin."¹⁰⁸

Müfessir İbn Cerîr et-Taberî; "tek nefis" ten anlaşılması gerekenin Hz. Adem olduğunu ifade eder. O, bu görüşünü desteklemek için başka deliller de kullanmıştır. Bu bağlamda ayette geçen "vâhidetin" kelimesinin müennes gelmesinin ise "nefs" kelimesinin müennes olmasından ileri geldiğini ve bu tür kullanımın Araplarda var olduğunu misalle ifade etmektedir. Ayrıca ilk yaratılan nefsin de Adem olduğunu açıklamaktadır. Ayetin devamında gelen "ve halekaminhâzevcehâ: ondan da eşini yaratan" ifadesinin anlamının ise Hz. Havva olduğunu zikrettikten sonra Havva'nın nasıl yaratıldığı konusundaki rivayetleri sıralar. Söz konusu yaratma hadisesi ise şu şekildedir: "Adem'e bir uyku çökmüştü, melek sol yanındaki eğri kaburga kemiklerinden almış ve yerini etle düzeltmiş. Henüz uykusundan kalkmadan, Yüce Allah, kendisiyle huzur bulması için, kaburga kemiğinden kadın suretinde eşi Havva'yı yaratmış. Uyandığında onu yanında bulmuş."¹⁰⁹

Müfessir Râzî, Hz. Havva'nın Hz. Adem'den yaratılışı hakkında, ulemanın çoğunluğuna göre Allah'ın Hz. Adem'i yarattığı zaman, Hz. Ademi bir süre uyutup daha sonra, sol kaburga kemiklerinden birinden de Hz. Havva'yı yarattığını, Hz. Adem uykusundan uyandığı zaman Hz. Havva'yı görüp, ona meylettiğini, yakınlık kurduğunu ifade eder. Çünkü Hz. Havva, kendi bedeninin bir parçasından yaratılmıştı.¹¹⁰ Alimler bu görüşlerine Hz. Peygamber'in, "Kadın eğri bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Eğer onu düzeltmeye kalkışsan onu kırarsın. Onu eğri olarak bırakırsan ondan istifade edersin."¹¹¹ hadis rivayetini delil olarak kullanmışlardır.

Buhari'de zikrolunan bir hadisi şerifte Hz. Peygamberin bir seferde kadınların yanına vardığı Enceşe isimli bir hizmetçinin şiiirlerle o kadınların develerini sürdüğü anlatılmaktadır. Hz. Peygamber bu kimseye: "Ya Enceşe, cam kristalleri (kavarîri) ni yavaş bir şekilde sevk et"¹¹² buyurmuştur. Buradaki (kavarîr) kristal kelimesi mecazen kadınlara işaret etmiştir. Çünkü kadınlar daha nazik ve narindir.Hz. Peygamber

¹⁰⁸ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, DaruTuka'n-Necat, yy. 1422 h., "Enbiyâ", 1; Müslim, b. el-Haccacebu'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisaburî, *Sahih*, (thk. Muhammed Fuat Abdalbaki) Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, ts. "Radâ", 60.

¹⁰⁹ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vilÂyi'l-Kur'ân*, DaruAlemi'l- Kutub, Riyad, 2003, VI, 339-343.

¹¹⁰ Razi, Fahrettin, *et-Tefsiru'l Kebir*, Darulİhyai't- Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1420 h. , IX, 477-478.

¹¹¹ Buhârî, "Enbiyâ", 1; Müslim, "Radâ", 60.

¹¹² Buhari, Edeb, 90.

yolculukta onlara daha hassas ve yumuşak davranılmasını öğütlemiştir.¹¹³

Müellif Bayraktar Bayraklı konuyu ele alırken genel olarak din eğitimi ve din psikoloji açısından değerlendirmeye tabi tuttuğu tefsirinde, Nisâ sûresi'nin ilk ayetinde ifade edilen insanın yaratılışını tek bir cevhere dayandırmış ve konuyu güncel bilimsel verilerden hareketle şu şekilde farklı açıklamalar getirmeye çalışmıştır: İnsanoğlutek bir cevherden yaratılmış olup ayetin bu bölümünde "cevher" diye tercüme edilebilen "nefs" kelimesi bulunmaktadır. "Nefs" kavramı Kur'ân-ı Kerîmin temel ve çözümü, anlaşılması güç kavramlarından biridir. "Can, ruh, zihin, hayat, canlı varlık, yaşayan yaratık, insan, şahıs, fert, cevher, tabiat, temayül, arzu etmek, şehvet, istek, kişisel hüviyet, zat" manalarına gelen nefis, dişil bir kelimedir. Dişi olan bir kelime veya kavramın Hz. Adem olduğunu ifade etmek makul değildir. Ayette zikredilen "nefs" kavramından maksat, Hz. Adem'in yaratıldığı cevher veya özdür. Hz. Adem'in hangi şeyden yaratılmış olduğu sorusunun cevabı zorlaşmaktadır. Ayet-i kerimedeki "nefs" kavramı, Hz. Adem sonrası yaratılışı değil bizatihi Hz. Adem'in yaratılmış olduğu "cevheri" konu edinmektedir. Kaldığı ayet-i kerimenin devamında şu ifadeler bulunmaktadır: "*O nefisten de eşini yarattı.*" Dolayısıyla mana şu olmalıdır: Hz. Adem ile eşi Hz. Havva ayrı ayrı ama aynı cevherden yaratılmışlardır. Aksi halde Tevrat'ın Tekvin kitabında zikrolunduğu üzere "*Ve Rab Allah, Adam'ın üzerine derin bir uyku verdi. Ve adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı.*"¹¹⁴ diyerek muharref Tevrat'taki gibi zevcesinin Hz. Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı hurafesini doğrulamış oluruz.

Müellif Tevrat'ta ifade edilen bu ayet-i kerimenin bir benzerinin Buhârî de¹¹⁵ hadis olarak zikrolunduğunu söyler. Ona göre, orada kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı, hadis olarak nakledilen ibarede "ضلع" kelimesi geçtiğini ifade ederek, bu kavramın biyolojik anlamda olmayıp, psikolojik anlamıyla alınmasının daha sahih olacağı kanaatini dile getirmektedir. Bu yorumuna delil olarak da, Ebu Müslim El-İsfahani'de anılan kelimeye bu manayı verdiğini, çünkü kadının "hassas" bir şahsiyete sahip olduğu zikredilmektedir. Ona göre Ebu Müslim El-İsfahani'nin naklettiği bu mananın, üzerinde görüşbirliğine varılıp ittifak edilen hadisin doğrulanmasına da yardımcı olacağını ifade

¹¹³İbnHacer el- Askalani, XII, 180-1.

¹¹⁴Tekvin, 2/21-22

¹¹⁵Buhari, "Nikah", 79-80

etmektedir. Hadisin sahih olduğunun kabul edilmesi durumunda bu hadisin kadının yaratılışı gereği hassas, nazik ve duygusal olduğuna onun bu yönüne dikkat çekildiğine vurgu yapan Bayraklı, erkeklerin bu özellikleri bilerek kadınlara karşı kaba ve sert davranmaması gerektiğini dile getirmiştir.¹¹⁶

Müellif, Âl-i İmrân sûresi'nin 59. ayetindeki "topraktan yaratılma" ile Nisâ sûresi'nin birinci ayetindeki "bir cevherden yaratılma" arasında bağlantının kurulması gerektiğini belirterek şöyle der:

“Enbiya sûresi'nin 30. Her canlıyı sudan yarattık ifadesini de dikkate almak mecburiyetindeyiz. Su, toprak ve cevher kavramları canlı veya insan denen varlığın hayat kaynağı olmaktadır. Toprağın içindeki elementler, su ile karşılaşınca insanın cevherini meydana getirmektedir. Tıpkı ruh ile beden buluşunca insan nefsinin meydana gelmesi gibi H₂O, yani iki hidrojen atomu ile bir oksijen atomunun bir araya gelmesiyle su meydana gelmektedir. Bu iki gaz topraktaki elementlerle buluşunca orada karbon ve azot gazlarıyla bir araya gelmekte ve insan denen varlığın DNA'sını meydana getirmektedir. İşte insanın yaratıldığı nefis ya da cevher budur. Bu açıklamalarımızdan Nisâ sûresi'nin 1. ayetindeki tek bir nefis kavramının Hz. Adem'e değil bir cevhere işaret ettiği ortaya çıkmaktadır.”¹¹⁷

Netice olarak diyebiliriz ki Bayraklı bu yorumunda din eğitimi ile din psikolojisini önceleyerek insanın yaratılışını tek bir cevhere dayandırmış ve konuya günümüz bilimsel verilerinden hareket ederek çağdaş bir yorum getirmiştir. Hadislere çok fazla atıfta bulunmayan müellifin gerektiğinde fikirlerini delillendirmek için hadislerden yararlanmaktan uzak durmadığı müşahede edilmiştir.

1.2.2. İlk Günah Meselesi

Hz. Adem ile eşi Hz. Havva'nın cennetten kovulmasına sebebin ne olduğu, sorumlu kişinin Hz. Havva mı yoksa eşiyle birlikte yasaklı meyveden yemeleri sonucunda ikram ve nimet yurdu olan Cennet'ten kovulmalarına birliktemi neden oldukları hususu ilk günah mevzuu olarak bilinmektedir. İlk günah meselesini konu alan ayet-i kerimeler A'raf sûresi 20. ayeti ile Tâhâ sûresi 120. ayetleridir. Yüce Allah A'raf sûresinde

¹¹⁶ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın Sevgi Ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 52-53

¹¹⁷ Bayraklı, *a.g.e.,c.V*, s. 19-23.

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ
إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى

“Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve: Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı, dedi”¹¹⁸

“Derken şeytan onun aklını karıştırıp ‘Ey Adem! dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?’¹¹⁹ buyrulmuştur.

İlk dönem klasik tefsir kaynaklarımızda Hz. Adem’in cennetten kovulmasına sebep, sorumlu kişi eşi Hz. Havva’dır. Hz. Adem’i, eşi Hz. Havva’nın aldattığı ve yasaklı meyveden yemesini sağlayarak ikram ve nimet yurdu olan Cennet’ten kovulmalarına neden olmuştur.

Bazı tefsirlerde, kadınların kocalarını aldatmalarını Havva-şeytan işbirliğine bağlayan hadis rivayetlerine de yer verilmiş olup Sa’lebî, Kurtubî ve diğer bazı müfessirler, adeta erkeği temize çıkarıp kadını mahkum etmek istercesine, Hz. Adem’in aklı başında biri olarak yasaklı meyveyi yemeye yanaşmadığını, bu yüzden güya Hz. Havva’nın eşine şarap içirip sarhoş ettiği ve meyveyi ancak bu suretle yedirdiği yönünde bir rivayete yer vermişlerdir. Said el-Müseyyeb’e isnat edilen bu rivayet bağlamında Fahreddîn er-Râzi Hz. Havva’nın Hz. Adem’e şarap içirip sarhoş etmesinin uzak bir ihtimal olmadığını söyleyenlerin varlığından da söz etmiştir.¹²⁰

İlk dönem klasik tefsir kitaplarındaki bu iddialarla Kitabı Mukaddesteki şu ifadelerin örtüştüğü görülmektedir. “... Allah: Bahçenin hiçbir ağacından yemeyeceksiniz dedi mi? Ve kadın yılanı dedi. Bahçenin ağaçlarının meyvesinden yiyebiliriz, fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvesi hakkında Allah: Ondan yemeyin ve ona dokunmayın ki ölmeyesiniz, dedi. Ve yılan kadına dedi: Katiyyen ölmezsiniz; çünkü Allah bilir ki ondan yediğiniz gün o vakit gözleriniz açılacak ve iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız. Ve kadın gördü ki ağaç yemek için iyi ve

¹¹⁸ Araf, 7/20

¹¹⁹ Taha, 20/120

¹²⁰ Fahreddîn er-Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb, III, 13.

gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı ve onun meyvesinden aldı ve yedi ve kendisiyle beraber kocasına da verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduklarını bildiler...” “... Çıplak olduğunu sana kim bildirdi? Ondan yeme diye sana emrettiğim ağaçtan yedin mi? Ve adam dedi: Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi ve yedim. Ve Rab Allah kadına dedi: Bu yaptığın nedir? Ve kadın dedi: Yılan beni aldattı ve yedim...” “... Kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım, ağrı ile evlat doğuracaksın ve arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır...” “... Ve adama dedi: Karının sözünü dinlediğin ve ‘Ondan yemeyeceksin’ diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetli oldu...”¹²¹ Görülmektedir ki bu bilgiler Tekvin’deki yaratılış anlatısıyla birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla bu muhtevanın Yahudi kültür ve kaynaklarına dayandığı aşikardır. Kaburga kemiği hadisesinde olduğu gibi bu hadisenin Sümer mitolojisine kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu söylemek de mümkündür. Müslümanların Hz. Adem ile Hz. Havva’nın Cennetten çıkartılması mevzuunda Hz. Havva’nın sorumlu ve suçlu gösterilmesi anlayışlarının kaynağının nereden geldiği görülmektedir.

Kitabı Mukaddes’te ifade olunan kadın karşıtı bu ifadeler İslâm’ın ve Kur’an’ın ruhuna bütünüyle aykırıdır. Anılan rivayetlerde bulunan bu ihanetin sebebi Hz. Adem ve eşi Hz. Havva’nın cennetteki ağaca yaklaşmamaları yasağını çiğnemeleridir. Halbuki Kur’ân-ı Kerim, cennette yasak ağaçtan yemeleri için Hz. Âdem’i de eşi Hz. Havva’yı da aldatanın -efsane de yılan geçiyor- gerçekte Şeytan olduğunu açıkça ifade etmektedir. Yukarıda ifade edilen ayeti kerimelerde Hz. Âdem’e Şeytanın vesvese verdiği ve ilk vesveseyi de Hz. Adem’e verdiği aşikar olduğu halde eşi Hz. Havva’yı tek suçlu imiş gibi gösterebilecek hiçbir delil mevcut değildir. Netice itibarıyla Hz. Havvâ’yı esas suçlu gösterme ve ilk/ezelî günah anlayışı Kur’ân’la uyuşmamaktadır.

Kadın olsun erkek olsun ezelde günahkâr ve suçlu görülme fikri Kur’ânın ruhuna hiçbir şekilde uygun olamaz. Kur’ân, günahında sevabında şu ayet-i kerime ile ferdi olduğunu ifade etmektedir:

¹²¹ Kitabı Mukaddes, Tekvin, 3:1-17.

“Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.”¹²²

Buna mukabil Tâberî ise yasak ağaçtan yeme hususunda daha ılımlı ve orta bir görüş serdederek mezkûr rivayetlerdeki içeriği doğrulayacak bir delil bulunmadığını, bu konuda söylenecek sözün en doğrusunun Kur’an’da bildirilenlerle iktifa ve muvafık bir görüş belirtmek olduğunu ifade etmiştir. Neticede şeytan Âdem ve Havva’ya vesvese vermiş ve böylece her ikisini de suça ortak etmiştir.¹²³ Meşhur müfessir İbn Kesîr Hz. Havva-Şeytan işbirliğiyle ilgili rivayetleri İsrailiyyat diye nitelendirmiştir.¹²⁴

Müellif Bayraktar Bayraklı Kadının insanın Cennet’ten çıkması veya çıkarılmasına ilk sebep olduğu iddiası ile ilgili olarak bunun insanlık tarihinde kadının aşağılanması olarak görür ve değerlendirir. Bu konuda görüşlerini şöylece ifade eder: İnsanlık tarihinde kadının aşağılanmasının diğer bir nedeni de Hz. Âdem’in yasaklanan ağaçtan yemesine ve cennetten kovulmasına kadının sebep olduğu anlatımıdır. Anlatılan hadiseye göre, Şeytan önce Hz. Havva’yı kandırması ve yasaklı ağaçtan yedirmiştir. Daha sonra, Hz. Havva Hz. Âdem’i etkileyip o yasaklı meyveden yemesinin sebebi olmuştur. Bu durumda kadın, Şeytan ile insan arasında bir yaratık konumunda görülerek halk arasında, dilde, kültürde aktarıla gelen bu hadise biçimi müslümanların kadına bakışını derinden etkilemiştir.

Müellif bu yanlışın kaynağı nedir? sorusunu yöneltip Tevrat’ın Genesis bölümü 3.babından alıntı yaparak;

“.....Kadın ağacın yemeğe layık olduğunu anlayınca ondan bir meyve aldı ve yedi. Aynı zamanda eşine de verdi ve o da yedi. Ve sonra ikisinin gözü açıldı. Sonra Allah’ın sesini Cennet’te gezerken işittiler. Allah Adem’e ağaçtan neden yediğini sordu: O da benim yanıma koyduğum kadın o ağaçtan bana verdi ve bende yedim. Ve sonra Allah kadına sordu, yaptığın şey nedir? O da Şeytan tarafından aldatıldığını söyleyince, Allah soruyu Şeytana yöneltti.”

¹²² Fussilet, 41/46

¹²³ Taberi, a.g.e., I, 275

¹²⁴ İbn Kesir, a.g.e., I, 80

Müellif yukarıdaki alıntı sonrası kadına karşı takınılan olumsuz tavrın Kur'an'dan kaynaklanmadığını ifade etmiştir. A'raf sûresi 20. ayeti ile Taha sûresi 120. ayetinde ifade edildiği üzere Şeytanın Hz. Âdem ile Hz. Havva'yı aynı anda etkilediği ifade edilmiştir.

Kadının erkeğin ege kemiğinden yaratıldığı hadisesinde olduğu gibi ve insanı Cennetten çıkardığı fikirleri İsrailiyat kökenli olup Yahudi kültür ve kaynaklarına dayanmaktadır. Müellife göre yapılan bu iftiralar hem Kur'an'ı hemde kadınları incitmiş, onlara zulmedilmesine neden olmuştur.¹²⁵

Müellif Bayraklı İlk/Ezeli günah meselesinde bizce tutarlı bir görüş serdetmiş olup konuyu ilk dönem klasik tefsir kitaplarındaki olumsuz yargılardan arındırarak bu olumsuzluğun kaynağının Yahudi ve İsrailî kültüre ait olduğunu delillendirerek konuyu bağlamıştır.

1.2.3. Hamile Kalması Bağlamında Hz. Meryem Örneği

Bayraklı'ya göre insanlık tarihinin peygamberlerden sonra gelen en önemli şahsiyeti Hz. Meryem'dir. Dünyaya gelişinden itibaren başından geçen tüm olaylar insanlığa çok şey öğretmiştir. Müellif Hz. Meryem olgusunu 3 aşamada ele alır. Bu aşamaların ilki Hz. Meryem'in annesinin adağı /duası ile Hz.Meryem'in Doğumu, ikincisi Hz. Meryem'in Ruh (Melek -Cebrail) ile diyalogu üçüncüsü ise Hz. Meryem'in Hamileliği ve Doğurması.

Biz de bu sıralamayı esas alarak müellifin görüşlerini açıklayalım.

1.2.3.1.Hz. Meryem Annesinin adağı /duası ve Hz.Meryem'in Doğumu

Müellif Hz. İsa'nın hangi mesele için delil ve rahmet olduğunu ifade ederken Yüce Allah'ın Onu niçin babasız yarattığını sosyolojik boyutlarıyla şöyle açıklamaktadır: “Hz. Meryem'in yaşadığı toplumda ve devirde erkekler hür, kadınlar köle idi. Sanki erkeksiz dünyanın olmayacağı, devam edemeyeceği düşüncesi vardı. Erkeklerin kadınlara karşı böylesine bir gurura kapılmaları, kadını bir eşya olarak

¹²⁵ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, İstanbul, 2007, s. 54.

görmelerine kadar ulaşmıştı. Sanki Yüce Allah, "siz mi erkeksiz dünyanın olamayacağı kibrini besliyorsunuz, işte size bir çocuk, hem de babasız" dercesine güzel bir mesaj vermiştir. Böylece kadının erkeğe karşı değer kazanmasının inkılabı gerçekleşmiş oluyordu. Bu yaratılış olgusu, hem insanlık için bir delil, hem de kadınlar adına bir "rahmet" olmuştur. Yağmura rahmet diyoruz çünkü yeryüzüne inince, tabiatın çehresi değişiyor, yeşiller açıp ve tabiat ayrı bir değişime uğruyor. Suyun yeryüzüne etki ve yaptıkları ne ise Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişi ile insanlık ve özellikle kadın hakları konusunda aynı şeydir.

“İmran'ın karısı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini azatlı bir kul olarak sırf sana adadım. Adağımı kabul buyur. Şüphesiz (niyazımı) hakkıyla işiten ve (niyetimi) bilen sensin.”¹²⁶

Hz. Meryem'in annesinin duası olan bu ifadelerde hür kavramı erkek çocuğunu ifade etmektedir. İsrailoğulları kadınları köle olarak kullanmaktaydı. Kadın kendi cinsini doğurmak istemiyordu. Hz. Meryem dünyaya gelince şöyle dedi:

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ
وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذَرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Onu doğurunca Allah ne doğurduğunu bilip dururken: Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı, onu ve soyunu senin korumanı diliyorum, dedi.”¹²⁷

Müellif bu ifadelerden hareketle Cenabı Allah'ın, erkeği üstün gören yanlış zihniyete son vermek için böyle bir tasarrufta bulunduğunu ifade eder. Bu tasarrufla Allah horlanan, itilen, köleleştirilen ve itibarı elinden alınan kadına onurunu iade etmiştir. Allah Hz. Meryem'in annesinin ettiği duaları kabul etmiş Hz. Meryem'i güzel bir çiçek (bitki) gibi büyütmüş ve onu Hz. Zekeriya'ya vermiştir. Cenabı Allah kendi katından Hz. Meryem'e gıda göndermiş ve onunla beslemiştir.

Müellife göre; Hz. Meryem, yücelerde olan bir odada yetiştirildiğine göre, kadının yüceltilmesi gereken bir insan olduğu anlayışı ortaya çıkmaktadır. Rızkını Allah veriyor. Zekeriya Peygamber onun büyütülmesi için görevlendiriliyor. Doğumu ve

¹²⁶ Al-i imran, 3/35

¹²⁷ Al-i İmran ,3/36

büyütülmesi, insanlık tarihinin ve özellikle de kadın hakları açısından önemli bir dönüm noktası olan Hz. Meryem'in hayatı, daha başka olaylara gebe dir. Yerde sürünen kadının mihraba çıkacak kadar yüceltilmesine sebep olan Hz. Meryem, eğitimin temel değerlerini de beraberinde getirmektedir.¹²⁸

Yüce Allah, doğumundan itibaren bir inkılap için Hz. Meryem'i hazırlıyor ve yetiştiriyordu. Melekleri ona gönderiyor ve melekler onunla konuşuyorlardı. Bu konuşmalardan biri şöyle cereyan etmektedir:

*"Hani Melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti."*¹²⁹

1.2.3.2. Hz. Meryem'in Ruh (Melek) ile Diyalogu

Yüce Allah, Cebrail'i Hz. Meryem'e gönderir ve Cebrail ona bir çocuk müjdelediğini söyleyince, Hz. Meryem kendisine bir beşer eli değmediğinden çocuk doğurmasının doğaya aykırı olduğunu belirtir. Melek de ona, o çocuğu yaratmanın Allah için kolay olduğunu ve onu Yüce Allah'ın insanlık için bir delil ve bir rahmet yapacağını söyler.¹³⁰

Kuran-ı Kerim'in 19. sûresi olan Meryem sûresinde özellikle bu mevzudan ve Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa'yı dünyaya getirmesinden bahsedilir.

*"Kitapta Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti."*¹³¹

*"Meryem, onlarla kendi arasına bir perde germişti. Derken, Biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü."*¹³²

*"Meryem dedi ki: Senden çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma)."*¹³³

"Melek: Ben, yalnızca, sana bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir

¹²⁸ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, s.60,61

¹²⁹ Al-i İmran ,3/42

¹³⁰ Meryem, 19/17-21

¹³¹ Meryem,19/16

¹³² Meryem, 19/17

¹³³ Meryem, 19/18

elçisiyim, dedi.”¹³⁴

“*Meryem: Bana bir erkek eli değmediği, iffetsiz de olmadığı halde benim nasıl çocuğum olabilir? dedi.*”¹³⁵

“*Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu, bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, hüküm ve karara bağlanmış (ezelde olup bitmiş) bir iş idi.*”¹³⁶

Müellife göre Yüce Allah Cebrail'in, aslında rûh olup, bedene (cisme) büründüğünü, zira Hz. Meryem'in meleği yalnızca bu şekil ve haliyle algılayabileceğini ifade etmiştir. Bu durum bizlere meleklerin bedene bürünebildiğini ve bu şekilde değişime uğrayabildiklerini bu ruhanî varlıkların eli, ayağı, azaları düzgün bir insan şekline dönüşebildiklerini anlatmakta ve enerjinin maddeye dönüşebileceği sonucuna varılmaktadır.

Yüce Allah'ın, Hz. Meryem'e gösterdiği, tam bir insan şeklini alan ve adına rûh dediği varlık Hz. Cebrail' den başkası değildir.

"Meryem dedi ki: Eğer saygılı biri isen, senden Rahman'a sığınırım!"

Bu ifadeden anlaşılan, Hz. Meryem'in ergenlik çağına ermiş kimse olduğu, bir erkeğin kendi yanına gelmesinin ne anlama gelebileceğini algılayabildiği, cinsel bir ahlâk problemi yaşanabileceğini fark edebilir durumda bulunduğu anlaşılmaktadır. Böylebir halde iken ne yapabileceğini, hatta karşısındaki kimseye ne söylemesi gerektiğini de biliyordu.

"Takva" kelimesi, sakınmak anlamına gelmektedir ki ayet-i kerime: "Allah'tan sakınan biri isen / إن كنت تقيا " demektir. Müellif Hz. Meryem'in kendi lisanında takva kelimesini/kavramını bildiğini, kullandığını bu sebeple karşısındaki kişinin sakınma duygusuna da hitap ettiğini belirtmiştir.

b) "Senden Rahmân'a sığınırım" / أعوذ بالرحمن منك " ifadesiyle Hz. Meryem, Allah'ın Rahman ismi şerifini zikrederek tüm kötülüklerden O'na sığımlacağını ifade etmiştir.

¹³⁴ Meryem,19/19

¹³⁵ Meryem,19/20

¹³⁶ Meryem,19/21

Müellif bu ayet-i kerimeyi din eğitimi perspektifinden ele alarak, özellikle kadınlar veya kızlar başka kimselerin bulunmadığı bir yerde bir karşı cinsle tek başına kaldığında, cinsellik açısından bir tehlike belirtisi hissedince, erkeğe ne söylemesi gerektiğinin öğretildiğini belirtmektedir. Hz. Meryem, burada karşıdaki erkeğin önce sakınma duygusuna, takvasına hitap ettiğini, kendisinin ise Allah'a sığındığını misal ile ifade etmekte, kendine özgü ifadesiyle 'o kimselerin beyinlerine bunu kazımaktadır'.

"Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana Kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu Mesîh İsa'dır." Buradaki "liehebe leki / لِأَهَبَ لَكَ" kelimesi "müjdelemek" manasına gelmektedir.

Müellif Cebrail'in hibe etmesi olayıyla meleklerin müjdelemesi olayının farklı zamanlarda cereyan ettiği görüşündedir. Yine Cebrail tek olduğu halde meleklerin müjdelemeyi çoğul olarak yapmalarının manası ise, hibe işleminin Allah tarafından yapılmış olmasındandır.

Cebrail Hz. Meryem'e "temiz bir oğlan" hibe etmek için geldiğini/gönderildiğini belirtmiştir ki Hz. İsa henüz dünyaya gelmemiş olduğu halde, onu temiz anlamında "zeki" denilmesinden müellif eğitim psikolojisi açısından şu ilkeyi çıkartmaktadır: İnsanoğlu, Allah'ın iradesi ve takdiri temiz olarak dünyaya gelmektedir; insanın kirlenmesi, bozulması doğuştan değildir. Bu durum bizlere eğitimde haram lokmanın nesle açık etkisini göstermektedir.

Ayet-i kerime de ifadesi geçen "zeki" yani 'temiz' kelimesinin daha geniş manası Âl-i İmrân sûresinin 45. ayet-i kerimesinde mevcuttur. Bu ayet-i kerime aynı zamanda Hz. İsa'nın başka vasıflarını da zikretmektedir. Allah'ın kelimesi vasfı, dünyada ve âhirette itibarlı olmasına, Allah'ın onu kendisine yakın kılması vasfı, onun temiz olmasına delalet etmektedir. Çünkü temiz olmayan kimsenin, ne dünyada ne de âhirette itibarlı ve Allah'a yakın olması düşünülemez.

"Bana bir insan dokunmamış iken / وَلَمْ يَمَسَّنِي بَشَرٌ " sözüyle Hz. Meryem, "dokunma" kelimesini cinsel ilişki anlamında ifade etmiştir. Cinsel ilişki olmadan çocuk sahibi olunamayacağını bilmektedir. Bu ifadeler onun hangi yaşta veya gelişim basamağında bulunduğunu göstermektedir. Hz. Meryem olağan tabiat kanununu

söylemektedir. "Ben kötü bir kadın değilim/ **وَلَمْ أَكُ بَعْيَا**" ifadesiyle Hz. Meryem, iffetli olduğunu, asla zinâ günahına bulaşmadığını söylemektedir. Bu ifadeleriyle Hz. Meryem konuşmuş olduğu insan şeklinde görüleni(erkeği) reddettiğini, evli olmadığını, evlenmemiş bir kadının çocuk dünyaya getirmesinin kötü ahlaklı günahkâr kadın olmak manasına geleceğini kendine özgü kısa cümleleriyle belirtmiştir. Hz. Meryem'in bu ifadelerinden onun "nikâh" kavramını, meşru ile gayri meşru cinsel teması; meşru çocuk ve gayri meşru çocuk anlayışına ve dağarcığına sahip olduğunu da anlamaktayız.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا

"(Rûh): Öyledir, dedi; (ama) Rabb'in buyurdu ki: Bu, bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, karara bağlanmış bir hükümdür."

Hakikatte Allah için kolay ya da zor diye bir kavram söz konusu değildir. Ancak, Allah insanoğlunun beynine göre, muhatabın kavrayışına göre ona konuşmaktadır. Çünkü kolaylık veya zorluk insanlar için söz konusudur.

Allah, Hz. İsa'nın bir ayet olduğunu yahut Hz. İsa'yı bir ayet kıldığını buyurmuştur. Ayet, "işaret, delil, sembol" anlamlarına gelmektedir. Hz. İsa'nın yaratılışı, tüm insanlık âlemi için bilimsel araştırmalarda ve özellikle de tıp biliminde önemli bir ödev niteliği taşımaktadır. Hz. İsa, çözülmeye, yorumlanmaya muhtaç bir ayet, bir kanundur.

Hz. İsa, Allah'tan insanlığa gönderilen bir rahmettir. Yani Allah, zatındaki merhametinin gereği O'nu yaratmış insanlara bir peygamber olarak göndermiştir. Bu yönüyle de Hz. İsa ayet olup aynı zamanda Allah'ın merhametinin bir tecellisidir.

Hz. Meryem'e hitaben Cebrail, bu işin, hükmü verilip karara bağlandığını buyururken, geriye dönüşü mümkün bulunmayan bir halle karşı karşıya olduklarını belirtmektedir. Netice de Allah eğer bir işe karar vermişse, o işin mutlaka olması gereklidir demektedir.¹³⁷

¹³⁷ Bayraklı, Bayraktar.a.g.e, c.XII ,s.100-104

1.2.3.3. Hz. Meryem'in Hamileliği Ve Doğurması

Hz. Meryem'in hamileliği ve oğlu Hz. İsa'yı doğurması mevzusu alimler ve müfessirlerce açıklanması zor ve müşkil konulardan olagelmıştır. Bu bölümde konu alakalı ayeti kerimelerin ışığında Hz. Meryem'in hamileliğinin mahiyeti, nasıllığı, ayetlerdeki zamir ve gramer bağlamında ele alınacaktır.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَدَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا (22) فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا (23) فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا (24) وَهَزِي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا (25) فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

"Meryem ona hamile kaldı. Bunun üzerine onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi."¹³⁸

"Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevk etti. 'Keşke' dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim."¹³⁹

"Aşağısından İsa yahut Melek) ona şöyle seslendi: Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arki vücuda getirmiştir."¹⁴⁰

"Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün."¹⁴¹

"Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."¹⁴²

"Meryem ona hamile kaldı." şeklinde ayette yer alan hamileliğin mahiyetini ve nasıllığını şöyle ifade etmektedir:

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

"İrzini iffetle korumuş olanı (Meryem'i de an). Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu

¹³⁸ Meryem,19/22

¹³⁹ Meryem,19/23

¹⁴⁰ Meryem,19/24

¹⁴¹ Meryem,19/25

¹⁴² Meryem,19/26

ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kaldık.”¹⁴³

Ayette geçen fihâ/فيها kelimesindeki hâ zamiri Hz. Meryem'i kastetmekte olup aynı zamanda Hz. Meryem'in dişil olduğunu da ifade ediyor. Arapça lügatinde bu zamirler müennes (dişi) için kullanılmıştır. Bu ifadeden anlaşılan Allah üfürme görevini Hz. Meryem'e yapmıştır.

وَمَرْيَمَ ابْنَتِ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا مِنَ الْأَقْبَانِ (12)

“İffetini korumuş, 'İmrân Kızı Meryem'i de (Allah örnek olarak gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabb'inin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O, gönülden itaat edenlerdendi.”¹⁴⁴

Bu ayet-i kerimede ise fihi/فيه kelimesindeki zamir müzekker (erkek) için kullanılan zamirdir. Enbiyâ sûresi 91. ayetinde dişiye giden hâ zamiri Tahrîm sûresi 12. ayetinde erkeği kasteden hi/hü zamiri geçmektedir. Enbiyâ sûresi 91. ayetinde Hz. Meryem "dişi"; Tahrîm sûresi 12. ayetinde ise "erkek" olarak geçmektedir. Müellife göre Hz. Meryem bir ayeti kerimede dişi, diğerinde ise erkek olarak ifade olunmaktadır.

Müfessirlerin büyük çoğunluğu Enbiyâ sûresi 91. ayeti ile Tahrîm sûresi 12. Ayetteki mevzuyu çözümlenmesi zor ya da imkansız manasına gelen müşkil ayetler gurubunda zikretmişlerdir.

Müellife göre bu ayeti kerime müşkil değildir. Müellif bu ayetin günümüz bilimsel bulgularıyla açıklanmasının mümkün olduğu görüşündedir. Alimlerin bazıları Enbiyâ sûresi 91. ayetteki üfleme hadisesinin Hz. Meryem'e, Tahrîm sûresi 12. ayetini de Hz. Meryem'in hamile olduğu oğlu Hz. İsâ'ya ait olduğunu ifade ederek müşkil görünen bu ikili zamir sorununu çözmeye çalışmışlardır.

Müellife göre âlimlerin bu çözümü ve yorumlaması doğru değildir. Hakikatte her iki ayeti kerimede anlatılanlar yalnızca Hz. Meryem'dir; Hz. Meryem'e mahsus olan üfleme eylemiyle, Hz. İsâ'ya hamilelikten evvelki üfleme işi kastedilmektedir. Bu üfleme ile Hz. Meryem, Hz. İsâ'ya hamile kalmıştır. Müellif dişilere mahsus zamirle

¹⁴³ Enbiya,21/91

¹⁴⁴ Tahrîm,66/12

erkeklerle mahsus zamirlerin şu şekilde açıklanabileceğini beyan etmiştir.

Müellife göre, Hz. Meryem'in iç organlarında sperm ve yumurta üreten bir yahut iki sistem bulunmaktadır. Enbiyâ sûresinin 91. Ayet-i kerimesindeki üfleme eylemiyle yumurta harekete geçiriliyor, Tahrim sûresinin 12. Ayet-i kerimesindeki üfleme eylemiyle de spermi harekete geçirilmiştir. Daha sonra sperm ile yumurta dölleni Hz. İsa yaratılmıştır. Müellif yapmış olduğu bu izahın hem doğaya hem de bilimsel gerçekliğe uygun olduğunu biyoloji biliminin konuları arasında bulunan botanik ve zooloji disiplinlerinin ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde bu iddiaya delil bulunabileceğini ifade etmiştir. Yine ceviz veya fındık vb. meyvelerin kendi kendilerini dölleyebildiğini, solucan gibi canlı varlıkların da erkekleri bulunmadığından kendilerini döllediklerini dile getirmiştir. Aynen bunun gibi, Hz. Meryem'in yapısında bulunan sperm ile yumurta üretici sistemler, bu ilâhî üfleme neticesinde harekete geçmiş ve kendi kendine dölleme olayı gerçekleşmiştir. Müellife göre Hz. Meryem'in oğlu Hz.İsa'ya hamileliği bu şekilde gerçekleşmiştir.¹⁴⁵

Müellifin bu zorlama yorumu problemlili görünmektedir. Çünkü Hz. Meryem'in İsa (a.s.) için hamile kalması ve çocuğun gelişim süreci tamamiyle bir mucizedir. Bu mucizeyi makul ve bilimsel bir izah getirmek suretiyle izah etmeye çalışmak ve zorlama yorumlara başvurmak beyhudedir. Yüce Rabbimiz, İsa'nın durumunun Adem'in durumu gibi olduğunu Kur'an'ın da ifade eder.¹⁴⁶ Yüce Rabbimiz, Hz. Meryem'i kocasız olarak hamile kılmıştır. Sebepler olmadan da O Yüce kudret yaratmaya kadir olandır. Bu nedenle bu yorumun problemlili olduğunu ifade etmekle yetinelim.

Fakat müellife göre Allah farklı suretlerde yaratabilir. Alışlagelen yaratma şeklinden daha farklı olan bir yaratış şekli görüldüğünde, farklı mecra, boyut neticelere gitmeye, şüpheciliğe gerek yoktur. Hz. İsa'nın doğumunun mucizevi sayılacak ana noktası, annesi Hz. Meryem'in vücûdunda sahip kılındığı iki sistemdir.

“Meryem ona hamile kaldı. Bunun üzerine onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi.”¹⁴⁷

Hz. Meryem'in oğluna hamileliği ilerleyince kendi ailesinden ve toplumundan

¹⁴⁵ Bayraklı, Bayraktar, a.g.e. c.XII, s.106-107

¹⁴⁶ Al-i İmran:59.

¹⁴⁷ Meryem, 19/22

utanması nedeniyle uzaklaşmak mecburiyetinde kaldı. Müellif Hz.Meryem'in bu uzaklaşma eyleminin, toplumunun kınamasından ve baskısından duyduğu endişeden dolayı olabileceğini zikretmektedir. Hz. Meryem, bakire kız olarak hamile kalmasının, toplum tarafından anormal karşılanacağını bildiğinden toplumundan ayrılmak zorunda kalmıştır. Müellif bu noktada şu ilkeleri hatırlatmaktadır ki kişinin davranışları, içinde yaşadığı toplumun değer yargıları ile çatışır duruma gelmemelidir. Çatışma yaşanması durumunda burada kaybeden fert olacaktır. Hatta bazı hallerde toplumun değer yargıları yanlış, ferdin değer yargıları doğru da olabilir. Bu duruma rağmen toplum ferdi dışlar. İşte Hz. Meryem bu durumu yaşamıştır.

*"Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevk etti. 'Keşke' dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim."*¹⁴⁸

Ayet-i kerime de geçen el-mehâd/المخاض, kelime anlamı itibarıyla "bir şeyi şiddetle sallamak, sütün yağını çıkarmak, kovayı kuyuda su doldurmak için çalkalamak, iyiden iyiye düşünmek" anlamlarına gelen 'mehada/مَحَضٌ' fiilinden türemiş olup "doğum sancısı" manasına gelmektedir. Hz. Meryem, çektiği doğum sancısından dolayı hurma ağacına dayanmak zorunda kalmış ve bundan anlaşılan doğumunu da tek başına gerçekleştirmiştir.

"Ah keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim." / يَا لَيْتَنِي مَتَّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ / نَسِيًّا مَنَسِيًّا

Hız. Meryem'i toplumunun kınayıp, ayıplaması ve olağanüstü bir doğum olayının gerçekleşmesi karşısında Hız. Meryem bu sözleri söylemek zorunda kalmıştır.

Müellif bu ayet-i kerimedeki 'yâ' edatının pişmanlığı tekid için olduğunu, "keşke" anlamında olan 'leyte' edatının getirildiğini belirtmiştir. Neticede yâ edatına, "âh" manasını vermek ve ayeti kerimeyi doğru yorumlamak lazımdır. Burada bizim almamız gereken mesaj toplumdaki sosyal baskılar dayanılmaz bir hal alınca insanoğlunun ağzından bu şekilde cümleler çıkabiliyor, hatta kişi kendi ölümünü isteyip de unutulup gitmesini dileyebiliyor. Toplumun baskısı bir işi yapmaktan insanı alıkoymaktadır.

Müellife göre toplum baskısı peygamberleri dahi etkisi altına alabilmektedir. Bu baskı, bireyin eylemiyle hangi toplumsal değerlerle ne oranda çatıştığına bağlı olarak

¹⁴⁸ Meryem,19/23

şiddetini artırır. Bu kuralı Hz. Meryem'in hamileliği mevzuunda düşünecek olursak görünürde gayri meşru bir ilişki sonucu hamile kaldığı zannedilen Hz. Meryem'i, sosyal baskı, kendi toplumundan uzaklaşmasına sevk edip ve yukarıda anılan sözü söylemesine sebep olmuştur. Diğer taraftan Hz. Meryem'in dudaklarından dökülen söz, Hz. Meryem'in sosyal baskı sonucu içinde bulunduğu psikolojik hali de açıklamaktadır.

Hz. Meryem'in sarf ettiği bu sözler, “oldukça ağır, çözümlenemeyen, aksi de delillendirilemeyen bir oluşumun getirdiği sosyal baskının katlanılamayan psikolojisinin ağızdan çıkardığı” ifadelerdir. Hakikatte bu ifadeler, Hz. Meryem'in ne kadar iffetli olduğunun bir nevi delilidir. Zira çirkin ve hatalı bir hareketi devamlı olarak yapan bir kimse, onu kanıksayıp benimsediğinden pişmanlık hissi duymamaya başlar.

“Aşağısından İsa yahut (Melek) ona şöyle seslendi: Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arki vücuda getirmiştir.”¹⁴⁹

İlk dönem alimler ve müellif Hz. Meryem'in aşağısından seslenenin kim olduğu konusuyla alakalı olarak anılan sesin Hz. Meryem'in altından olmayıp ta hurma ağacının aşağısından geldiğini iddia ve ifade etmişlerdir. Buna delil olarak da bir evvelki ayeti kerimede, Hz. Meryem'in doğum anındaki sancısı dolayısıyla dayanmak zorunda kaldığı hurma ağacını zikretmiştir.

Müellif ayrıca seslenenin melek veya Hz. İsa olabileceğini de zikretmiştir.

Müellif Hz. Meryem'in tasa sebebinin; Hurma ağacının altında doğum yaparken orada suyun olmamasını zikreder. Beyt-i Muharrem'in yanı başında Hz. İbrahim'in emaneten bırakmış olduğu Hz. Hacer'in su bulamaması sebebiyle oğlu Hz. İsmail'in hayatı için endişelenip Safa ile Merve tepeleri arasında gidip gelmesi, koşması meselini buna örneklemektedir.

Hz. Meryem'in tasa ve kederini izale etmek için Allah, O'nun yanı başında su arki, veya su pınarı fişkırttığını ifade etmiştir.

“Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün.”¹⁵⁰

Müellifin bu ayetlerle ilgili olarak açıklamalarına göre su önce, yemek sonra

¹⁴⁹ Meryem,19/24

¹⁵⁰ Meryem,19/25

gelmektedir. Bunun da nedeni, suyun yemekten daha gerekli ve önemli olmasındandır. Zira Hz. Meryem yemek hususunda da endişe ediyordu.

Ayet-i kerimede geçen "hurma ağacının alt kısmı" nı ifade etmektedir. Bundan maksat, "hurma ağacının gövdesini çekip silkelemek" anlamındadır. Anılan hurma ağacı normal insanın çekebilip sallayacağı özellikte ağaçtır. 'Rutab' "hurma" anlamında 'ceniyy' de "taze" anlamına gelmektedir ki ağaç silkelenince taze hurmanın dökülüp düşeceği ifade edilmiştir. Neticede Hz. Meryem, her bir canlının rızıkını yaratan, veren Allah tarafından su ve hurma ile rızıklandırılmıştır. Bu rızıklandırılma şekli aslında Hz. Meryem'in çocukluk döneminde de vardır:

*"...Zekerıyyâ, onun yanına, mabede her girişinde orada bir rızık bulur ve: 'Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?' der, o da: 'Bu Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir' derdi."*¹⁵¹

Müellif bu ayet-i kerimelerde; Allah, Hz. Meryem ile dünyaya gözlerini yeni açan çocuğunun temel gıda ihtiyacını verdikten sonra, ona yemesini ve içmesini söylemiştir. Bu ifadelerde yine Allah'ın Hz. Meryem'le doğrudan konuşması, Hz. Meryem'i çocuğunu dünyaya getirmesi dolayısıyla tebrik etmesi, göz aydınlığı dilemesi hususları da mevcuttur.

*"Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."*¹⁵²

Müellif, Allah'ın, Hz. Meryem'in dünyaya getirdiği çocuğundan dolayı ağır tepki göreceğini, ayıplanıp, ağır hakarete maruz kalacağını bildiğinden hangi usulde davranması gerektiğini ona öğrettiğini dile getirmiştir.

Allah ayet-i kerimede hitaben, Hz. Meryem'e "susma orucu/savm-ı samt" tutmasını emretmektedir. Müellife göre "susma orucu" insanların saldırılarına karşı koymanın en mühim metotlarından birisidir.

Hz. Meryem'e emredilmiş "susma orucu" daha önceleri Hz. Zekerıyya peygambere de bir ayet, delil, işaret olmak üzere teklif edilmiştir. Hz. Zekerıyya üç gün

¹⁵¹ Al-i İmran, 3/37

¹⁵² Meryem,19/26

üç gece boyunca hiç kimse ile konuşamayacağı ifade edilmişti.¹⁵³

Müellife göre bu ayeti kerimeden, din eğitiminin elzem ve önemli mevzularından biri olan ağız ve dil disiplinin ve bunları disipline etmenin önemi anlaşılmaktadır. Bu hususi insanlara öğretilirken neler yapacakları, hangi metotlar uygulanarak erdemlerin zirvesi sayılan sabra ulaşacaklarını kişilere gösterilmektedir.¹⁵⁴

Görebildiğimiz kadarıyla müellifin kimi zaman isabetli yorumlara ulaştığı gözlemlense de kimi zaman ise ayağı sağlam zemine basmayan bazı indî mütalaalar ve yorumlara da meylettği fark edilmektedir. Özellikle Hz. Meryem özelinden bakıldığında onun çocuğunun dünyaya getiriş sürecine dair yorumunun seleften halefe bir örneği bulunmamaktadır.

Kur'an'da ideal bir kadın imge olarak sunulan Hz. Meryem'in tarihin akışı içinde en ideal kadınlardan biri olarak kabul görmüş olmasını Hz. Peygamber efendimize atfedilen şu sözler de destekler mahiyettedir:

*“Cennet kadınlarının en en hayırlısı Huveylid'in kızı Hatice'dir. Yine Cennet kadınlarının en hayırlısı İmran Kızı Meryem'dir.”*¹⁵⁵

Bir diğer rivayette ise *“Alemlerin kadınlarından örnek olma bakımından şunlar sana kafidir. İmran Kızı Meryem, Huveylid Kızı Hatice, Muhammed Kızı Fatıma, Firavun'un hanımı Asiye.”*¹⁵⁶

¹⁵³ Al-i İmran,3/41, Meryem,19/10

¹⁵⁴ Bayraklı, Bayraktar, a.g.e.,c.XII, s.110-113.

¹⁵⁵ Fidan, Hafsa, *Kur'an'da Kadın İmgesi*, Vadi Yayınları, 2006, Ankara, s.121

¹⁵⁶ Tirmizi, *Kitabu'l-Menakıb*, 62-63

II.İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KADIN HAKKINDA MUAMELETLA İLGİLİ AYETLERİN YORUMU

2.1.1. Kadının Örtünmesi

Örtünme eylemiyle milattan önce Orta Asur kanunlarında özgürlük ile örtü arasında bir bağ kurulduğunu, başörtüsünün özgür kadınların bir sembolü olarak tanımlandığını ifade eden Eyüp Ay şu yorumları yapmaktadır: Başörtüsü yakın doğu uluslarının örf ve adetlerinde özgürlük sembolü kabul edilmiş, bu sembolik anlam dini ve hukuki güvenceler altına alınarak değeri yüceltilmiştir. Milli mücadelemizin ilk muharrrik gücü ve sembolünün de başörtüsü olması çok önemlidir.¹⁵⁷

Kur'an-ı Kerimde örtünme ile ilişkilendirilebilir en başta iki ayet mevcuttur:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ
بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِزْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ
جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (31)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا
يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (59)

“Mümin kadınlara da söyle, gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zînetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mü'min kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri),erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçileri vb tabi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinle. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar (dikkatleri üzerlerine

¹⁵⁷ Ay, Eyüp, “Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik Anlam(lar)ı. İslâmiyat, c.IV, Sy. II, 2001, s. 11-18

çekecek tarzda yürümesinler). Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”¹⁵⁸

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”¹⁵⁹

İlk dönem müfessirlerimizin bu konu ile ilgili yorumlarını zikretmezden önce iki kavram üzerinde açıklama yapmak zaruridir. Bunlardan ilki; (hamr) kelimesidir ki çoğulu (humur) olarak ayette zikrolunmuştur. Râgıb İsfehânî ‘ye göre; “genel anlamda, örtülen şeye himâr denir; fakat bu kelime örfte bir kadının başını örttüğü örtüye isim olmuştur”.¹⁶⁰

Humr, aklın işlevini gideren, hamura konan maya, karıştırmak, kişiyi gizleyen, kadının giyinmesi ve onunla başını örtmesi gibi farklı anlamlarda da kullanılmıştır.¹⁶¹

İkinci kavram ise (Cilbab) kelimesidir Lugat alimi İbn Manzur bu kavramı kamis ve himar anlamalarında kullanmıştır.Kamis, hıyardan daha şümüllü olup baş ile beraber göğsü de örten bir elbisedir.¹⁶²

Müfessirlerimizden Taberi ve İbn Kesir ‘Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar’ ifadesindeki ‘humur’ kavramının müfredinin ‘himar’ olduğunu, göğüsleri ve boynu örten “başörtüsü” manasına geldiğinde hemfikirdir.¹⁶³

Cahiliyye dönemi kadınlarının başörtülerini arkadan bağladıkları, boğazlarının gerdanlarının, döşlerinin açıkta kaldığını başlarıyla beraber bu anılan yerlerin örtülmesi için başörtülerinin uçlarını yakalarının üzerine salmaları istenmiştir.¹⁶⁴ Yine müfessirler cahiliye dönemi kadınlarının, erkeklerin yanında göğsü açık olarak dolaştıklarını, boyunlarının, saç örgülerinin ve kulaklarındaki küpelerinin de açıkta olduklarını ifade etmişlerdir. İşte bu ayet, mümin kadınlarının cahiliye kadınlarına muhalefet etmelerini, hem görünüşleri ile hem de hal ve tavırlarıyla örtünerek gizlenmelerini emretmiştir.

Ayet-i kerimede; “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını

¹⁵⁸ Nur,24/31

¹⁵⁹ Ahzab,33/59

¹⁶⁰ Ragıbİsfehani, Ebu'l Kasım el Hasan b. Muhammed, *el-Müfredat fi Garibi'lKur'an*, Daru'l-Kalem, Dimeşk,1412 h.

¹⁶¹ İbnManzur, a.g.e.,c.IV, s.254-257

¹⁶² İbnManzur, a.g.e.,c.I, s. 272

¹⁶³ Taberi, a.g.e.,c.XIX, s.159;ç , a.g.e., c.XXIII, s.364; İbn Kesir, a.g.e., c.VI, s.42

¹⁶⁴ Râzî, a.g.e.,c.XXIII, s.364; Taberîa.g.e.,c. XIX, s.159; İbnKesîr, a.g.e.,c. VI, s.42

söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”¹⁶⁵ buyrulurken, “...Başörtülerini, dış örtülerinin üstüne salmaları...”¹⁶⁶ emredilmiştir.

Müfessirler, inen bu ayet sonrası sahabenin nasıl bir tavır içerisinde olduklarını Hz. Ayşe den gelen şu rivayetle ifade etmişlerdir:

“Şüphesiz Kureş kadınlarının üstünlüğü mevcuttur. Allah’a yemin ederim ki ben, Allah’ın kitabını tasdikte ve indirilenlere imanda Ensar kadınlarından daha üstününü ve daha güçlüsünü görmedim. Nûr sûresinde ‘Başörtülerini, yakalarının üstüne salsınlar’ ayeti nazil oldu. Erkekleri evlerine dönüp Allah Teâlâ’nın kendilerine kadınlar hakkında indirmiş olduğunu onlara okudular. Herkes bu ayeti karısına, kızına, kız kardeşine ve akrabasına okudu. Onlardan hiç bir kadın kalmayıp, nakışlı, resimli elbiselerine yöneldiler ve bunlarla başlarından aşağı örtündüler ki Allah Teâlâ’nın kitabından indirmiş olduğuna iman etmiş ve onu doğrulamış olsunlar. Sabahleyin namazda Allah Resulü’nün arkasında baştan aşağı örtülü olarak durdular. Sanki başları üzerinde kargalar vardır.”¹⁶⁷

Allah tüm kadınlara tesettürü emretmiş olup bu emir ise ancak kadının tenini göstermeyen (çok şeffaf olmayan) elbiselerle olabilir.

“Onların tanınması ve incitilmemeleri için en elverişli olan budur”/ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ”ayet-i kerimesinde kastedilen, hür kadınlar olup, cariyelerle karıştırılmamaları için böyle bir uygulama emredilmektedir. Çünkü bu kadınlar hür olarak tanındıkları hallerde hürriyetin mertebesi göz önüne alınarak en küçük tecavüz, olumsuz tepki yahut kem bir bakışla karşılaşmazlar ve böylece hiçbir kimse bu kadınlara içinde umut duyarak bakmaz.¹⁶⁸

Müellif Bayraklı “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zînetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar örtünler.”¹⁶⁹ ayeti ile alakalı özetle şöyle der:

Allah bu ayet-i kerimeden bir evvelki ayet-i kerimede erkeklere hitaben yalnızca gözlerini harama nazardan ve cinsellik azalarını gayrimeşru ilişkiden muhafaza

¹⁶⁵ Ahzab, 33/59.

¹⁶⁶ İbn Kesîr, a.g.e. c. VI, s.42

¹⁶⁷ İbn Kesîr, a.g.e.,c. VI, s.43; Zemahşerî, a.g.e., c.III,s. 231

¹⁶⁸ Nesefî, a.g.e.,c.III, s. 45; Taberî, a.g.e.,c.XX, s.324.

¹⁶⁹ Nûr: 24/31

etmelerini emir buyurulur iken, bu ayeti kerimede kadına hitaben ek hükümler getirilmektedir. Kadınlar da gözlerini harama dikip bakmaktan koruyacaklardır. Göz organı cinsellikte erkek için ne anlam taşıyorsa, kadın için de aynıdır. Cinsel organları korumada erkeklere verilen emir ne ise, kadınlar için de aynıdır.

"Görünen kısımları hariç olmak üzere zinetlerini teşhir etmesinler."

"*وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا*" âyet-i kerimesinden maksat zînetin ne anlamda olduğu konusunda alimlerin farklı görüşler serdettiğini, "süs" manasına gelen 'zînet' ibaresi, "takılan takıları", "takıların takıldığı organı", "her ikisini yani süs eşyası ile eşyanın takıldığı organı" olarak anlamışlardır.

Bayraklı öncelikle kadının ilgi çeken her bir azasının bu kelimenin kapsamına girdiği kanaatindedir. Bütün mü'min kadınların, süs maksatlı takısı bulunmayabilir fakat bu ilahi emir ve buradaki süs kavramı umuma şamil olup zînet sözü ile "organ"ı anlamak daha sahih bir olacaktır.

Müellif ayette "görünen yerleri hariç/*إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا*" ifadesiyle, süs eşyalarının takıldığı yerlerin dışında kalan organların anlaşılması gerektiğini yüz ile el hariç olarak, kadının geriye kalan tüm organlarının zînet kavramı kapsamına girdiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in Hz. Esma ya hitaben söylediği: "Ey Esma, kadın buluşa erince şundan, şundan başkasını göstermesi doğru değildir, diyerek yüz ve ellerini göstermiştir" anlaşılan o ki ayaklar da "el" gibi düşünülmelidir. Yüz, el ve ayak organlar zînet kavramı kapsamı dışındadır. Kadının istisna edilen bu yerlerinin dışındaki organlarının örtülmesindeki emrinin gayesi, cazibenin azaltılmasından daha ziyade cazibesini artırmaktır. Çünkü kadının örtüsüyle cazibesi artar.

Müellife göre "*Başörtülerini, yakalarının üzerine salsınlar.*"âyet-i kerimesindeki 'el-humur' kelimesi, "başörtüleri" manasında olup "el-cüyûb" da "gömleğin göğüs yırtmacı" manasına gelen "el-ceyb" kelimesinin çoğuludur. Başörtülerinin yakalarının, omuzlarının üstüne kadar indirmeleri emredilmiştir. Bu hal ise kültüre ve geleneğe bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

'Hamr' ya da 'hımâr' kelimesi "kapamak, örtmek, kaplamak, gizlemek, saklamak, mayalandırmak, maya ile kabartmak, bozmak, tahrik etmek, heyecanlandırmak, içine geçip yayılmak, istila etmek, karıştırmak" gibi geniş bir anlam yelpazesine sahip olan bu kelime, alkollü içki manasında da kullanılmış olup, Nûr sûresi 31. ayette "başörtüsü", Bakara sûresi 219. ayette ise "alkol" manası gelmekte ve her iki ifade içinde de

"örtmek" manası bulunmaktadır. Alkollü içki, kafanın içerisindeki bilinci örtmekte, başörtüsü ise kafanın dışını örtmektedir.

Müellife göre kadınların başlarını dini açıdan örtüp-örtmeyeceği mevzuu tartışma götürür bir konu değildir. Çünkü kelimenin lügat anlamı dahi örtünün olmadığı görüşüne izin vermemektedir.

Ayetin mealinde geçen "başkasına göstermesinler" ifadesinde kadının, zinet eşyalarını taktığı organlarının sayılan kimseler dışındaki kimselere gösterilmesi Allah tarafından yasaklanmıştır. "Zinetlerini göstermesinler" ifadesiyle, öncelikle mesuliyet kadına yüklenmektedir, yasağın ihlali günahından ilk sorumlu kendisidir. 30. ayet-i kerimede erkeğin bakmaması emredilirken, bu ayet-i kerimede ise kadınlara zinet azalarını göstermemesi yani teşhir etmemesi emredilmektedir. Tabiidir ki açılıp vitrin edilen, açığa konulan şeylere bakılır. Bundan dolayıdır ki kadın kendini sahiplenmeli, örtülmesi gereken bedenini örtmelidir.

Ayet-i kerimede devamla "Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılсын diye ayaklarını yere vurmasınlar" / *وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ* buyrulmaktadır. Ayetin bu kısmında Allah daha ileri düzeyde bir bilgi ile kadının davranışlarına çeki düzen vermesini istemektedir. Başkalarının fark edilme arzusundan dolayı ayaklarını yere vurup ilgi çeken kadınlara karşı şehvi sapkınlığı bulunan erkeklerin cinsel iştahlarını kabartacağına bir işaret vardır.

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

*"Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz."*¹⁷⁰

Ayeti kerimenin bu bölümünden anlaşılan şudur ki erkeklerden yahut kadınlardan hata ve günaha düşen ya da düşebilecek olanlar bulunabilirler. Bu hata ve günahlardan kurtulmanın çaresi tövbedir. Tövbe, günahının affedilmesini istemekle birlikte, günaha dönmeme kararlılığıdır.

Bu hükümlerin açıklanma sebebiyle Yüce Allah, insanların kurtuluşa ulaşmasının amaçlandığını ifade etmektedir. İlâhî yasak ve emirde gaye insanoğlunun şeytana karşı durması, Allah'ın rızası ve umduğu Cenneti elde edip mutluluğa sahip olabilmesi içindir. Öte yandan köklü değişim anlamına da gelen tövbe insan hayatında bir dönüm noktası mesabesinde olup çok önemlidir.

Müellife göre din âlimi ve görevlileri, insanlara tövbenin önemini iyi anlatmalı,

¹⁷⁰Nur,24/31

kötümserliğe kapılmalarını önlemelidirler. Sahabe için bile olsa kişinin kendisini günahsız görme gibi bir yanlış anlayışa sahip olması doğru değildir. İnsan günah işleyebilen bir varlık olup nefsinin ve şeytanın vesveseleri sonucunda onun etkisi altında kalabilir. Mühim olan biran evvel kendine gelip tövbe ve istiğfarda bulunmasıdır.

وَالْفَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (60)

“Bir nikah umudu beslemeyen, çocuktan kesilmiş, yaşlı kadınların, zinetleri (yabancı erkeklere) teşhir etmeksizin (bazı) elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. İffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.”¹⁷¹

Ayeti kerimede geçen el-kavâ'id “yaşlanıp oturmuşlar” anlamında olup Allah, bu kimseler mahsus birtakım sınırlama ve müsaade getirmiştir. Sınırlama, süslerini açıp açığa çıkarmamaları, müsaade ise önceki emrin yerine getirilmesi sonrasında dış elbiselerini çıkartmalarıdır. Çünkü bu kimseler için zor, yorucu veya ağır gelebilecek şekilde örtünmelerini yerine getirmemelerine izin verilmektedir. Zira erkekler bunlara istek duymazlar, onlar da zaten böyle bir ümit içerisinde değildirler.

Müellif mezkur konuda da din eğitimciliği kimliğini göstererek Yüce Allah'ın, hükümlerini insanların içinde buldukları hallerine göre düzenlediğini, alternatif uygulamalar sunduğunu, genç bir kadınla, yaşlı bir kadının cinsel eğitimdeki kuralların farklılaştığını ifade etmiştir. İlâhî hükümleri insanların sahip olduğu tabiatı ve içinde buldukları durumu belirlemekte olup Allah bunu nazara almaktadır. Buradan çıkarılacak nokta idarecilerin, kanun koyucuların, mutlaka toplumun sosyal durumlarını, tabii ihtiyaçlarını nazarı itibara almalarıdır.

Ayet-i kerimede geçen ‘müteberricât’ ifadesi, "gösterilmemesi gereken vücut azalarının gösterilmesi ve teşhiridir. Müellife göre beden teşhiri psikolojik bir hastalıktır.”¹⁷²

Müellife göre kadının örtüsü konusunda mutlaka okunması gereken bir ayette Araf sûresinin 26. ayet-i kerimesidir.

¹⁷¹Nur,24/60

¹⁷²Bayraklı, a.g.e.,c. XIII, s.369-377

“Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın ayetlerindedir, belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi).”¹⁷³

Müellife göre insanoğlunun elbise edinmesi, veya Allah'ın Âdemoğluna elbise dikmesini öğretmesi, örtülmesi kesin (ayıp) mahallinin örtülmesi gayesine yöneliktir. Diğer bir anlatımla biyolojik yapının görünmesiyle meydana gelmesi muhtemel bir psikolojik oluşumun giderilmesidir. İnsanoğlunun ayıp aza ne mahallerinin görülmesiyle, hem gören hem de görünen psikolojik birtakım oluşumlara sevk olunur.

Ayıp mahallerini bilerek açmak bir çeşit "teşhircilik" hastalığıdır. Ayıp mahalleri çıplak olan insanları kasten izleyen de vayorist denilen (röntgencilik) hastalığına düşmüştür. Bu haller insanda oluşabilecek psikolojik kaynaklı hastalıklardır. Aslında ayıp mahallerinin örtülüp kapatılmasının temel amacı, bu tür psikolojik hastalıkların oluşmasını önlemek içindir.

"Avret yeri" kavramında bilinmesi gereken iki husus vardır: İnsanoğlunun içinde var olan utanma duygusu ve toplum halinde yaşama olgusu. İnsanoğlu toplum halinde yaşamasaydı, utanma duygusu kendini ortaya çıkarmayacaktı. Toplum halinde yaşama insanda utanma duygusunu meydana çıkarmaktadır. İnsanın içerisinde bu duygu hılkatten (yaratılıştan) gelmeseydi ortaya çıkarılacak herhangi bir duygu da bulunmazdı. Giyim teknolojisi ile kültürünün ortaya çıkma sebebi avret yerinin ve haya duygusunun varlığıdır.

Müellife göre elbisenin ikinci gayesi süslenmektir. İnsanın mahrem yerlerini örten elbise, aynı zamanda insan için süs olmaktadır. Güzel giyinmek ve gözlere hoş görünecek elbise üretmek amacıyla moda sektörü doğmuştur. Her insanın şahsî veya toplumsal manada bir giyinme zevki vardır. *"Takva elbisesi. İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın ayetlerindedir, belki düşünürler"*. Ayet-i kerimenin birinci bölümü ile bu bölümü beraber ele alınırsa, iki tür elbiseden söz edilmesi mümkündür. İlki mahrem mahalleri örten maddî elbisesi, diğeri insanoğlunun haya ve namus duygusunu oluşturduğu takva giysisidir.

Müellife göre takva elbisesi manevi elbise demektir. İnsanoğlu mahrem mahallini örtbilecek tarzda maddî elbisesini çok güzel biçimde giyinebilir, fakat takva

¹⁷³Araf, 7/26

elbisesinden yoksunsa, haya ve iffet elbiselerinden yoksunsa, günah ve çirkinliklere düşebilirler. Sadece maddî elbisesi insanın hatalı yanlış davranışlarını engellemeyecektir. Fakat insanın ar ve iffet denilen takva elbisesi bulunuyorsa, fuhşiyat ahlaksızlık vb. günahlara düşmeyeceklerdir. Mahrem yerleri kapattığından dolayı maddî elbise mühimdir, fakat bundan da mühimi, insanın manevîyatı, gönlündeki iman elbisesinin, ar ve iffet duygularının oluşturduğu takva giysisidir.

Allah, takva kavramı içerisinde “sakınma duygusu ile iffetin” yaratılıştan var olagelen psikolojik hususiyetler bulunduğunu, manevi bir eğitimle bu özelliklerini eğitilebileceğini, geliştirilebileceğini bu ayet-i kerimede ifade buyurmuştur.

Allah, maddî elbise ile takva elbisesini kendi varlığının ayetlerinden olduğunu bildirmiştir. Bu açıklamanın ana nedeni, insanı tefekkür etmeye sevk ederek nasihat almasını sağlayabilmektir.¹⁷⁴

Netice itibariyle kadının örtüsü konusunda anlaşılabilir müellifin görüşleri ilk dönem müfessirlerimizin görüşleri ile örtüşmektedir. Müellife göre kadınların başlarının dini açıdan örtülüp örtülmeyeceği mevzu tartışılıp yorumlanacak bir mevzu değildir. Örtü Allah'ın emri olup bunun ayrıntılarını ve şekillerini kültürler belirler.

2.1.2. Kadının Evliliği / Çok Eşle Evlilik

Günümüzde ülkemizde, İslâm ve batı dünyasında en çok tartışılan konulardan birisi çok eşlilik konusudur. Konunun temelinde şu ayet zikredilmektedir:

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا (3)

"Eğer, (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiniz(veya size helal olan) kadınlardan ikişer, üçer,

¹⁷⁴Bayraklı,a.g.e.,c.VII, s.91-94

dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."¹⁷⁵

İlk dönem müfessirlerimiz “sizden birinizin yanında bir yetim kız bulurda, ona nehr-i misl veremeyeceğinden endişe ederse, onun dışındaki kadınları nikahlasın” şeklindeki yorumlamışlardır.¹⁷⁶ Ayrıca “... *ikişer, üçer ve dörder alın...*” ayetini yetim kızlar dışındaki kadınlarla da nikahlanabileceği, dileyen iki, dileyen üç, dileyen dört kadını nikahlayabileceği şeklinde görüş serdetmişlerdir.¹⁷⁷ Erkeklerin nikahlayabilecekleri kadın sayısının dörtle sınırlı olduğu vurgulanmış olup klasik dönemdeki müfessirlerimiz bu görüştedir. Rafizi ve Zahirî’lerin bu sınırlamayı kabul etmediğini dile getiren Kurtubî, bu görüşte olanları Arap dilini bilmemek ve sünneti anlamamakla zemmederek, ümmetin icmasına muhalif olmakla suçlamıştır.¹⁷⁸

Taberi bu ayet-i kerimeyi “Ey yetim velileri, eğer siz, yetimlerin mehirleri hakkında adaleti sağlamayacağınızdan ve onlara, emsallerine verilen mehri veremeyeceğinizden korkarsanız onlarla evlenmeyin. Onları bırakın, Allahın size helal saydığı diğer kadınlarla birden dörde kadar evlenin. Evlendiğiniz bu kadınların arasındada adaletli davranmamaktan korkarsanız o halde sadece bir tanesiyle evlenin yahut sahip olduğunuz cariyelerle evlenin.” manasında açıklamıştır.¹⁷⁹

Bu ayet-i kerimenin sebebi nüzulu olarak İkrime’den gelen şu rivayet zikrolunur: “Kureyşlilerden bazıları, çok kadınla evlenirlerdi. Bu kimselerin velayetlerinde yetim kızlarda bulunurdu. Bu kimselerin harcayacakları malları tüketince, velayetleri altında bulunanların mallarına el koyup kendi ailelerine harcarlardı. İşte bu ayet-i kerimenin inmesiyle, bu kimselerin çok sayıda evlenerek yetim kızların mallarının harcaması yasaklandı.”¹⁸⁰

Çok eşle evlilik konusunda çağdaş İslâm alimleri mesafeli ve temkinli bir yol takip etmişlerdir. Çok eşle evliliğin:

¹⁷⁵ Nisâ, 4/3.

¹⁷⁶ İbn Kesir, a.g.e., II, 183-185; Razi., a.g.e., IX, 485

¹⁷⁷ Taberi, a.g.e., VII, 531-535; İbn Kesir, a.g.e., II, 183-185;

¹⁷⁸ Kurtubi, a.g.e., V, 11

¹⁷⁹ Taberi, a.g.e., VII, 532

¹⁸⁰ Taberi, a.g.e., VII, 534

- 1- Ferdi veya ictimai açıdan buna ihtiyaç bulunması
- 2- Önceki eş ve çocuklarda önemli olumsuz sonuçlara sebebiyet vermemesi,
- 3- Birden çok kadınla evlenme neticesinde ek yükümlülükleri yerine getirme kudretine sahip olunması,
- 4- Adalet ilkesine riayet edilmesi şartlarına uyulması halinde caiz olabileceği ifade edilirken tek kadınla evliliğin asıl olduğunu zikredilmiş; fakat şartlarının ve rizikolarının unutulmaması gerektiğini dile getirilmiştir.¹⁸¹

İslâm'da dörde kadar kadınla evlenme mevzunun haksızca tenkit edildiğini; halbuki bunun bir emir olmayıp müsaade (izin) olduğunu ifade eden Süleyman Ateş, Kur'an'ın tek kadınla yetinilmesini öğütlediğini belirtmiştir.¹⁸² Ateş, İslâm'dan önce erkeğin istediği sayıda kadınla evlenebildiğini, bu adetin eski toplumların pek çoğunda mevcut olduğunu İslâm geldiğinde uygulanan bu adeti sınırlayıp en çok dört kadınla nikahlanmaya izin verdiğini, bu hususu da şartlara bağlayarak kısıtladığını tek bir kadınla evlenilerek yetinilmesini tavsiye ettiğini vurgulamıştır.¹⁸³

Taaddüd-i zevcat yani ailede birden çok kadınla nikahlanmanın eski bütün şeriatlarda var olduğunu, Tevrat ve İncil de bu husus mevcut olup yasaklanmadığını söyleyen Musa Carullah ise İslâm'da tek eşliliğin esas olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁴ Ayette zikredilen yetimlerden maksadın dul hatunlar olarak anlaşılması gerektiğini belirten Carullah çok eşlilik mevzusunu:

- 1- Maslahatlara tabi
- 2- Zaruretlerle sınırlı
- 3- Şartlara bağlı
- 4- Daha büyük mefsedetlerden kurtulmak mülahazası ile meşru kılınmış,
- 5- Mefsedet getirecek çok eşlilik hiçbir şekilde meşru değildir, maddeleriyle özetlemiştir.¹⁸⁵

Müellif Bayraklı erkeğin birden çok kadınla evlenilmesinin çok eski bir gelenek olduğunu, Kur'an-ı Kerîmin vahyolunduğu Arap kabilelerinde çok sayıda kadınla

¹⁸¹ Geniş bilgi için bkz. Karaman, Hayreddin, *İslâm'da kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, 66-67.

¹⁸² Ateş, Süleyman, *İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, 1997, 305

¹⁸³ Ateş, Süleyman, a.g.m., 305

¹⁸⁴ Carullah, Musa, *Hatun*, yay haz. Mehmet Görmez, otto yayınları, Ankara, 2014, s.93

¹⁸⁵ Carullah, a.g.e., s.100

evliliğin alışılmış yaygın bir muamele olup sayı sınırının bile olmadığını, Kur'an'ın evliliği en çok dört kadınla sınırlandığını, adalet ve psikolojik durumlara da riayet ederek tercihini "tek eş"ten tarafa kullandığını ifade etmiştir. Bayraklı görüşlerini şöylece gerekçelendirir: "Burada şöyle bir soru sormak zorundayız: Birden fazla kadınla evlenmek için şartlar neler olabilir? Çünkü birden fazla hanımla evlenmek keyfilikten çok zorunlu birtakım şartlara bağlıdır." Bu şartları da şu şekilde sıralamıştır:

a) Savaş nedeniyle kadın nüfusunun erkeklere nazaran artması. Bu hallerde bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesi icab edebilir.

b) Hastalık. İyileşme imkanı bulunmayan hastalığa yakalanmış kadın cinsel ihtiyaç noktasında eşine karşı görevini yerine getiremeyebilir. Bu haldeki bir kadını boşayıp diğer bir kadınla evlenmesi insani vicdanî bir davranış sayılabilir mi? O kadını nikâhında tutması, kadının hastalığının iyileşmesiyle meşgul olup, diğer bir kadın ile evlenmesi mümkün ve vicdani bir muamele olmaz mı?

c) Kısırlık. Kısır olmayan erkek, çocuk doğurma olasılığı bulunmayan bir kadınla evlenmesi halinde ne olacaktır.

d) Adalet.

Müellif anılan şartları zikrettikten sonra çok eşlilikle ilgili ayetin evlilikten daha ziyade, yetimlerin hakkını vurguladığını ve bu hususu öne çıkarttığını söylemektedir. Müellife göre bu ayet, birden fazla kadınla evliliğin ön şartını ifade buyurmaktadır. Bu ayet-i kerimeyle insanoğluna verilen mesaj, kimsesi bulunmayan kız çocuklarının cinsel yönden istismar edilmemelerinin temin edilmesidir. Çünkü yetim kızların bu husustaki istismarları mezsusuyla bizatihi Allah ilgilenmektedir.¹⁸⁶

Diğer taraftan Müellif Bayraklı, ayet-i kerimede ikinci kez korku ve adaletin gündeme getirilip hükmünün ona dayandığının anlaşıldığını ifade ederek âyete atıfla "*Şayet adalet yapamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir (tane ile); yahut sahip olduğunuzla (yetininiz). Bu, doğru yoldan sapmamanız için daha uygundur.*" kısmını aktarır.

Müellif ayet-i kerimenin bu bölümünde birden çok eşle nikahlanan kimseye, kadınları arasında âdaletli davranmanın şart koşulduğunu, yetim kimseler için kıst, normal kadınlar için adil kavramının kullanıldığını gördüğünü ifade etmiştir. Müellife göre "kıst, adalet"; adil de eşit davranma hususundaki adalettir. Kıst'a "hakkını vermek",

¹⁸⁶ Bayraklı, a.g.e., V, 31-32.

adalete "eşit davranmak" şeklinde anlam verilebileceğini, ayet-i kerimede Allah erkeğe, eşleri arasında muhabbet duyma ve ilgi gösterme mevzularında eşit davranamayacağı hakikatini konu edinmektedir. Nisâ sûresi'nin 129. ayet-i kerimesi mevzuyu izah etmektedir. Zira erkeğin iki gönlü bulunmadığına göre birden çok kadınına eşit seviyede muhabbet duyması ve alaka göstermesi mümkün değildir. Birden çok kadın ile nikahlanacak erkek kendisini sorgulamalı, adaletli muamele konusunda endişe duyuyorsa, Allah'ın kendisine tek kadınla evlenmeyi tavsiye ettiğini hatırlamalıdır.

Yetimlere adaletli davranamamaktan meydana gelen korku çok eşle evliliğe; çok eşle evlilikteki eşit ve adil davranamama korku ve endişesi de, tek eşle nikah ve evliliğe götüren hükümleri vermektedir. Erkek bizzat kendi vicdanındaki kanaatini dinleyip, hükümler içerisinde bir tercih yapıp uygulamalıdır. Vicdanındaki kanaatin ismi de endişe veya korkudur. Böylece yetim olan ya da yetim olmayan bir kadına haksızlık yapmayahut âdaletli davranamama korkusunu bu derecede gündemegetiren Allah, yetim ve kadın haklarının ne kadar ehemmiyetli olduğunu da bizlere göstermektedir.¹⁸⁷

Netice itibariyle müellife göre anılan ayetin iniş sebebi yetim kızlara yapılan haksızlıklardır. Ayetin ikinci bölümündeki "ikişer, üçer, dörder" ifadeleri birtakım şartlara bağlı olarak verilen müsaadeyi ifade etmektedir.

Müellif şartlara bağlı olarak bu müsaadenin hikmetleri şöyle ifade edilmiştir:

1.İslâmdan önce on hanımı olan erkekler vardı.Kur'an dört hanımla buna bir sınırlama getirdi.

2.Sosyal gerçekler ya da şartlar birden fazla kadınla evliliği gerekli kılabilir.Savaş alanlarında erkekler ölür de kadın nüfusu ile erkek nüfusu arasında büyük dengesizlik olursa hem geçimi hem de ahlakı korumak için çok eşle evlilik bir çıkış yolu olabilir.

3.Kadının beklenmedik bir anda tedavisi zor bir hastalığa yakalanması veya çocuk doğurmaması gibi durumlarda başka bir kadınla evlenmek uygun görülmüştür.

Birden fazla kadınla evlenen erkeği bekleyen en zor iş sevgi ve ekonomik olarak eşlerine eşit davranamamasıdır. Ayetin üçüncü bölümünde bir kadınla evlenmeyi Allah tavsiye etmektedir.

¹⁸⁷ Bayraklı,*a.g.e.*, V, 32-34.

Çok eşle evlilik konusunda Bayraklı bizce tutarlı bir görüş sergilemiş olup mevzuu psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla da ele alarak görüşlerini delillendirmiştir.¹⁸⁸

2.1.3. Kadının Boşama Hakkı

Esas itibarıyla boşama yetkisinin kocaya ait olduğu cumhur ulemaca kabul edilen bir görüştür. Bununla beraber kadının da aile hayatının sona erdirilmesi konusunda yetki ve tasarrufları âlimlerce tartışılmalıdır.

Boşanmayla ilgili yapılan yorumlar Bakara sûresinin 228-229.ayet-i kerimelerine atıfta bulunmaktadır. Ayetlerin metni ve meali şöyledir:

وَالْمَطْلَقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنْنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (228)

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فِيمَا سَأَلَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (229)

“Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Kadınlara da ödevlerine denk belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azizdir, hakimdir.”¹⁸⁹

“Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah’ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna.(Ey Müminler) siz de karı ile

¹⁸⁸Bayraklı, Bayraktar, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2007, s.76,77

¹⁸⁹ Bakara, 2/228

kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidiye vermesinde her iki taraf içinde sakınca yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir."¹⁹⁰

Bilinen gerçektir ki İslâm'dan önce cahiliye devrinde erkek eşini sınırsız boşama hakkına sahipti. Kur'an-ın nüzûlüyle bu sınırsız hak sınırlandırılmış, kadının maddi ve manevi yönlerden haksızlığa uğraması önlenmeye çalışılmıştır. Klasik tefsir metinlerimizde eşlerin anlaşamamaları halinde kadının da boşama talebi mevcuttur ve caiz görülmüştür. Kadının kocasına görevlerini yerine getirememesi, sevgisizlik, beraber yaşamaya dayanamamaları hallerinde kadının ödemesi gereken bir bedel üzerine anlaşarak uzlaşarak ayrılacaklardır. Erkeğin mehir gibi eşine (kadına) verdiğini fidiye olarak iade etmesiyle talak meydana gelir.¹⁹¹

Aradaki anlaşmazlık sadece kadından değil erkekten de kaynaklanabilir. Erkeğin hanımına karşı vazifelerini yapmaması halinde de talak mevzu olur.¹⁹²

Müfessir Râzî, anılan ayetlerin açık bir ifadeyle Allah'ın koyduğu hudutları aşma endişesinin erkekte bulunduğu kadında da bulunabileceğine delalet ettiği görüşünü savunarak kadının eşine karşı itaatsizliği, husumeti durumlarında erkeğin eşinin malını almasında bir sakınca olmadığını ifade eder.¹⁹³

Kadının sahip olduğu bir diğer boşanma hakkı, tefvîzî talak diye isimlendirilmiştir. Bu da kocanın boşama yetkisini bizzat eşine vermesidir. Ayet-i kerimelerde *“Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü(refahını) istiyorsanız, gelin size bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim.”*¹⁹⁴ *“Eğer Allah'ı, peygamberini ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için büyük mükafat hazırlamıştır.”*¹⁹⁵ ifadeleriyle buna temas edilmiştir.

¹⁹⁰ Bakara, 2/229

¹⁹¹ İbn kesir, a.g.e., I, 401

¹⁹² et- Taberi, a.g.e., II, 465

¹⁹³ Razi, a.g.e., VI, 87

¹⁹⁴ Ahzab, 33/28

¹⁹⁵ Ahzab, 33/29

Anılan ayetindiği zaman Hz. Peygamber tüm Arabistan coğrafyasına hakim bir konumda idi. Toplumsal yaşamda büyük değişiklikler yaşamış, fakirlik yerine refah görünür olmuştu. Hz. Peygamberin hanımları da bu refahtan pay almayı arzuluyorlardı. Hz. Peygamber’den ziynet eşyalarıyla beraber müreffeh bir geçimlik talep etmişlerdi ki inenayet-i kerime Hz.Peygambere sadelikten ayrılmamasını emretti. Şayet Hz.Peygamber eşlerine bu refahı sağlamış olsaydı, kimse itiraz etmezdi. Fakat o yaşantısının sadeliğini hiç değiştirmedi. Bu ayet-i kerimeye “tahyîr” serbest bırakma anlamına gelen ayetde denilmiştir. Hz.Peygamberin eşleri müreffeh hayatı ve ziyneti değil Hz.Peygamberi tercih etmişlerdir.¹⁹⁶

Bu ayeti ileri süren İslâm hukukçuları, aslında kocaya ait olan boşanma hakkını, eşine devredebileceğini ifade etmiştir. Kocanın boşanma hakkını eşine devretmesi Hanefilerce bağlayıcı olup, geriye dönüş caiz görülmemiş, kadının ise bundan geri dönme hakkı mevcuttur.¹⁹⁷

İslâm hukukçuları yine kadının boşanma sebeplerinden birini iddia ederek mahkemeye müracaat edebileceğini ve hakim kararıyla boşanabileceklerini belirtmişlerdir. Erkek zaten mahkemeye gerek duymadan kendi iradesiyle eşini boşayabiliyorken hakim kararıyla boşanma talebi kadınların kullandıkları yöntem olmuştur. Bu boşanma gerekçeleri kocanın bazı hastalık ve özürlere sahip olmasıdır. Eşinin nafakasını sağlayamama, terk, hapsedilme, şiddetli geçimsizlik gibi hallerde kadın mahkemeye giderek boşanmayı isteyebilir.¹⁹⁸

Musa Carullah’a göre nasıl ki nikah iki tarafın rızasıyla mutlak olarak akdediliyorsa aynı surette iki tarafında ayrılma yetkisi vardır. Erkek kendi isteğiyle şahitler huzurunda ayrılırken kadın ise mahkeme kararıyla ayrılır.Eğer kadın nikah akdi sırasında boşanma yetkisini şart olarak ileri sürmüşse her durumda bu yetkisini kullanabilir. Carullah mezheplerin boşanma için beş özürü kabul ettiklerini ifade ederek bu maddeleri şöylece sıralamıştır.

¹⁹⁶ Kur’an-ı kerim ve Açıklamalı Meali, T.D.V. yayınları, Komisyon, Ankara, 2007, s.420

¹⁹⁷ Vehbe ez-Zuhayli, *el-Fıkhü'l İslâm*, Darul-İslâmiyye, Dımeşk, 1989, VII, 419.

¹⁹⁸ El Mavsua el-fikkiyye, Darus-Safve, Kuveyt 1993, XXIX,45, 69, 58

1.İki tarafın birinde bulunan bir özür (delilik, cüzzam vs.zührevi hastalıklar) her iki taraf içinde boşanma sebebidir.

2.İki taraftan birinin doğal veya ekonomik ihtiyaçları karşılayamaması diğer taraf için boşanma sebebidir.

3.Aldatılmak yani nikah akdi esnasında şart koşulan ya da bilinen önemli bir duruma ters düşülmesi ile diğer tarafın aldatılması. Mesela kişinin tüm aza ve organlarının sağlıklı olduğu söylendikten sonra aksi bir durum ortaya çıkarsa her iki taraf için de boşanma sebebidir.

4.İrtidat. erkek nikah akdinden sonra İslâmı terk eder ise nikah sona erer, ancak kadın hakkında böylebir durum olursa erkek muhayyer olup ister boşanır istemezse boşanmaz.

5.Erkeğin nafakayı temin edememe derecesinde fakir olması.İmam-ı Ebû Hanîfe bunu geçerli görmez. Diğer üç imama göre bu madde kadına muhayyerlik hakkı verir. Zira erkek nafakayı karşılamaktan aciz olursa kadını güzellikle tutma gücünü sağlayamaz, iyilikle salıvermesi vacip olur.

Nikah toplumsal hayatın maslahatlarına göre en büyük nimet olduğu gibi boşanma da zaruret hallerinde halas ve salah maksatlarına göre nikah gibi toplumsal bir nimettir.¹⁹⁹

Kur'an'ın boşamayı erkeğe isnat etmesinin kendinden önceki toplumlarda süregelen 'ataerkil' gelenek olgusun gözönünde bulundurulmasından kaynaklanmış olabileceğini belirten Kırbaşoğlu şöyle der: Boşamanın sadece erkeğe mahsus olduğunu iddia edenlerin ileri sürdüğü ayet-i kerimeler boşama hakkının yalnız erkeğe mahsus olduğunu ya da erkeğin kadına üstün olduğunu açığa çıkartmak için nazil olmayıp, boşanma halinde erkeğin vazife ve sorumluluklarını belirtmek amacıyla inmiştir.Anılan ayet-i kerimeler parçacı bir yaklaşımla ele alınmış olmaktan kaynaklı olarak doğru anlaşılammış, tek tek olmayıpta bütüncül bir bakış açısıyla ele alınırsa şahitlerden konu etmeyen boşanmaların şahitlerin bulunmasını öngören ayetin ışığında anlaşılması gereklidir.Günümüzde boşanmanın mutlaka mahkemeler yoluyla olması İslâm'n

¹⁹⁹ Carullah, Musa, *Hatun*, yay. haz.Mehmet Görmez, Otto Yayınları,Ankara,2014, s.121,123

ruhuna daha uygundur. Netice itibariyle Kırbaşoğlu boşama hakkının erkeğe özgü sınırsızca bir hak olamayacağını, kadının da erkekteki gibi boşama hakkına sahip olduğunu bununla birlikte boşanma olayının şahitler huzurunda yapılması gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁰

Kur’anda boşama hakkının genel olarak erkeğe verildiğini, boşanmadan söz eden ayetlerin çoğunda failin erkek mefûlun ise kadın olduğunu belirten İlhami Güler şu yorumu yapmaktadır:Kadınla erkeğin anlaşamaması halinde boşanmadan evvel hakeme müracaat etmenin emredilmiş olması erkeğe verilen boşama yetkisinin mühim oranda sınırlayan hukuksal bir ara durumdur. Problemler çözülemez ve boşanma kati bir durum olursa iki şahit getirilecektir. “...içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun...”²⁰¹ Şahitlik hukuksal bir hali ifade ettiğine göreerkek keyfine göre ve canı istediği zamanda eşini boşayamacağı anlamına gelmektedir.Boşanma aşamasında şahit bulundurulmasının emredilmesi modern hukuk boşanma davasında hakim selahiyetinin o şart ve zaman içerisindeki sade bir uygulaması gibi görülebilir.²⁰²

Kadının da boşama hakkı olduğunu belirten Hüseyin Hatemi’ ye göre erkek “boşanma tazminatı borçlusu” olup, kadın ise “boşanma tazminatı alacaklısı” durumunda bulunduğundan, kadın eğer eşinden ayrılmak istiyorsa ilerki zamanlarda tazminat anlaşmazlıklarına sebep olmamak amacıyla kadının boşanması hakimın hükmüyle gerçekleşir. Hatemi’ye göre erkek ise bir zaman bekleyip sulhun sağlanmasına çalıştıktan ve neticesiz kalması sonrasında yalnızca iki adil şahit huzurunda ve tek mecliste tek bir talak ile karısını boşayabilir, boşanma hakkı açısından bu bir eşitsizlik olmayıp hukuksal denge ile denklığı,eşitliğı sağlayabilecek bir düzenlemedir.²⁰³

Konuya farklı bir açıdan yaklaşan Hüseyin Atay talakın ne erkek ne de kadının elinde olmadığını onlardan biri veya herikisininmahkemeye müracaat ederek boşanma talebinde bulunabileceklerini ifade etmiştir.Geçimsizliğin giderilmesi için her iki taraf

²⁰⁰ Kırbaşoğlu, Hayri, *Kadın Konusunda Kur’an’a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara , 1997, s. 268,269,270

²⁰¹ Talak, 65/2

²⁰² Güler, İlhami, *Kur’anda Kadın Erkek Eşitsizliğinin Temelleri*,İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara , 1997, s.302,303

²⁰³ Hatemi, Hüseyin, *Modern Mahrem ve İslâm’ın Kadına Bakışı*,İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara , 1997, s.314

birer hakem tayin ederler uzlaşma sağlanmaya çalışılır.Uzlaşma sağlanamazsa dava hakime ulaştırılır ve iki şahidin huzurunda boşanma gerçekleştirilir.²⁰⁴

Kadının haklarını yaralayan en kötü davranış ve hukuki anlayışın boşanma meselesinde görüldüğünü, boşanma gibi sevimsiz, istenmeyen ve çirkin müessesenin, kadınların hayatını bir karabulut gibi asırlarca sardığını belirten Müellif Bayraklı 'Kadın Sevgi ve Temel Haklar' adlı kitabında "Kur'an boşanma konusunda kadının hakkını öne alır" başlıklı yazısında konuyla ilgili şu yorumları yapmaktadır:

"Bazen boşanma, çekilmeyen ve kapanması mümkün olmayan ailevi sorunlar, yaralar için bir çıkış ve çözüm yolu olmakla beraber bazen de hakların çiğnenmesine veya göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Yüce Kur'an, boşanma konusunu hukuka bağlamış olup, erkeğin iki dudağı arasında bulunup oradan çıkan bir sözcükle ortaya çıkmasının yanlışlığını göstererek bu konuda devrim yapmıştır. Cahiliye devrinin boşanma usulünün, bir Arap kültürü olarak müslümanlar arasında devam etmesinin önlenmesine rağmen, hala günümüzde erkeğin iki dudağı arasındaki sözcüklerle devam ettiği de şahit olunan bir gerçektir. "Üçten dokuza şart olsun, benden boşsun" sözünü sarfeden koca, karısını boşamış olur. Üç talakla birden boşama denilen bu uygulamada anılan ifadeyi, üç kez tekrar eden koca, karısından boşanmış oluyor. Böyle bir boşanmada, kadının hiçbir savunma hakkı bulunmamakta, hukuki bir güvence veya korumaya sahip olamamakta kadın hukuk dışı bir uygulamaya maruz kalmaktadır."²⁰⁵

Bayraklı "Üçten Dokuza Şart" Nereden Çıkmıştır? Sorusunu sorarak bunu kendisi şöylece cevaplandırmıştır:

"Hz. Peygamber, bir boşanma davasında mahkemenin nasıl yapılacağını ifade ederken, şu açıklamayı yapmışlardır. Bir kadın ancak üç temizlik devresinde boşanır. Her devre ayda bir yapılabilir. Devre denilen şey, mahkeme celsesini ifade eder, üç celse yapılmadan boşanma gerçekleşemez. Celseler ayda bir yapılmalıdır veya boşanma dokuz ayda gerçekleşebilir; yani hakim celseleri üç ayda bir yapar ve üç celseyi dokuz ayda bitirir. "Üçten dokuza" ifadesi, üç celseyi üç ayda veya dokuz ayda gerçekleştirmeyi ifade etmektedir."

²⁰⁴ Atay, Hüseyin, Kur'an ve Hadis Yorumlaması, Bilgi ve Hikmet ,sy.8, 1994, s.143

²⁰⁵ Bayraklı, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, s.71

Bayraklı'ya göre Hz. Peygamber bu boşama şeklini, koca için değil, hakimler için ifade ve izah etmiştir. Koca, hakimin görevini kendi üzerine alıp yargı yapamaz. Yani koca hem aktör hem seyirci olamaz, aynı boşanma olayında hem taraf olması, hem de yargıç olması, uygulama açısından "ilkel" olmaktan öteye geçemez.'²⁰⁶

Yine Bayraklı, "Kur'ân Boşanma İşlemini Mahkemeye Havale Etmiştir" iddiasını da açıklarken: "Kur'ân, kadının evden çıkarılmasını erkeğin iki dudağından almış, hukuka teslim etmiş ve kararı mahkemeye bırakmıştır görüşünü savunur.

Evliliğin şahitliği şart koştuğunu, boşanmada da şahitliğin şart olması gerektiğini savunan müellif şahitlerin imzasıyla kurulan aile ocağının kocanın iki dudağının arasından çıkan bir sözle bozulamayacağını ifade etmektedir. Şahitliğin manasının boşanmanın mahkemede gerçekleşmesi anlamına geldiğini böylece Kur'an-ın boşanmaya hukuksal boyut getirdiğini savunan müellif boşanma davalarında şahitlik müessesinin şart koşulmasıyla Kur'an'ın bir devrim gerçekleştirdiğine inanmaktadır.²⁰⁷

Kur'an-ı Kerimin Heyet Müessesesini koyduğunu iddia eden Bayraklı, "Şiddetli geçimsizliklerin getireceği boşanma davalarında hakim karar vermekte endişe ederse, erkeğin ve kadının taraflarından bir heyet kurarak barış yapmalarını teklif eder. Müellife göre Kur'an'ın getirdiği "heyet" müessesesi, günümüzde "jüri"ye dönüşmüştür.

Şahitlik, heyet müessesesi ve yemin gibi boşanma hukukunun önemli müesseseleri netice itibariyle mahkemeyi ve hakimi devreye sokmakta olup mesela Hz. Zeyd ve Hz. Zeyneb'in kendiliklerinden ayrılmayıp beraberce Hz. Peygambere müracaat ederek ayrılmaya karar vermeleri mahkemeye ve hakime müracaatı ifade etmektedir.²⁰⁸

Boşama hakkının kime ait olduğu konusunda müellif "Bakara sûresinin 228-229. ayetlerini esas alan alimlerce, boşama hakkının kocaya ait olduğu savunuluyorken, kendisinin buradaki boşama hakkını, mahkemeye müracaat etmek hakkı olarak anladığını hangi gerekçe ile olursa olsun, erkeğin yetkisinin mahkemeye müracaat etmek, suçun delillerini mahkemeye sunmaktan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Bakara sûresinin 231. ayetinde "kadınları boşadığınızda" ifadesi, mahkemenin bitmesinden

²⁰⁶ Bayraklı, a.g.e., s.72

²⁰⁷ Bayraklı, a.g.e., s.73

²⁰⁸ Bayraklı, a.g.e., s.74

sonraki dönemi göstermektedir. Yoksa, erkek hem davacı, hem de hakim makamında olamaz. Erkek boşamak için mahkemeye müracaat etme hakkına sahip bulunduğu gibi, kadın da ayrılma davası açma hakkına sahiptir.

Yine Müellif eğer bir kadını, cinsel iktidarı olmayan, veya psikolojik rahatsızlığı bulunan ya da evini tamamen ihmal eden bir erkekle evlendirmişlerse ne yapacaktır? sorusuna cevaben şu görüşlerini ifade etmiştir. Bu sorunun cevabını Hz. Peygamberin şu uygulamasında görüyoruz. Cinsel iktidarı bulunmayan bir sahabinin hanımı, Hz. Peygamberin huzurunda bu konuyu tartışır. Böylelikle kadının boşanma davası açma hakkına sahip olduğunun pratiği yaşanmış olur. Kadın bu husustaki hakkını, üçüncü bir kişiye havale etmeden, bizzat kendisi mahkemenin huzurunda savunur. İşte bu kadın, Hz. Peygamberin huzurunda, kocasının cinsel iktidarını tartışacak kadar hürriyetini elde etmiş ve hakkını savunma yetkisine kavuşmuştur. Görülmektedir ki Kur'an, kadının hakları için, boşanmaya çok boyutlu bir hukuki işlem getirmiş, kocanın rolünü, olması gereken konuma çekmiştir.”²⁰⁹

Klasik tefsir kaynaklarımızda esas itibariyle boşama yetkisinin erkeğe ait olduğu müsellemidir. Kadının eşinden, kocasından gelmesi muhtemel bazı haksızlıklara karşı korunması için yollar da mevcuttur. Bu yollardan ilki kadının kocasına bedel ödemesi suretiyle gerçekleşmesi, ikincisi kocanın boşama yetki ve selahiyetini eşine de vermesi, üçüncü olarak ise kadının mahkemeye müracaat ederek boşanma isteğinde bulunmasıdır.

Modern dönemde 20. asır başlarında mevzunun daha farklı boyutlarda tartışıldığını gözlemlemekteyiz. Kur'an'ın bütünlüğü, Kuran'ın ruhuna uygunluk kavramlarını esas alan yaklaşıma göre talak konusu yalnız erkek ile ilgili ve sadece erkeğin mesuliyeti altında bulunan bir mevzu değildir. Talak konusundaki bazı haller kocayı, bazı haller kadını, bazı haller her ikisini ve bazı hallerde ise hakimi ilgilendirmektedir. Modern dönemde boşama yetkisinin erkeğe ait olduğunu genel kabul eden klasik görüşü terk edilerek yetkinin tamamen mahkemelere devredilmesi benimsenmeye başlanmıştır. Bu yorum ve görüşlerin halihazır uygulamalardaki hukuki tatbikatla paralellik arz ettiği de müşahede olunmaktadır.

²⁰⁹ Bayraklı,a.g.e., s.75

Müellif Bayraklı'nın kadının boşama hakkı ile ilgili görüşlerinin modern görüşteki alimlerle uygunluk arz ettiğini gözlemlemekteyiz. Özellikle 'üçten dokuza şart' ifadesiyle boşanma davalarında mahkemenin nasıl yapılacağı, kadının üç temizlik devresinde boşanmasının mahkemelerin celselerini anlattığı, üç celse yapılmadan boşanmanın gerçekleşmeyeceği mevzusu çok iddialı ve orijinal olan görüşlerdir. Müellif bu görüşlerini delillendirememiş, bizce isabetsiz ve mesnetsiz iddialar olarak kalmıştır.

2.2.KADININ TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ YERİ İLE İLGİLİ AYETLERİN YORUMU

2.2.1. Kadının Şahitliği

Kadının şahitliği mevzusuyla alakalı tartışmalar Bakara sûresinin 282. Ayet-i kerimesinin etrafında cereyan etmektedir. Ayet-i kerimede

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُب بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْب كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيَمْلِكِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِكْ لِیْهِ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْب الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَیُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (282)

"Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir katip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir katip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmamasın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin. Büyük veya küçük, vadesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şahadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara

uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir."²¹⁰

Ayet-i kerimede borçlanma anında şahit tutulmasından, tutulan şahitler erkek iseler iki erkek, bulunmaması halinde bir erkek ve iki kadının şahit tutulması istenmektedir. Tartışmanın ana noktası bir erkeğin şahitliğinin tüm durumlarda iki kadının şahitliğine eşit olması yahut olmaması hususudur. Konuyla ilgili müfessir ve alimlerin yorumlarına geçmeden önce şu açıklamaların yapılması faydalı olacaktır. Anılan ayet-i kerimelerin indiği dönemi ekonomik, sosyal, kültürel yönden bilmek şüphesiz önemli bir ihtiyaçtır. O dönemde toplum kabilesel bir coğrafyaya bağlı olarak yaşantısını sürdürürken tarımın, zanaatin çok gelişmediği iktisadi hayatın genel olarak mal mübadelesi (mal değişimi) yle cari olduğu anlaşılmaktadır. Bu hal Mekke'de daha belirgin bir durumdadır. Medine'de ise tarımın biraz daha yaygın olduğu söylenebilirse de ticaretin toplumsal hayatın bir parçası olduğu açıktır.

Medine de yahudilerin çoğunlukla tarım ve zanaatte de etkin oldukları, Arapların ise bedevi kültür çevre dolayısıyla hayvancılıkla uğraştığı bilinmektedir. Ümmi bir toplum olan Arapları da okuryazarlık oranı çok düşüktür. Sözlü kültür egemen durumda olup birkaç şair ve bir okadar da seçkin kimselerin dışında okuma-yazma bile bulunmamaktadır.²¹¹ Kur'an'ın vahyolunan ilk ayetinin okumaktan, kalemden, kalemle yazmaktan bahsetmesi çok anlamlıdır. Bedir savaşı esirlerinin serbest bırakılma şartlarından birisi okuma-yazma bilenlerin fidye olarak on Medineli çocuğa okuma-yazma öğretmelerinin önerilmesi de önemlidir. Bir taraftan hesap ve okumaya dayanan ekonomik yaşam diğer taraftan okur-yazar oranı düşük bir ümmi göçebe topluluk mevcuttur. Ticaret kabile içerisinde erkeklerin egemen olduğu bir iş kolu durumundadır. Ekonomik hayatın içerisinde borçlanma hususu ile mali işlerin kayıt-zapt hususları doğal işlemlerdendir. Okuma-yazma olmayınca doğal olarak hafızada tutulan hafıza ise unutulma tehlikesi altındadır. Hiç şüphesiz bu durumlarda en sağlam ve güvenilir yol bu ticari muameleleri yazmak ve yazışma ile beraber şahit tutmaktır. Yukarıda belirttiğimiz üzere o zamanlarda ticaretle çoğunlukla erkekler iştigal etmektedirler, Kadınlar ise çok

²¹⁰ Bakara, 2/282

²¹¹ Bulaç, Ali, "Makasıdu`ş-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu", İslâmi Araştırmalar, c.X, sy.IV, Ankara,1997, s.287

az oranda ilgilenseler bile çoğunlukla dolaylı yollarla ilgilendikleri bilinmektedir. Netice itibariyle kadına ait ticareti de erkek eliyle yürütülmektedir.

İfade etmeye çalıştığımız böyle bir ortamda Kur'an-ı Kerim borç işlemlerini, alışveriş işlemlerini kayıt altına almayı, kayıt işlemi de şahitler bulundurulmasını bildirmiş o zamana göre ekonomik alanda bir devrim yapmıştır. Kadının insan yerine konulmadığı bir toplumda ekonomik işlemlerde kadının şahitliğinin geçerliliğini bildirmiş olması da ayrıca önemli bir yeniliktir.

Bu bilgiler ışığında kadının şahitliğini klasik tefsirlerimiz ve çağdaş ilim adamlarımızın yazılarını değerlendirebiliriz.

Müfessir İbn Kesir ayet-i kerimede geçen şahitliği mali konularla ilişkilendirip iki kadının bir erkeğin şahitliğine eşit olma nedenini kadının akıl ve din eksikliğinden dolayı olduğunu açıklar. Bu iddiasına bir hadis ile delillendirmeye çalışır.²¹²

Razi, “Böylece kadınlardan biri unutursa, diğeri ona hatırlatır.” buyruğunun anlamı şudur der: Kadının yapısı itibariyle burûdet ve rutûbet çok olduğundan, unutma onların genel mizacıdır. Şu kadar var ki iki kadının beraberce unutması, birinin unutmasına göre aklen daha uzak bir ihtimaldir. Bu sebepten dolayıdır ki kadınlardan biri unutursa diğeri kadın ona hatırlatsın diye iki kadının şahitliği bir erkeğe denk sayılmıştır. Kadın sayısı kaç olursa olsun, içinde erkek bulunmadıkça kadınların şahitliklerinin caiz olamayacağını ifade etmiştir.²¹³

Kadı Beydavi, şahitlikte iki kadın şahitin istenme amacını biri unuttuğunda yahut ortada olmadığında diğeri için olduğunu çünkü kadını aklının ve zaptının noksan olduğuna işaret edildiğini vurgulamıştır.²¹⁴

Klasik dönem tefsirlerimizde mali konularda kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğiyle beraber ittifakla kabul edildiği görülmektedir. Mali konular dışında ise kimi alimlerce erkekle birlikte şahitliği kabul edilmemiş, kimi alimlerce kısas dışındaki

²¹² İbn Kesir, a.g.e., I,561

²¹³ Razi, a.g.e., XII, 95

²¹⁴ Beydavi, Nasıruddin Ebu Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed, Envarü't-Tenzil ve Esrarüt-Tevil, daru ihyai't Türa el. Arabi, Beyrut, 1418 h, I,164

konularda kabul görmüştür.²¹⁵

Çağdaş pek çok müfessir ve ilim adamları kadının şahitliği konusunda klasik tefsir kaynaklarındaki yorumdan farklı yorum ve çıkarımlar yapmıştır. Çağdaş yorumlarda genel itibariyle kadınların alakadarı olmadıkları mali ve ekonomik mevzu dolayısıyla, asli görevi dışındaki bir vazife alması sebebiyle iki kadına yüklenmiştir.

Konuyla alakalı olarak Süleyman Ateş, şu açıklamayı yapmıştır: İslâma bazı mevzularda iki kadının şahitliğini bir erkeğin şahitliğine denk tutmuştur. Bu erkeğin kadından üstün olduğu anlamında olmayıp kadının erkeğe nazaran daha unutkan olması sebebiyledir. Kadın yaratılış itibariyle hassas olup ev ve çocuklarının meşguliyeti onu yorar. Bu durum kadına doğrudan kendisini ilgilendirmeyen iş ve işlemleri unutturur. Bu sebeptendir ki borç senedini yazarken: *“erkeklerinizden iki kişiyide şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa razı olacağınız şahitlerden bir erkek ve iki kadın şahitlik etsin. Ta ki kadınlardan biri unutursa diğeri ona hatırlatsın...”*²¹⁶ buyurulmuştur. Görülmektedir ki burada iki kadının bir erkeğe denk tutulması şahitlik hususunda borcun unutulmasını engellemek içindir. Bu durum genelde erkeklerin meşgul oldukları ticaret, borç, vb. işlerde olup, doğum, süt emme, emzirme vs gibi kadına özgü iş ve işlemlerde tek kadın şahit yeterlidir.²¹⁷

Hayrettin Karaman anılan ayet-i kerimede kadın şahidin iki olmasının sebebi tamamıyla unutma, şaşırma, yayılma ile alakalıdır. Adalet ve hakkın yerini bulması amaçlanmıştır. Yoksa kadının insanlık yönüyle değersiz, erkekten aşağıda tutulması manasında değildir. İbn Mace ve Ebü Davud'ta rivayet edilen bir hadisi şerifte: *“Göçebenin (bedevinin) şehirli hakkında şahitlik etmesi caiz değildir ”* buyurulmuştur.²¹⁸ Burada şahitliği red olunan kadın değil erkektir. Sebebi ise bedevinin adaletin gerçekleşmesine hakkın ortaya çıkmasında katkısının sınırlı olmasındandır. Karaman kadının tek başına şahitliğinin manii olan vasfı, özelliği geçicimi yoksa kalıcı mıdır sorusunun cevabının önemli olduğunu vurgular.

Yazılı ve imzalı şahitlik yaygın ve geçerli olduğunda borçlanma, alım-satım, kira

²¹⁵ Karşlı, İbrahim H. , Kur'an Yorumlarında Kadın, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.224

²¹⁶ Bakara, 2/282

²¹⁷ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Yayınları, İstanbul, 1997, I, 491; *“İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar”*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, s.4, 1997, s.308

²¹⁸ İbn Mace, Ahkam, 7932; Ebu Davud, Akdiye,3

vb. işlemler yazıldığında kadın bunu okuyup imzalarsa şahitlik konusunda yanılma, unutma, şaşırma ihtimali olmadığından anılan ayet-i kerimenin bu manadaki şahitliği kapsamayacağı görüşündedir.²¹⁹

Konuyu değerlendiren Salih Akdemir; Kur'an-ı Kerimdeki konularda isabetli sonuçlara ulaşabilmek için tüm ayetlerin gözönünde bulundurulması gerektiğini ama maalesef bu kurala uyulmadığını kadının şahitliği bağlamında da tüm ilgili ayetlerin değerlendirilmesi gerekirken sadece Bakara/282'nin vücut ifade etmeyen hükmüne dayanılarak kadının şahitliğinin, erkeğinkinin yarısına denk olduğuna ulaştıklarını söylemiştir. Halbuki anılan ayet-i kerime vadeli borçların yazılmasının ihtilafları gidereceğini ifade ve tavsiye etmiştir. Bir yerine iki kadının şahit istenmesi ise o zamanın Arap toplumlarında kadının ticari hayatta pek yer almamasıdır. "Biri unutursa diğeri ona hatırlatsın " beyanı da bunu doğrular niteliktedir.²²⁰ Yine akdemir İslâm alimlerinin akli ve dini eksik olduğu, gaflet ve yanılma içinde olduğu iddialarıyla kadının erkeğin gerisinde, büyük düzeyde görmelerini ve hatta ceza konularında şahitliğini kabul etmemelerinin Kur'ana aykırı bulunduğunu söylemektedir.²²¹

Hayri Kırbaşoğlu bu konuyla alakalı olarak iki kadın şahitliğini bir erkek şahitliğine denk olduğu iddiasını ve böylece İslâmda erkeğin kadından üstün tutulduğunu asılsız iddia ve aldatmacalar diye nitelendirmiştir. Görüşlerini ayeti tamamının değerlendirmeye alınması, bütüncül yaklaşımla okunması durumunda ayet-i kerimenin şahitlik müessesesini düzenleyen genel bir hüküm içermediğini, yalnızca vadeli borçlanmalarla alakalı olduğunu göreceğini ifade etmiştir. Son olarak bu ayetin bir emir olmayıp, tavsiye olduğunu ifade etmektedir.²²²

Şahitlik Sorunu alt başlığında konuyu açıklayan İlhami Güler Bakara/282. ayet-i kerimesinin ticaret hukuku ile alakalı olduğunu, alışverişte birbirlerine olan borçlarının

²¹⁹ Karaman, Hayreddin, *Kadının Örtünmesi ve Kamu Görevi*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, Ankara, 1997, s.273-274

²²⁰ Akdemir, Salih, *Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerimde Kadın*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, Ankara, 1997, s.254

²²¹ Akdemir, a.g.m., s.255

²²² Kırbaşoğlu, Mehmet Hayri, "Kadın Konusunda Kur'ana Yöneltilen Başlıca Eleştiriler", İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, s.263

yazılarak tescilinin tavsiye edildiğini, bu yazının ise şahitler huzurunda yapılmasının ifade edildiğini belirtir.²²³

Şahitlik konusundaki görüşlerini Hüseyin Hatemi şu şekilde açıklar: “Şahitlik konusunda kadın genel ve mutlak bir ehliyetsizlik konumunda olmayıp, yalnızca kadının fizyolojik farklılığı sebebiyle ve umumun nazara alınarak, sadece vadeli borçlanmalara özel olmak üzere farklı bir düzenlenmeye gidilmiştir”.²²⁴

Modernist düşünceleriyle tanınan Fazlur Rahman, kadınların zihinsel yetenekleri gelişmiş, yükselmiş olsa dahi şahitliklerini erkeğin şahitliğinden değersiz görmeyi Kur’an-ı Kerimin ictimai değişim amaçlarına insafsız bir hakaret şeklinde vurgulamıştır.²²⁵

Komisyon tarafından hazırlanan Kur’an Yolu isimli tefsirde; mali işlemler mevzusunda şahit olarak iki erkeğin ya da bir erkekle iki kadının gerektiği daha azının iddiaları ispat etmek için yeterli olamayacağı ifade edilmiştir. Bir erkeğin kafi olamaması nasıl ki o erkeğin akıl ya da dürüstlük yönünden noksan olduğuna delil olmaz ise aynen bir kadın yerine iki kadın şahit olması şartı da bir kadının akıl ya da dürüstlük yönünden noksanlığa delil olamaz. Gerekçe hakkın, alacağın kaybının önüne geçmek için tedbir ve ihtiyacın sağlanmasıdır. Tek kadın yerine iki kadın şahitin şart tutulma gerekçesi kadınların özel halleri, konumu, psikolojisi, ev haricindeki işlerle alakaları yönünden unutkanlığı yahut şaşırabilecek durumda olabilmeleridir.

Burada amaç aynı şekilde hakkın ve alacağın kaybının önlenmesidir. İkinci sınıf ya da ikinci derece insan olarak algılanamaz. İki şahit kadının şahitliklerinde şahitlik eden yine bir kadın şahittir. Şahitlik nisabının yeterliliği için bir kadın bir erkek gibi sayılmaktadır.²²⁶

Diyanet İşleri Başkanlığımız 17.10.2002 tarihinde Din İşleri Yüksek Kurulunda alınan bir kararında şu ifadelerine yer verilmiştir. Bakara sûresi 282. ayet-i kerimesinde vadeli borçların yazılması ve ihtilafları önlemek maksadıyla inmiştir. Ayet-i kerimedeki

²²³ Güler, İlhami, “Kur’anda Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, s.300-301

²²⁴ Hatemi, Hüseyin, “Modern Mahrem ve Kadına Bakışı”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, s.314

²²⁵ Fazlur, Rahman, *İslâm ve Çağdaşlık*,(trc.Alparslan Açıkgenç M. Hayrı Kırbasoğlu), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996, s.84

²²⁶ Karaman, Hayrettin v.dğr, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, Ankara, 2006, c.I, s.448*

yazın emri tavsiye niteliğinde olup alimler bunda görüş birliğindedir. Ayet-i kerimede ifade buyrulan “Bu onlardan biri, unutulacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir” bir tek kadının şahit olamayacağını değil, alacağın güven altına alınmasının sağlanması amacıyla tek erkek yerine iki kadının şahit olması önerilmektedir. Mahkemede şahitlikte bir tek kadının şahitliği geçerlidir. Ayet-i kerimede mahkemede şahitlikte iki kadının hazır olması mecburi olmayıp, bilakis eğer biri unutursa diğer kadının şahit olmasının yeteceği ifade olunmuştur.

Şahitlik konusuyla alakalı diğer ayet-i kerimelerde erkek kadın farkı söz konusu olmamıştır.

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.”²²⁷

“Ey iman edenler! Birbirinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi(şahit olsun). Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıyorsunuz; Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akraba(menfaatine) de olsa; Allah(için yaptığınız)şahitliği gizlemeyeceğiz,(aksini yaparsak)bu taktirde biz elbette günahkarlardan oluruz diye Allah üzerine yemin ederler.”²²⁸

“İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikahınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah’a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.”²²⁹

“Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra(bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliği hiçbir zaman kabul

²²⁷ Nisa,4/15

²²⁸ Maide, 5/106

²²⁹ Talak, 65/2

etmeyin. Onlar tamamen günahkarlardır.”²³⁰

Anılan ayet-i kerimelerdeki erkek sığasının kullanılmış olması dolayısıyla erkeklerin şahitliğinin sahih olduğunu iddia eden alimler olduğu gibi cumhur dil bilimcileri ve İslâm bilginlerince erkek için kullanılmış çoğul sığa kadınları da kapsamaktadır. Bu sebeple kadının şahitliği erkeğin şahitliğine denktir. Nur sûresinin 6 ile 9. ayetleri bunu destekler mahiyettedir.

“Kazf”(zina iftirası) hususunda da erkek dört kez şهادette bulunduğu gibi kadın da erkeğin şahitliğine denkliğini göstermektedir. Eğer iddia edildiği üzere kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısının dengi olduğu sayılsaydı, Allah kadından dört kez değil sekiz kez şahitlikte bulunmasını emreder idi.²³¹

Müellifimiz Bayraklı’ya göre kadının şahitliği konusu batılılar ve İslâm karşıtlarınca iddia edilen, ‘İslâm kadına değer vermediğinden dolayı iki kadını bir erkeğe denk görmektedir’ tarzındaki ifadeler,maalesef İslâm’a karşı saldırı bahanesiyle ileri sürülmüştür.

Müellife göre Muhammed Esed ile Muhammed Abduh bu saldırılarına en güzel cevabı vermişlerdir: Bir erkek şahit yerine iki kadın şahidin talep ediliyor olması, kadının ahlak yahut akılsal özellikleriyle alakalı değildir. Bu farklı uygulama umumi manada kadınların ticarete erkeklere göre daha ilgisiz olmaları neticede hata yapmaya erkeklere oranla daha yatkın bulunmaları sebebiyledir.²³²

Müellif bu alıntıdan sonra devamla görüşlerini şöyle ifade etmektedir.Ayet-i kerimenin “kadınlardan biri hata yaparsa diğeri ona hatırlatabilsin” kısmına uygun düştüğünden yukarıdaki izahlar doğrudur. Zira Allah niçin bir erkek şahit yerine iki kadının şahitliği istediğini ifade buyurmuştur. Burada hata yapma olasılığına değinerek borçlar hukuku mevzuunda şahitlikte bilgiyi esas almaktadır. Borçlar konusunda uzman bir kadın doğal olarak normal bir erkekten daha bilgili olduğundan bu kadının şahitliği erkeğin şahitliğine denk olmalıdır. Örneğin cahil, eğitimsiz erkek, borçlar hukuku

²³⁰ Nur, 24/4

²³¹ [<https://kurul.diyamet.gov.tr/Karar.Mutalaa.Cevap/2907,Kadınlarin-şahit-ve-mirasici-olmaları>]Erişim Tarihi:26.07.2019

²³² Esed, Muhammed, Kur’an Mesajı Meal-Tefsir,(trc.Cahit Koytak, Ahmet Ertürk) İşaret Yayınları, İstanbul,1999, s.85

uzmanı kadına bu mevzuda denk olamaz. Böyle bir halde cahil erkek hata yapabilme ihtimali olduğundan şahitlerin iki erkek şahit ile bir kadın şahit (hukukçu kadın) olabilir. Mevzuyu anlayamayan imzayı bilmeyen bir erkek, hukuk uzmanı bir kadına denk olamaz. Ayet-i kerime de ana hikmet mevzuya vakıf olmak, hatırlayabilmek, şahitlik anında hata yapmamaktır. Hata yapmak, yapmamak cinsiyetle ilgili değildir. Hata yapabilmesi muhal işinin uzmanı bir kadın bir erkeğe denktir. Erkek şahit bulunmadığında sadece iki kadının bulunduğu hallerde iki kadının şahitliği geçerli olmalıdır. Anılan ayet-i kerimenin bu kısmı, çağrılanların çağrıya uyarak, borçlanma taraflarının herhangi birinin haksızlığa uğramamasını amaçlamaktadır. Şahitlerin şahitliklerinden kaçınması hukukun sıhhatine zarar vericidir. Allah,kendi emriyle bu mevzunun günah boyutuna dikkat çekmekte ve şahitliğin hukukun ana öğelerinden biri olduğunu vurgulamaktadır.²³³

Klasik ve çağdaş yorumları zikrettikten sonra müellifin mevzuyla ilgili yorumlarını aktardık. Bu yorumlar ışığında şunları ifade etmek mümkündür.Klasik tefsir kaynaklarımızda mali davalarda kadının şahitliği erkeğinki gibi makbül görülmüştür. Ancak genel kanaat kadının akıl ve dini yaşantı yönünden nakıs olduğudur. Çağdaş dönem müfessir ve ilim adamlarımız anılan ayet-i kerimeyi vadeli borçlanma bağlamında değerlendirmişler; bir erkek iki kadın şahit istenmesini o zamanki toplumda kadınların ticari hayatta fazla yer almamalarına dayandırmışlardır. Yine tek başına bir ayetin şahitlik müessesesini düzenlemediğini, bilakis hakkın zayi olmamasını amaçladığını ifade etmişlerdir.

Yorumlarda kadının akli yönü ve hafızası itibariyle erkeğe denk olduğu gibi şahitlikte de denk olduğu vurgulanmıştır. Müellifimiz modern yorumcularla aynı fikirdedir. Her zaman olduğu üzere fikirlerini delillendirme noktasında din eğitimciliği farkını, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinden de yararlanarak yansıttığı görülmüştür.

²³³ Bayraklı, a.g.e., III 414-416

2.2.2. Kadının Mirası

Kur'an-ı Kerim'de vefat eden kişinin geriye bıraktığı mirasın nasıl ve hangi oranlarda taksim edileceği ilgili ayeti kerimelerde düzenlenmiştir. Miras ve mirasın taksimi hükümleriyle alakalı ayeti kerimelerden şunları zikredebiliriz:

*“ Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona vâris olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.”*²³⁴

*“Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa, sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığının dörtte biri onlarındır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığının sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, anababası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kızkardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, halîmdir.”*²³⁵

“Senden fetva isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise

²³⁴ Nisa, 4/11

²³⁵ Nisa,4/12

erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir. ²³⁶

Müfessir Taberi “ Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder....” ifadesi ile alakalı olarak sebebi nüzul bağlamında cahiliye devrinde, küçük çocuklarla kadınlara mirastan herhangi bir pay vermezler ve onlar için şöyle derlerdi: “Ata binemeyene, eli kılıç tutmayana ve düşmanla savaşmayana nasıl mal verebiliriz?” Ne zaman ki bu ayeti kerime inzal oldu, küçük, büyük, kadın ve erkek kimselerin mirasta paylarının mevcut olduğu açıklandı. Eğer bir kimsenin çocuklarıyla beraber farz hisse sahibi kimseler bulunuyor ise o kimselere o farz hisselerinin verileceği malın geriye kalan kısmının ise erkeğe iki dişinin payı verilerek paylaştırılacağı hususunda ulema icma etmişlerdir. ²³⁷

İbn Kesir aynı mevzuda şöyle der: Anılan ayet-i kerime nazil olunca halkın ve birtakım kimselerin hoşuna gitmeyip şöyle söylediler ki, kadına dörtte bir yahut sekizde bir hisse, kız çocuğunaysa yarı hisse veriliyor küçük çocuğa da veriliyor fakat bu sayılanların hiçbiri savaşamaz, ganimet elde edemez, herhalde Allah, ve resulu bunu unutuyor ya da biz söylersek değiştirilir. Onlar cahiliye devrinde böyle düşünüyor ve yapıyorlar sadece düşmanla savaşabilenlere, büyüğe miras veriyorlardı. ²³⁸

Müfessir Razi kadının harcamasının az olduğunu harcaması ve masrafı çok olanın mala daha muhtaç olduğunu ifade ederek erkeğin hem yaratılış, akıl, imamet yetkisinin elinde olması sebebiyle kadının fevkinde olduğundan mirasta da daha fazla pay verilmesi gerektiğini söylemektedir. Erkeğin mirastaki payının kadının payının iki katı olması ona kafi gelir çünkü erkeğin kadını mirastan tamamen mahrum etmeyi arzu etmesi kabul edilemez. ²³⁹

Kadına yarım hisse verilmesinin üstünlük konusuyla alakalı olmadığını denge, ve sosyal adalet meselesi olduğunu zikreden Akdemir bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder: İslâm hukukunda ailenin iâşesinden, ana babaya bakmasından, kadına verilecek mehirden erkek mesuldür. Kadın ve erkeğin mal varlığı hukuken ayrıdır. Herkesin kazandığı kendisine aittir. Kadın ise hiç kimseye karşı mali yükümlülüğü

²³⁶ Nisa,4/176

²³⁷ Taberî,a.g.e., VII, 30.

²³⁸ İbn Kesir, a.g.e., II, 225

²³⁹ Razi, a.g.e., IX, 511-512

bulunmayan bir konumdadır. Bunlardan dolayı kadına da tam pay verilse erkeğe zulüm olur. Sosyal adaletin tesisi için kıza erkeğin yarısı verilmiştir.²⁴⁰

Hüseyin Atay ‘İslâm Gerçeği’ isimli çalışmada konumuzla alakalı olarak ayeti kerimede hissenin miktarı konusunda Allah’ın tavsiyesinin erkeğin hissesinin kadının hissesinin iki katı olması gerektiğidir. Ancak hukukçuların “Allah tavsiyesini Allah emrinden daha güçlü olacağı kabulü ile kadına mirastan yarım hisse” verilmesini kanunlaştırıp uygulamada bu kabulün dondurulup hiç değiştirilmediğini zikretmiştir. Ayeti kerimede taksim sırasında varis durumunda olamayıp yakın ve düşkünler bulunurlarsa bu kimselere de vermek ve güzel söz söylemek emri ilahisi ise emir olarak kabul görmemiş, uygulanmamıştır. Atay’a göre anılan ayeti kerimede kadına erkeğin yarısı kadar hisse verilmesi, her hal için geçerli kategorik bir emri ifade etmemektedir.²⁴¹

Miras taksiminde kadınlara yarı erkek hissesi pay verilmesinin ilk bakışta bazılarına ters gibi gelse de İslâm’ın getirdiği yükümlülükler bütünü ile nimet külfet dengesi gibi hususların da gözetilmesi gerektiğini ifade eden Hayreddin Karaman, ancak bu şekilde bakıldığında adalet ve hakkaniyete daha uygun olduğunun görüleceğini belirtmiştir. Kur’an Yolu isimli eserde konuyla alakalı olarak şu açıklamalara yer verilmiştir:

“Aynı derecede erkekle kadın akraba yan yana geldiğinde erkeğe, iki kadın hissesi kadar pay verildiği durumlarda aile ve kamu yararı ile malî yükümlülükler göz önüne alınmış ve buna göre bir denge kurulmuştur. Bugün daha ziyade batı toplumlarında durumun kısmen değiştiği gözlenmekte olsa bile geçmiş zamanlarda erkekler, ticari tecrübe, bilgi birikimi ve toplumsal aktivite gibi imkan ve konumları itibariyle servetin rasyonel kullanımına kadınlardan daha yatkın olmuşlardır. Ayette, bu gibi objektif şartlar dikkate alınarak, içinde toplumun da hakkı bulunan servetin, daha çoğunun üzerinde tasarruf hakkı erkeğe verilmek suretiyle servetin korunması, iyi idare edilmesi, aile ve toplumun ondan azami derecede istifade etmesi amaçlanmıştır.”²⁴²

²⁴⁰ Akdemir, a.g.m., s.256

²⁴¹ Atay, Hüseyin v. dğr., İslâm Gerçeği, s.64

²⁴² Karaman, Hayreddin, v.dğr., Kur’an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir, II, 26-27

Kur'an'ın miras taksiminde bir adaletsizlik bulunmadığını, farklı pay alımının her durumda değil bazı durumlarda olduğunu, farklı pay alan kadın ve erkeklerin nihayet evlendiklerinde payların eşitlendiğini ifade eden Sarmış, evin ve kadının tüm giderlerinin erkeğin omuzunda olduğu halde kadının kendi servetinden hiçbir harcama yapma sorumluluğu olmadığını açıklamıştır. Bunlardan ötürü pay taksiminde adaletsizlik ve dengesizlikten söz edilemez. İslâmi anlayışta kadın ile erkek arasında mutlak eşitlik değil adalet ve birbirilerini tamamlayıcı olmaları esastır.²⁴³

'Kadın ve erkeğin miras hukuku' başlıklı yazısında Kuriş, kadına erkeğin miras payının yarı oranının verilmesinin genel bir kural olmadığını, kıza erkek çocuğunun yarı oranında pay verilmesi sebeplerini şöylece zikretmiştir: Kadın anne, eş, kardeş olsa da sorumluluk koca, baba, oğul, ve erkek kardeşe aittir. Erkeğe verilen bu pay adildir. Kadın harcamalarında serbest olup ailesinin harcamalarına iştirak zorunluluğu bulunmamaktadır. Kadın boşanmış olsa dahi iddet süresince barınması, iaşesi, masrafları yine kocasına aittir. Kadının böyle bir sorumluluğu ise söz konusu değildir. Taksimat kadın ile erkeğin külfet ve nimet dengelemesi sosyal adaletin sağlanması amacıyla yöneliktir.²⁴⁴

İslâm'dan evvel Araplarda kadının sabit ve belirli bir miras hakkı olmayıp keyfi muameleye maruz kaldığını inen ayeti kerime ile kadının hak ve hukukunun belirlendiğini ifade eden Kırbaşoğlu özetle şöyle demektedir: Kuran kadını değersiz saymamış bilakis erkek gibi mirasta hak ve pay sahibi olduğunu hükme bağlamıştır. Kadının aldığı mirasın erkeğin yarısı kadar olması bütün konular için geçerli olmayıp bunun her zaman öyle olduğunu iddia edenlerin iddiaları asılsızdır. Bir anne veya kızkardeş olarak ölen kimseye mirasçı olmaları halinde kadının payı değişmekte erkekle eşit oranda pay da alabilmektedir. Kız çocuğuna erkeğin yarısı kadar hisse verilmesinin hikmeti ve sebepleri şunlardır:

a) Kadının geçimi kendisine ait olmayıp erkeğin sorumluluğundadır. Erkek ise hem eşi, kızı, annesi veya kız kardeşi mevcut ise bunların da geçimlerini temin etmekle mükelleftir. Bu sebeptir ki nimet külfete göredir. Bu adalettir.

²⁴³ Sarmış, İbrahim, Rivayetlerin Ortaya Çıkardığı Olumsuz Kadın Algısı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.68

²⁴⁴ Kuriş, Konca, Mersin 1. Kadın Paneli İslâm'da Kadın, Avcı Ofset, Mersin, 1996, s.22-23

b) Kadın kendi malından istediği gibi harcama yetkisine sahip olup ailesinin harcamalarına katkıda bulunma zorunluluğu söz konusu değildir.

c) Kadının mehir hakkı erkeğin ödemesi gerekli bir mesuliyettir. Kadının erkeğe ödeyeceği bir mesuliyeti söz konusu değildir.

d) Kadın boşanma durumunda iddet süresince barınma, iaşe, masrafları boşayan eşinin üzerindedir.

Anılan bu sebeplerden dolayı erkeğe mali yükümlülüklerinin ağırlığı dolayısıyla iki hisse erkeğe verilmekte bununla beraber hiçbir mali mükellefiyeti bulunmayan kadına da bir hisse verilmiştir. Bu taksimle sosyal adaletin sağlanması amaçlanmıştır.²⁴⁵

Mirasta kadına erkeğin yarısı hisse verilmesinin üstünlükten dolayı olmadığını bazı hikmetlere binaen olduğunu ifade eden Ateş şöyle demiştir: Aile hayatının geçim yükü erkeğin üzerindedir. Erkek kendisini, eşini varsa küçük çocuklarını, annesini, babasını, geçindirmekle mükelleftir. Kadının böyle bir mükellefiyeti yoktur. Ayetlerin indiği şartları düşünmek zorundayız. Kadına başkaları bakar ve himaye edilir. Erkek ise bakmak ve himaye etmekle mükelleftir. Bu sebeptir ki erkeğin icab ettiğinde kendisine bakarak koruyabileceği kız kardeşinden bir kat fazla pay alıyor olması adalete muhalif olamaz. Çünkü erkek bir kadını himaye ederek bakacak, kız ise bir başka erkek tarafından bakılıp himaye edilecektir.²⁴⁶

Diyaret İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun 17/10/2002 tarihinde aldığı 'Kadının Mirasçılığı' konu başlıklı kararı şöyledir:

“İslâm'dan önce kadının sabit ve belirli bir miras hakkı yoktu. Hatta o dönem Arap toplumunda, kadının mirasçı olması bir tarafa, kendisi mirasa konu olmaktaydı. İslâm dini, kadına sağlanan diğer haklarla birlikte, mirasçı olma hakkını da vermiştir. Bu hak, kadını korumayı ve hukukunu tespit etmeyi amaçlayan diğer âyetlere uygun olarak düzenlenmiştir.”

Mirasla ilgili âyetler birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlar çıkarılabilir:

“*Kur'an'ın kadını değersiz sayması söz konusu değildir.* Bilakis konu ile ilgili âyetlerin getirdiği düzenlemeler, İslâm'ın kadınların hukûkî şahsiyetlerini tamıdığını, onların hak ve hukukunu belirlemeye özel bir itina gösterdiğini; haklarının zayı

²⁴⁵ Kırbasoğlu, a.g.m., s.265-266

²⁴⁶ Ateş, a.g.m., s.308

edilmemesi için gerekli hukukî tedbirleri aldığını ortaya koymaktadır. Nitekim Kur'an'ın, kadının da erkek gibi mirasta hak sahibi olduğunu açık ve net bir şekilde ifade etmesi, iddia edildiğinin aksine kadına verilen değeri gözler önüne sermektedir.”

“*Kadının mirasta erkek gibi hak sahibi olduğu açıktır. Ancak itirazlar, niçin mirasta kadına erkeğin yarısı kadar hisse verildiği konusunda yoğunlaşmaktadır. Kur'an'ın kadına mirastan erkeğin payının yarısı kadar hisse vermesini emrettiği şeklindeki genelleme konu ile ilgili âyetlerin sathî olarak okunmasından veya kasıtlı olarak saptırılmasından kaynaklanan bir iddiadır. İlgili âyetler (Nisa 4/11-14) dikkatlice ve herhangi bir önyargıdan uzak olarak okunduğu takdirde, bu iddianın hiç de gerçekleri yansıtmadığı açıkça görülür. Çünkü mirastan kadına erkeğin yarısı kadar hisse verilmesi, kadının mirasçı olarak sahip olabileceği bütün konular için değil, sadece kadının aynı babanın/ana-babanın çocuğu olarak erkek kardeşi ile birlikte mirasçı olması durumunda söz konusudur.*” Nitekim âyette de “*Allah size çocuklarınız hakkında şunu emreder, (mirasta) erkeğin payı kadınının iki katıdır*” buyurulmuştur (Nisa 4/11). “*Binaenaleyh kadına erkeğin mirastaki hissesinin yarısının verilmesinin genel bir kural olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu sebeple mirasçı olarak kadının konumu ne olursa olsun, İslâm dininde her halükarda kadına erkeğin yarısı kadar pay verildiğini iddia etmek doğru değildir.*”

“İlgili âyetlere göre şayet bir anne-babanın çocuğu vefat eder de miras bırakırsa, ölenin çocukları da varsa, anne-babanın her birine mirasın altıda biri verilir (Nisa 4/11). Burada görüldüğü gibi bir anne olarak kadına, çocuğunun mirasından verilen pay, bir baba olarak erkeğe verilen paya denktir. Bu da açıkça göstermektedir ki, kadına erkeğin payının yarısı kadar hisse verilmesi genel bir hüküm değildir. Hatta bu âyet, ölenin çocuğu yok ise, annenin, mirasın üçte birini alacağını da açıkça ifade etmektedir.”

“Konu ile ilgili âyetlerde, bir erkeğin veya kadının, anne veya babası vefat etmişse ve çocuğu da yoksa, sadece bir erkek veya kız kardeşi varsa, mirastan her birine eşit olarak altıda bir hisse düşeceği ifade edilerek, kadın ile erkeğin eşit hisse alacakları hükme bağlanmıştır (Nisa 4/12). Bu hususta, kadının hangi durumda olursa olsun, mirastan erkeğin payının yarısı kadar pay alacağı iddiasının ne derece sathî ve maksatlı bir iddia olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.”

“Kız ile erkek kardeşlerin birlikte mirasçı olmalarında kıza bir, erkeğe iki hisse verilmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:”

“a) İslâm hukukuna göre, ister anne, ister eş, ister kız çocuğu, isterse kız kardeş olsun, kadının geçimi kendisine ait olmayıp; oğul, koca, baba veya erkek kardeşin sorumluluğundadır. Çoğunlukla kadın kendisi dışında başkalarının geçimini sağlamakla da yükümlü değildir. Erkek ise tam aksine, hemen bütün toplumlarda eşinin, kızının, annesinin veya kız kardeşinin geçimini sağlamakla mükelleftir. Bu sebeplerdir ki nimet külfete göredir esasına uygun olarak, eşinin, kızının, annesinin veya kız kardeşinin geçimini sağlamakla yükümlü olan erkeğe, böyle bir yükümlülüğü olmayan kadının payının iki misli verilmiştir.”

“b) Kadın kendi mal varlığında istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Kadının malî durumu yerinde olsa dahi, ailenin harcamalarına iştirak etme zorunluluğu yoktur. Bu açıdan bakıldığında, kadın ile erkeğin eşit pay alması durumunda, erkek ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu halde, kadının böyle bir sorumluluğu olmadığından denge erkek aleyhine bozulmuş olacaktır.”

“c) Erkek evlenirken, eşine mehir vermekle yükümlüdür. Kadının ise, evlilikten doğan böyle bir yükümlülüğü olmamakta, aksine eşinden mehir almaya hak kazanmaktadır.”

“d) Kadın boşandığı takdirde iddet süresinde onun barınma, yeme-içme, giyim, tedavî gibi nafakasını ödemek kocanın görevi olduğu halde; kadının kocasına karşı böyle bir sorumluluğu yoktur.”

“Görüldüğü gibi malî mükellefiyetler bakımından kadın erkeğe karşı eşit olmak bir yana, avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Pek çok konudaki malî yükümlülükler erkeğe yüklenmiştir. İşte yukarıdaki sebeplerden dolayı, kardeşler arası miras taksiminde, malî yükümlülüklerinin ağırlığına uygun olarak erkeğe iki hisse; hemen hiçbir malî yükümlülüğü olmayan kadına ise bir hisse verilmiştir. Bu da adalet ve hakkaniyete en uygun olan taksimdir.”

“Yukarıda zikredilen dayanak ve gerekçeler ışığında;”

“İslâm'a göre, gerek ontolojik olarak, gerekse dinî sorumluluk, hukukî ehliyet, temel hak ve hürriyetler bakımından ilkesel bazda kadın erkek ayrımı söz konusu olmadığına,”

“Kardeşlerin miras paylaşımında kadınların payının, erkeklere nispetle farklı olarak düzenlenmesinin, erkeğin çeşitli alanlardaki mali sorumluluğunun kadına nispetle daha ağır olmasıyla doğrudan ilişkili olduğuna,”

“Kadının ihtiyacının daha fazla olduğu veya erkeğin mali sorumluluğun daha az bulunduğu durumlarda, karşılıklı rıza ile bu paylaşımın daha farklı bir şekilde yapılabileceğine,” karar verildi.²⁴⁷

Kadının miras hakkı bulunmadığı bilakis mirasa konu olduğu Araplarda, kadına miras hakkı tanımakla Kur'ân-ı Kerim'in miras hukukunda çok mühim bir değişim gerçekleştirdiğini belirten Müellif Bayraklı konumuzla alakalı şu yorumlarda bulunmuştur: Nisâ suresinde, erkekle birlikte kadına da mirastan pay ayrılmıştır. Kur'an, kadının miras hakkını hukuka yerleştirmiştir. Payın azlığı veya çokluğunun önemi yoktur. Müellif, 11. Ayeti kerimede zikrolunan, ölmüş kimsenin bıraktığı mirasın, yakınları arasındaki taksiminin anlatımıdır. Ona göre, Allah evvela ölen kimsenin çocuklarının hakkını taksim etmiş, erkek çocuğun kız çocuğunun iki katını alacağını hükme bağlamış, yani kıza bir, erkeğe iki hisse verilmesi öngörülmüştür. Bayraklı, kadının miras hakkının, erkeğin mirasının yarısı olması durumunu, Kur'ân'ın kadına değer vermediği şeklinde anlayanlara ve erkeğin yarısı olarak kabul edildiği yönünde değerlendirenlere, şu cevabı vermiştir:

"Kur'ân'ın ilk defa kadına miras hakkı tanıdığı göz önünde bulundurulursa, ne kadar büyük bir hukukî değişim yaptığı anlaşılır. Kadını miras hukukunun içine sokmak ve ona bu hakkı tanımak kadın haklarında köklü bir devrimdir. Nisâ Suresi'nin 7. ayeti dikkate alındığında, ebeveyn ve akrabaların bıraktığı maldan birer hisse alacakları görülür. Diğer taraftan Kur'ân'ın, çocuklar arasındaki miras taksiminde emeği de göz önünde bulundurduğunu söyleyebiliriz. Ailenin ekonomisine değer katmada erkeğin emeğinin fazla olduğu düşünüldüğünde, mirastan fazla pay alması normaldir. Eğer kız çocuğu erkek çocuğu gibi emek sarf ederek, babanın sağlığında mala değer katıyorsa o

²⁴⁷ <https://kurul.diyinet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2907/kadinlarin-sahit-ve-mirasci-olmalari>
Erişim Tarihi: 14.07.2019

zaman Nisâ Suresi'nin 7. ayeti uygulanır. Ayrıca Nisâ Suresi'nin 32. ayeti de göz önünde bulundurulmalıdır:” *"Erkekler kendi kazançlarından bir pay; kadınlar da kendi kazandıklarından bir pay alırlar."* “demek ki paylar emeğe göre ayarlanmaktadır. Ölen babanın erkek çocuğu küçük, kız çocuğu büyük ise kız çocuğu emek sarf ederek babanın servetine servet katmışsa, Nisâ Suresi'nin 7 ile 32. ayetin tatbik edilmesi en doğru yol olur. Ayrıca kız yarımını alıp kocaya giderse, kocasının bir hissesi ile birleştirecek ve bir buçuk olacaktır. Aynı kızın erkek kardeşine de yarım geleceğinden o da bir buçukla eşitlenmiş olacaktır.”²⁴⁸

“Allah, ölen kişinin geriye vâris olarak sadece kız çocuğunu bırakma ihtimalini de gündeme getirerek miras taksimini ona göre yapmaktadır. Ölen geriye sadece bir kız çocuğu bırakmışsa mirasın yarısını ona vermektedir. Ama ölen kimse, geriye iki kızdan fazla çocuk bırakmış fakat erkek çocuk bırakmamışsa bu kızlara mirasın üçte ikisini vermektedir. Demek ki erkek çocuğu olmayanın bir kız çocuğu varsa mirasın yarısını, iki kızdan fazla kız varsa üçte ikisini alacaklardır ve aralarında eşit olarak bölüşeceklerdir.” Kadınla erkeğin mirastan eşit pay alıp almadıklarını tartışmadan evvel, miras hakkı olmayan kadına, miras hakkı getirilmiş olması başlı başına bir devrim niteliğinde olduğu gözden kaçırılmamalıdır.”²⁴⁹Müellif bu yorumlarında mirasın üretilmesinde sarf edilen emeğe dikkat çekerek aile servetine katkıda bulunana mirastan daha fazla pay verilmesi gerekliliğini ifade etmiştir.²⁵⁰ Bu görüşü ne klasik ne çağdaş tefsirlerde zikredilmemiştir. Müellif bu görüşünü delillendirecek bir kaynak gösterememektedir. Halbu ki bir bilim insanından kendi görüşlerini müdellel hale getirerek sunması beklenirdi.

2.2.3. Kadının Dövülmesi: Nüşûz ve Darb Kavramlarına Dair

Nüşuz ve Darb kavramlarının geçtiği, kadının dövülmesiyle alakalı tartışmalar Nisa sûresinin 34. ayet-i kerimesi çerçevesinde yapılmaktadır. Ayet-i kerimenin meali şudur:

²⁴⁸ Bayraklı, a.g.e., V, 53.

²⁴⁹ Bayraklı, a.g.e., V, 54; Bayraklı, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, s.62

²⁵⁰ Bayraklı, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, s. 62-63

“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için salih kadınlar itaatkardır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse hafifçe) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.”²⁵¹

Nüşuz kavramı, Neşz veya Neşez kelimesinin cemi (çoğulu) dir. Farklı anlamlara gelen bir kelimedir. Yüksekçe yer, yükselme, ayağa kalkma, üst este koyma, bir yerden kalkmak, tümsek yer manalarına gelmektedir.²⁵² İbn Manzur’a göre Nüşuz: “Kocasına isyan eden, buğz eden kadın; kocanın eşine eza etmesi ve zulmetmesi” anlamındadır.²⁵³

İbn-i Abbas’a göre kadının nüşûzu kocaya isyan etmesi, Atâ’ya göre kadının koku sürünmemesi, kocasını cinsi bileşmekten men ve alıkoyması, önceleri kocaya gösterdiği tavır ve muamelesini değiştirmesi, Ebu Mansur’a göre, kocadan hoşlanmayıp, kocanın şer’i mesken diye belirlemiş olduğu evde birlikte ikamet etmekten kaçınarak kocasının arzu etmediği yerde oturmasıdır ki, bu manalar birbirlerine yakındırlar.²⁵⁴

Razi, ‘Nüşuz’ kavramı ile alakalı olarak: Nüşuz (geçimsizlik, söz ile olduğu gibi bazen fiili de olabilir. Söz ile nüşuz, önceleri eşi kendisini çağırdığında efendim, buyurunuz diyorken; kendisini çağırdığında söz dinleyen bir hal ve tavırdayken, sonraları değişmesidir. Nüşuzun fiili olmasına gelince, önceleri eşi yanına geldiğinde ayağa kalkıyor, eşinin emirlerine koşuyorken ve eşi kendisini istediğinde mütebessim yüzle yatağa gelirken, sonraları değişmesidir. Bu söylenenler, o kadının geçimsizliğinin, serkeşliğinin (nüşûzunun) emareleridir. Bu hallerde o kadının geçimsiz ve sekeşliği anlaşılır. Bu anlatılanlar meydana çıktığında, nüşuzluk, geçimsizlik (serkeşlik) kuşkusuz vaki olur. Yatakta yalnız bırakılma halinde kadın geçimsizlik ve serkeşliğe devam ederse kocası onu dövebilir. demiştir.²⁵⁵

²⁵¹ Nisa, 4/34.

²⁵² İbn Manzur, a.g.e., V, 417.

²⁵³ İbn Manzur, a.g.e., V, 418.

²⁵⁴ Elmalılı, a.g.e., c. II, s.558.

²⁵⁵ Razi,a.g.e.,X,72

Naşizeliğin ancak kadının eşine karşı ödevlerini yerine getirmede olduğu durumlarda kocanın da karısının haklarına karşı çıktığı zamanlarda ortaya çıkacağını ifade eden Güler bu durumlarda yapılacak şeyin anlaşmaya çalışmak olduğunu söyler.²⁵⁶ Kadının serkeşlik etmesi durumunda itaatin sağlanması için hafifçe tokatlamaya varan bir seri cezalandırmaların da tavsiye edildiğini bu noktada iki sorunun belirdiğini açıklar. Birincisi nüşuzun hukuki alanı ne olmalı ve ikinci olarak ta kadının kocasına itaat etmesi gereken kocanın hakları ve tasarruf alanı neler olmalıdır. Bu soruların cevabının Bakara 228’de ifade edildiğini “Kadınların kocaları üzerinde olduğu gibi kocalarında kadınlar üzerinde hakları vardır.” Ayet-i kerimesinin somut içeriklerini İslâm hukukçularının şöylece özetlediğini anlatır.

Öncelikle kocanın eşine karşı ödevleri: İyi ve eşit muamelede bulunma, zıfafi gerçekleştirmek, beraber oturmak; Kocanın eşi üzerindeki hakları: Oturacakları yeri tayin ve tercih hakkı, kadının evden çıkışını tespit hakkı, eşinin evlerine ziyaretçi kabulünü yasak ve men etme hakkı, eşini yolculuğa beraber götürebilme hakkı. Kadının Eşine karşı görevleri: Kocasına itaat etmesi, beraber oturmak, özürü bulunmadıkça cinsel ilişkiden kaçınmamak, eşine karşı sadakat, evinin ve eşinin mallarını muhafazada özen göstermek. Kadının eşi üzerindeki hakları: kendisine iyi ve güzel muamele edilmesini arzu etmesi, eşi birden fazla evli ise gecelerin eşit paylaşılmasını istemesi, ana baba ve akrabalarını ziyaret edebilmesi. Anılan bu hususlar yerine getirilmediği takdirde naşizelik durumu oluşur.²⁵⁷

Ayet-i kerimede geçen ‘Darb’ kavramı sözlükte “Vurmak, çarpmak, atmak, ateşe vermek, buğdayı başağından ayırmak, bombardıman etmek, müzik aleti çalmak, müzik yapmak, yazmak, akrebin sokması, incitip harekete geçirmek, ayırmak, ayrılmak, zorla kabul ettirmek, kovmak, defetmek, bırakmak, terk etmek, vazgeçmek, iptal etmek, kaçınmak, hareket etmek, sefere çıkmak” anlamlarına gelmektedir.²⁵⁸ Bu ayet-i kerimede dünyevi ve uhrevi mutluluğun sağlanmasında, hayati öneme haiz aile birliğinin yeniden tesisi amaçlanmaktadır. Boşanma mevzuundaki düzenlemeler, eşler arasındaki problemlerin aşılmasında hakem heyeti görevlendirilmesi emri gibi konularda da amaç aynıdır.²⁵⁹

²⁵⁶ Güler, İlhami, a.g.m. s.302

²⁵⁷ Güler, a.g.m., s. 302

²⁵⁸ Bayraklı, a.g.e., V, 125

²⁵⁹ Karlı, a.g.e., s.155

Hayreddin Karaman; kocanın, eşini tedip etme hakkının sırasıyla nasihat etmesi, küsmesi ve dövme şeklinde olacağını, dövmenin uygulanabilecek son çare olduğunu, çünkü zamanın toplumunda oldukça yaygın olduğundan dolayı bunun kaldırılmayıp sınırlama getirildiğini vurgulamıştır. Peygamberimizin hayatı boyunca hiçbir zaman kadına el kaldırmayı, eşlerine gösterdiği nezaket ve hoşgörü anlamlıdır. Yüze, tehlikeli azalara ve iz bırakacak şekilde vurmaya yasakladığını, dolayısıyla, bu darb ifadesine ancak mecazi olarak ve psikolojik etkisi açısından "dövme" denilebileceğini, ailevi bağı koparılmaması amacıyla matuf son bir çare olarak dövmenin acı bir ilaç olduğunu ifade etmektedir.²⁶⁰

Sarmış, İslâm'ın, Allah'ın belirlediği ve şartları oluştuğunda uygulamasını istediği zina edene 100 sopa, namuslu kadına iftira edene 80 sopa vurma cezası gibi cezalar dışında, hiçbir insanın dövülmesini veya şiddet görmesini kabul etmediğini, gerek müslümanlar tarafından, gerekse gayri müslimler tarafından ne amaçla olursa olsun genelde insana ve özelde kadına uygulanan her türlü şiddetin kötü olduğunu ve kabul edilemeyeceğini, kadınların dövüleceği ifade edilen ayet-i kerimenin, bu genel ilke çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular.²⁶¹

Darabe kelimesinin çok çeşitli anlamlara geldiğini ve Kur'ân'da da bu çok çeşitli anlamlarda kullanıldığını, "Kur'ân-ı Kerimdeki kullanımlara bakıldığında insanların birbirine karşı işlemiş oldukları dünyevî bir suçun cezası olarak herhangi bir uygulamadan söz edilmediğinin aşikar görüldüğünü" ifade eden Mehmet Okuyan konuyla alakalı şu yorumda bulunmuştur: "Dolayısıyla Kur'ân'da kadının dövülmesi ile ilgili bir emir ya da terbiye şekli yoktur. Yani *darb* kelimesini vurmaya, dövmeye anlamına alanların iddia ettiği gibi bu kelimenin anlam dünyasında yavaşça vurarak, yavaşça dayak atarak cezalandırmak söz konusu değildir".²⁶²

Yıldırım konuyla alakalı şu yorumda bulunur: "Kur'ân'da, kadının ev hanımı olarak hak ve vecibeleri belirlendikten sonra, her şeye rağmen aile disiplinini bozup söz dinlemez, yola gelmez bir tavır takınırsa ne yapmak gerekir? hususu açıklanıyor. Öyle ki, Kur'ân bu meselede ilâhî metodu yine pedagojik bir yöntemle açıklamaktadır. Birincisi, kadının psikolojik, dindarlık, sosyal ve kültürel durumu dikkate alınarak öğüt

²⁶⁰ Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, s.249.

²⁶¹ Sarmış, a.g.e., s.75.

²⁶² Okuyan, Mehmet, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı", *OMÜİFD*, sy. XXIII, Samsun, 2007, s. 122.

vermek; bencilliğin ve o sebeple gereksiz tartışmanın hiç kimseye yarar sağlamadığını bazı örnekler vererek anlatmaya çalışmaktır. İkincisi, sonuç alınmadığı takdirde yatak odasını veya yatakları ayırmak, cinsel ilişkileri kesmektir ki; bu daha çok kadının kıskançlık ruhunu kamçılar. Erkeğin de takındığı sert bir tavır varsa, onu yumuşatır. Üçüncüsü, bununla da yola gelmediği ve serkeşliği inatla devam ettiği takdirde, yarabere yapmayacak, iz bırakmayacak, fazla acıtmayacak ölçüde dövmektir. Bu takdirde kadın aile disiplinine döner, ev hanımı olma vakarını korur, hak ve vecibelerini yerine getirmeye başlarsa, artık mesele çözülmüş sayılır ve aleyhinde bir yol aranmaz.”²⁶³

Erkekler kadınları gözetirler onları dövmezler başlıklı yazısında Kuriş Ayet-i kerimede geçen nüşuz kelimesinden maksadın şirretlik ve itaatsizlik olduğu anlayışının uygun düşmediğini, sadakatsiz ve iffetsiz anlamında olduğunu, böyle bir eşin davranışları hususunda kocanın eşine nasıl davranacağını öğretildiğini ifade etmiştir. Bu uygunsuz davranışın başlangıcında koca öğüt vermeli, eğer kadın tavrında değişmezse başka biriyle flört etmeye devam ederse koca yatağını ayırmalı, bu da fayda sağlamazsa ve kadın bunu zina işine kadar götürürse o zaman koca onu evinden çıkarmalıdır.²⁶⁴

“Çağdaş Kur’an(lar) Üretimi Üzerine – ‘Karı Dövme’ Olgusu Bağlamında 4. Nisa ,34 Örneği”, isimli makalesinde Ömer Özsoy mevzumuzla alakalı olarak anılan ayet-i kerimenin anlaşılma biçimiyle ilgili sorunlar bulunduğunu, bu ayeti geleneksel anlamına uygun çeviriler yapıldığı gibi, maalesef ayetin çağdaş versiyonlarıyla ayet metninin yeniden üretildiğini örneklerle anlatmıştır. Darb kelimesi öteden beri dövmek ve vurmak anlamlarına gelirken bu kelime için önerilen yeni anlamların cezalandırmak, çıkarmak, başka yere göndermek olarak anlamlandırılarak güya ayet-i kerimenin şiddet unsuru ve erkek egemen söyleminden arındırılmak istendiğini dile getirmiştir. Bu ayetin sebebi nüzulu olarak babasıyla beraber eşi tarafından dövüldüğünü söyleyen Habibe binti Zeyd isimli eşraftan bir kadın Hz. Peygamberin de eşine aynı şekilde misliyle karşılık vermesini tavsiye etmesi üzerine bu ayet-i kerime inmiştir. Eşyle sorun yaşayan ayetin ifadesiyle eşi kendisine dik başlılık gösterdiğinde ilk tedbir olarak dayağa başvuran adamlara hitap edilerek o kimselere daha insani çözümler önerildiği

²⁶³ Yıldırım, a.g.e., III, 1296-1297.

²⁶⁴ Kuriş, Konca, Mersin 1. Kadın Paneli İslâm’da Kadın, Avcı Ofset, Mersin, 1996, s.30

söylenilebilir.²⁶⁵

Konumuzla alakalı olarak Diyanet İslâm Ansiklopedisinde ‘nüşuz’ kelimesinin itaatsizlik anlamında olduğu, “ailenin huzurunu bozucu basit bir davranıştan iffetsiz yaşamaya kadar” geniş bir kapsamda anlaşılabilceği ifade edilir. Huzur bozucu her davranışın ağırlığı oranında müeyyide ve yaptırımla karşılanması, aile birliğinin korunması ile fiil ve yaptırım arasında gözetilmesi gereken denge açısından ehemmiyet taşımaktadır. Her konuda olduğu gibi Hz. Peygamber'in uygulamaları da bu konuya ışık tutmaktadır. Hz. Peygamber hiçbir zaman eşlerini dövmemiştir. Hz. Ayşe, Resulullah'ın eş ve hizmetçilerini hiçbir zaman dövmediğini söylerken, Hz. Peygamberin kendisine karşı olumsuz gördüğü davranışından sebebiyle Hz. Ayşe'nin babası Ebu Bekir tarafından cezalandırılmasına dahi rıza göstermemiştir. Anlaşılan o ki “basit uyuşmazlık durumunda şiddete başvurulması önerilen bir yöntem değildir”. Hz. Peygamber'in veda hutbesindeki kadınlara iyi davranılmasının öğütlenmesi bununla beraber "yataklarını herhangi bir kimseye çığnetmemelerinin” kocaların eşleri üzerindeki hakları olduğunu söylemesi, aksi takdirde hafifçe dövülebileceklerinden bahsedilmesi manidardır. Ayeti kerimede ki nüşuz'un hangi davranışların işlenmesi halinde dövülebileceğinin göstermesi bakımından Veda hutbesindeki bu ifade önemlidir. Klasik dönem alimlerimiz erkeğe verilen dövme yetkisine ihtiyatla yaklaşmışlar, Hz. Peygamber'in, müslümanların en hayırlılarının eşlerine en iyi davrananlar olduğunu ve kendisinin bu hususta en güzel misal olduğunu söylemesini, eşlerini ancak kötü kimselerin döveceğini ifade ederek onlara böyle davranılmamasını emretmesini göz önüne alan bu alimler kadının dövülemeyeceğini veya faziletli davranışın onlara böyle bir cezayı uygulamamak olduğunu belirtmişlerdir. Maalesef uygulamada her zaman Resulullah'ın ifade ettiği bu mesajlara uyumlu davranıldığını söylemek mümkün değildir.²⁶⁶

Müellif Bayaklı'nın bu ayet-i kerime ile alakalı yorumları özetle şöyledir:

Ayet-i kerimede Allah, kadınları iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan ilki erdemli kadınlar, ikincisi ise serkeş kadınlardır. Eğer erkek kadının baş kaldırmış olduğundan kuşkulanırsa ne yapacağını ayet-i kerime açıklamaktadır. Bunların ilki o kadınlara öğüt vermektir. Sözlü yapılan bu ikaz ve verilen nasihat yeterli olmazsa denenecek ikincil

²⁶⁵ Özsoy, Ömer, Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi Üzerine – ‘Karı Dövme’ Olgusu Bağlamında 4. Nisa ,34 Örneği-, İslâmiyat,c.V, sy.1,2002, s.123

²⁶⁶ Aydın, M. Akif, “İslâmda Kadın”, DİA.,c.XXIV, s.89-90

metot, kadının yatakta tek bırakılmasıdır. Erkeğin kadını yatakta tek başına bırakması aslında ağır bir davranış veya ceza şeklidir. Kocasına sevgi duyan bir kadın için bu davranış ağır ve güç gelir. Eğer kadın nüşuz ve serkeşliğini sürdürüp daha ileri boyuta taşırırsa, bu durumda farklı bir metot denenmelidir. O da üçüncü adım olarak ‘onları kovmak’ olmalıdır. Müellife göre ayette geçen emir, *واضربوهن* ifadesi "onları dövünüz" şeklinde tercüme edildiğinde, "Kur'an'da kadının dövülmesi emrediliyor" denilerek İslâm'a karşı saldıranlar oluyor hatta olmaya devam etmektedir. Bundan dolayı, bu emrin dövmek manasına gelip gelmediğinin anlaşılabilmesi için *ضرب* fiilinin ne manaya geldiğine bakmak gereklidir ki, *ضرب* fiili; "vurmak, çarpmak, atmak, ateşe vermek, buğdayı başağından ayırmak, bombardıman etmek, müzik aleti çalmak, müzik yapmak, yazmak, akrebin sokması, incitip harekete geçirmek, ayırmak, ayrılmak, zorla kabul ettirmek, kovmak, defetmek, bırakmak, terk etmek, vazgeçmek, iptal etmek, kaçınmak, hareket etmek, sefere çıkmak" anlamlarına gelmektedir. Müellif nasihatten ve yatakta tek başına bırakılmaktan anlamayıp durumunu düzeltmeyen kadınlara uygulanacak son metodun dövmek olmayabileceğini bu kelimenin "kovmak, terk etmek" manalarını daha uygun bulduğunu ifade etmiştir. "Onları kovunuz" şeklindeki mananın psikolojik olarak daha etkili olduğunu belirterek neticede Hz. Peygamber'in kadınların dövülmesini tasvip etmediğini vurgulamaktadır. Hz. Peygamber'in hayatına ve hadislerine bakıldığında hanımlarını hiçbir zaman dövmediğini ve kadınların dövülmesini de tasvip etmediğini görebiliriz. İster müslüman ister gayri müslim olsun iyi ve güzel bir eğitim ve terbiye almış bir erkek ile bir kız beraberce kuracakları ailede baskı, zulüm, başkaldırma, itaatsizlik, dövme düşünülemez.²⁶⁷

Müellif nüşuz ve darb kavramları bağlamında kadının dövülmesi hususunda diğer mevzularda olduğu gibi modern bir söylemi tercih etmiştir. Bizce yapılan bu yorum ayetin gerçek manasını yansıtmamıştır. Çünkü yapılan yorum Hz. Peygamberden gelen hadisler, nüzul dönemiyle ilgili rivayetlerle uyum sağlamamaktadır.

2.2.4. Kadının Seçme ve Seçilme Hakkı

Kur'an-ı kerimde kadının seçme-seçilme hakkı, yöneticiliği ve kamusal görevler

²⁶⁷ Bayraklı, a.g.e., V, 124-125

üstlenmesi konusuyula ilgili ayet-i kerimelerden şunları sıralayabiliriz:

“Ey peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan mağrifet dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.”²⁶⁸

“(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdühüd’ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım! Çok geçmeden (Hüdühüd) gelip: Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe’den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim. Gerçekten, onlara(Sebe’lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım.”²⁶⁹

“(Süleyman Hüdühüd’e) dedi ki: Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak. (Süleyman’ın mektubunu alan Sebe melikesi,) Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı dedi.”²⁷⁰

“(Sonra Melike) dedi ki: Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam. Onlar, şu cevabı verdiler: Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız; buyruk ise senindir; artık ne buyuracağını sen düşün.”²⁷¹

Mümtehine sûresinin 12.ayet-i kerimesinde nüzul döneminde bir grup kadınlarla alakalı bir olay ifade edilmekte olup hitap tarzı da onlara yönelik kullanılmıştır. Söz konusu kadınların Hz.Peygamberden biat almayı istemeleri Kur’an-ı Kerimin onlarla özellikle alakalandığını göstermektedir.²⁷²

Ayet-i kerimede Hz.Peygamberden belli esaslar çerçevesinde kadınların

²⁶⁸ Mümtehine 28/12

²⁶⁹ Neml 19/20-23

²⁷⁰ Neml 19/27-29

²⁷¹ Neml 19/32-33

²⁷² Karslı, İbrahim N., *Kuran Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.236

biatlarının kabul edilmesi istenmekte hatta emredilmektedir. “Mubaye’a” kelimesi kadınlarla yapılan antlaşmayı ifade etmektedir. Biat kavramı şifahi olarak karşılıklı sevgi, saygı ve güven esaslı olmak üzere lider konumdaki şahısla, diğer kimseler arasında vaki olan anlaşma ve sözleşmedir. Hz.Peygamber döneminde vaki olduğu gibi İslâm öncesinde de olduğunu ifade etmek mümkündür. Lidere bir bağlılık sözü denilebilir. Biat eden kendi hür isteğiyle lider gördüğü kimseye itaat sözü vermektedir.

Meydana gelen bu sözleşmede daha çok biatı kabul eden liderin, kendisine biat edenlerden, itaat etmeye söz verenlerden talepleri olur. Bunun tersi de söz konusu olabilir. Lider konumdaki kişiden de biat edenler talepte bulunabilirler. Genel olarak biat edenler sorumluluk altına girmişlerdir.

Bu ayet-i kerimede kadınların oy hakkına sahip oldukları, kadının idarecisini seçmede de söz hakkının olduğu söylenebilir.

Devletin başı kabul edilen Hz.Peygambere biat ederek vatandaşlık akdi sonrası kadınlar da erkeklerin sahip olduğu eşit siyasal haklara sahip olmuşlardır. Toplumun İslâmi esaslar içerisinde varlığını sürdürmesinden kadınlar da erkeklerle birlikte sorumludurlar.²⁷³

Kadınların seçme-seçilme hakkı, sosyal-siyasal hakları konusunda M.İzzet Derveze şu açıklamaları yapmıştır:

“Kadınların bu faaliyetlerde bulunması, Kur’an-ın kadına tanıdığı siyasi ve sosyal haklardandır. Kadınlar toplumun yarısını oluşturmakta ve bu meclislerde kararlaştırılan her şey, erkekleri ilgilendirdiği kadar kadınları da ilgilendirmektedir. Dolayısıyla mecliste erkeğin olduğu kadar kadınında görüşünün ya da oyunun bulunması kadının hakkıdır”.(...) “Şu an İslâm ülkelerinde ezici çoğunluğu oluşturan kitleler cehalet ve gaflet içindedirler. Hiç kimse bu sebepten onların siyasi ve sosyal haklarından mahrum bırakılması gerektiğini söylememiştir. Bu düşünceler yanlıştır ve kadınlar erkekler gibi tüm alanlarda, bilimde ve eğitimde söz hakkına sahiptirler. Müslüman kadının sahip olduğu haklara ilişkin teşebbüste bulunması, girişimci olması, iş ve sosyal gruplara girmesi hiç şüphesiz İslâma uygundur. Gerek kendi başına, gerek grup halinde, gerekse

²⁷³ Hatiboğlu, Mehmed S., “İslâmın Kadına Bakışı”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, 1997, S.226

siyasi ve ticari olarak kadının söz konusu faaliyetlerde bulunmasını engelleyici bir hüküm ne Kur'an'da ne de sünnette vardır. Ancak bunları söylerken, kadının ve İslâm toplumunun sosyal ve aile yapısını gözardı etmiyoruz. Sadece prensip olarak kadının böyle faaliyetlerde bulunabileceğini söylüyoruz.”²⁷⁴

“İslâm Hukukunda Kadının Siyasi Hakları” adlı makalesinde yöneticileri seçmenin, o toplumu oluşturan tüm bireylerin hakkı olduğunu ifade eden Nejla Akkaya, kadın ile erkekte müteşekkil bir toplumu yönetecek kimseyi seçme toplumun bir parçası olan kadın-erkek her iki cinsin hakkı ve görevi olduğunu zikrederek bunun aksinin ispat edilmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Mesela Abdurrahman bin Avf, “Medine de dolaşarak Hz. Ali ve Hz. Osman’dan hangisinin halife seçilmesi gerektiği konusunda halkın görüşünü almıştır. İbn Kesir Abdurrahman bin Avf’in kadınlar ve genç kızlarla da görüşüğünü, bu konuda onların fikirlerini de sorduğunu” zikretmektedir.²⁷⁵

İslâm’da insan olmaları açısından, kadın ile erkek arasında bir ayrımın söz konusu olmadığını her ikisinin de eşit derecede Allah’ın emirleri ile yasaklarına muhatap olduğunu dile getiren Din İşleri Yüksek Kurulu, erkek ile kadının, bütün insanların yeryüzünü imar etmede ve Allah’a kullukta mükellef olduklarını ifade etmiştir. Kurul kararında “İslâm’da insanlık ve Allah’a kulluk bakımından kadınla erkek arasında bir fark bulunmadığı gibi temel hak ve sorumluluklar açısından da kadın erkek ayrımı bulunmamaktadır. Dinimizde, erkeğe tanınan temel hak ve hürriyetler, aynı derecede kadına da tanınmıştır. Buna göre yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme; kişi hürriyeti ve güvenliği; vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyeti; mülkiyet ve tasarruf hakkı; meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunmada bulunma, kanun önünde eşitlik ve adaletle muamele görme hakkı, mesken dokunulmazlığı, şeref ve onurun korunması, evlenme ve aile kurma hakkı, özel hayatın gizliliği ve dokunulmazlığı, geçim teminatı gibi temel haklar bakımından kadınla erkek arasında herhangi bir ayrım söz konusu değildir. Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamber’in kadınlardan biat almasının zikredilmesi (Mümtehine,60/13), İslâm’da kadının iradesinin bağımsızlığını açık bir

²⁷⁴ Sarmış, İbrahim, *Rivayetlerin Ortaya Çıkardığı Olumsuz Kadın Algısı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.113

²⁷⁵ Akkaya, Nejla, *İslâm Hukukunda Kadının Siyasi Hakları*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, 1997 s.229

şekilde ortaya koymaktadır. Bu itibarla kadın olmak, hak ehliyetini ve fiil ehliyetini daraltan bir sebep değildir. Sahip olduğu hakların, kocası ya da başkası tarafından ihlal edilmesi halinde kadının hakime başvurarak haksızlığın giderilmesini isteme hakkı bulunmaktadır.”²⁷⁶

Kadının kamusal alanda görev alması ile yöneticiliği hakkında ileri sürülen delillerden en önemlisi Neml sûresinde ifade buyurulan Sebe Kraliçesi Belkıs kıssasıdır.

Anılan sûrede Belkıs’a her şeyin Allah tarafından verilip tahta sahip kılındığı, halkın güneşe taptığı anlatıldıktan sonra Hz. Süleyman’ın bu topluma bir mektup gönderdiği, mektubu aldıktan sonra Belkıs’ın bu mektubu istişare etmek üzere her zaman olduğu gibi bu mevzuda da yöneticilerinin ileri gelenlerinin fikirlerini aldığı anlatılmaktadır. Belkıs’ın yöneticilerinin ileri gelenleri harb konusunda kendilerine güvendiklerini alacakları her kararı da uygulamaya hazır ve amade olduklarını bildirmişlerdir. Kraliçe Belkıs ise hükümdarların bir ülkeye girdiklerinde o ülkeyi bozacaklarını, halkın şerefliğini ise zelil edeceğini bildirerek Hz. Süleyman’ı denemek maksadıyla hediye göndermeye karar vermiş, sonuçta Belkıs Müslümanlığı kabul etmiştir.²⁷⁷

Karaman’a göre Belkıs yönetiminin aleyhinde hiçbir şey ifade edilmemekte, bilakis Onun bilgisi ileri görüşlülüğü yönetim becerisi övülerek, O’nu olumlu ve başarılı gösteren sözler ve davranışlar anlatılmaktadır.²⁷⁸

Süleyman Ateş’e göre ise, Belkıs’ın bu kıssada başarılı bir idarecilik misali sergilediğini, Hz. Süleyman’ın gönderdiği mektupla tehdit edilmesine rağmen ileri gelen yöneticilerinin ve askerlerinin kuvvetle karşı koyma tekliflerine rağmen hissi davranmayıp, akıl mantık dairesinde hareket etmesi, istişareye önem vermesi çözüm üretmeye çalışması onun övgüye layık olduğunu göstermektedir.²⁷⁹ Bütün bunlardan kadının devlet başkanı olabileceği sonucu çıkmaktadır.

²⁷⁶ <https://kurul.diyaret.gov.tr/Karar.Mutalaa.Cevap/2913/kadinlarin-is-hayatinda-ve-yonetimde-yer-almaları>] Erişim Tarihi:25.07.2019

²⁷⁷ Neml 19/ 20-33

²⁷⁸ Karaman,Hayreddin, Kadının şahitliği,örtünmesi ve Kamu görevi, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, s.IV, Ankara,1997, s.277

²⁷⁹ Ateş, Süleyman, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul,1988, c.VI, s.374

Kitabı Mukaddeste Şeba kraliçesi olarak anlatılan Sebe Melikesi kıssasının temel vurgusu güçlü bir kadın kraliçenin iman etmesi hususudur. Böyle güçlü bir kadın kraliçe figürü ile kadın imgesine yönetici imgesinin eklendiği görülmektedir. Bu kıssayla kadın ve yöneticilik bağlantısı kurularak dilde kadına bu ilişki perspektifinden bakılmaktadır.²⁸⁰

Taberi, Sebe melikesinin esaslı bir yönetici olduğunu, görkemli bir tahtı bulunduğunu, servet ve güç sahibi olduğunu tüm bunlarla birlikte Allah'a iman eden örnek bir kadın olduğunu dile getirmektedir.²⁸¹ Gerek Taberi'de gerek İbn Kesir'de Sebe Kraliçesi Belkıs bağlamında kadının hükümdarlığı mevzuunda aleyhte bir yorum görülmemiştir.

Kadının yöneticiliğini uygun görmeyen âlim ve yazarlar “*Bir kadını kendilerine yönetici yapan millet iflah olmaz*” rivayetine dayanmaktadırlar.²⁸² Karaman bu rivayet hakkında özetle şu açıklamalarda bulunmuştur. Hz. Peygamber komşu ülke devlet yöneticilerine birer elçi ve mektup göndermiş onları İslâma davet etmiştir. İran hükümdarına da aynı mektubu göndermiş İran hükümdarı ise mektubu okuduktan sonra parçalamış, yırtıp atmıştır. Bu olay Hz. Peygambere haber verilince onlarda “paramparça olsunlar” buyurarak sonraları İran hükümdarı vefat edip yerine kızının geçtiği haberi alınınca; “*İşlerini bir kadının idaresine bırakan kavim felah bulmayacaktır.*” buyurmuştur. Yani başarı ve mutluluğu elde edemeyecektir, demek istemiştir. Bu hadisi nakleden Ebu Bekre sözün söylenme sebep ve amacını göz önüne almadan tüm kadınların idareci olamayacağını kamu görevi alamayacaklarını ifade etmişlerdir.²⁸³ Halbuki Hz. Peygamberin bu ifadeleri genel geçer bir kaide olmayıp belli bir toplumun akıbetinden haber vermeleridir. Bunu kadının idarecilik ve kamusal görev alamayacağı genel ilkesine delil göstermek mümkün değildir. Anılan hadisi ‘bunu böyle yapan İranlılar feleha kavuşamayacaklardır’ veya ‘devlet idaresinde öncelik erkeklere ait iken buna uymayacak duruma gelmiş bir toplum felah bulamayacaklardır’ anlamında olması daha uygun bir yorum olur. Hz. Peygamber devri ile Raşid halifeler döneminde kadınların icthad ederek fetva verdikleri, hakimlik yapıp savaşa katıldıkları,

²⁸⁰ Fidan , Hafsa, Kur’anda Kadın İmgesi, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.129-130

²⁸¹ Taberi, a.g.e., c.XIX, s. 149

²⁸² Buhari, Meğazi, 82, Fiten,18

²⁸³ Karaman, a.g.m.,s.276

idarenin kararını etkileyecek şekilde siyasi yaşamda yer aldıkları görülmüştür. Tüm bunlarla beraber kadının devlet başkanlığı dahil kamusal alanda görev alabileceklerine dair şu deliller zikredilebilir:

*“Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkoşlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azizdir, hikmet sahibidir.”*²⁸⁴

Anılan ayet-i kerimedden mümin erkek ve kadınların birlikte velayet hakkı sahibi oldukları, kadınların da toplumun değerinin korunmasında sorumluluk sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

Neml sûresinde geçen Belkıs yönetiminin aleyhinde hiçbir söz söylenmemiş olup bilakis onun bilgisi, ileri görüşlülüğü, yönetim becerisi, nakledilmiştir. Belkıs yönetiminin yeri ve zamanı gelmiş olduğu halde bir toplumu kadınının yönetiminin kötü ve olumsuz netice vereceğine dair en küçük bir ifade yer almamıştır.

Hiz. Ayşe liderliğinde cereyan eden Cemel vakası aşikar bir siyasi muhalefet hareketi olup bu harekette bazı ashabin büyükleri Hiz. Ayşe'nin yanında yer almışlardır. Bu harekette Hiz. Ayşe'nin kadın olması sorgulanmamıştır. Sonuçta kadının gerek kamu görevini ve gerek idareci olmasını yasaklayan açık, bağlayıcı, kesin bir nas bulunmamaktadır. Bunun tersi deliller bulunmaktadır. Tarihte kadının yöneticilik ve kamusal alanda görev yapmasının az sayıda olması sadece İslâm dünyasına mahsus olmayıp bütün dünyada ve günümüz dünyasında mevcut bir uygulamadır. İhtiyaç ve zaruret bulunduğu kadının da yönetici ve kamusal görev alması mümkündür.²⁸⁵

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 24.10.2002 tarihli kararında yer alan ifadelere göre İslâm'da insan olmaları yönüyle erkek ile kadın arasında bir fark bulunmayıp her ikisi de eşit seviyede Allah'ın emirleri ve yasaklarına muhatap kılınmışlardır. Yeryüzünü imar, Allah'a kul olma, temel hak ve sorumluluk hususlarında kadın ile erkek arasında bir fark söz konusu değildir. Her iki cinste temel hak ve hürriyetler, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruyarak, geliştirme, hürriyet, güvenlik, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyeti, mülkiyet ve tasarruf hakkı, meşru vasıta ve yollardan faydalanarak davacı ve

²⁸⁴ Tevbe, 9/71

²⁸⁵ Karaman, a.g.m, s.277

davalı olarak iddia ve savunma yapabilmek, vb. hususlarında eşit olup aralarında bir fark söz konusu değildir. Kurul kadının ticaret, iş hayatı ile kamusal alanda yer alması ile alakalı olarak şu görüşleri serdetmiştir:

“Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamber’in kadınlardan biat almasının zikredilmesi (Mümtehine, 60/13), İslâm’da kadının iradesinin bağımsızlığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu itibarla kadın olmak, hak ehliyetini ve fiil ehliyetini daraltan bir sebep değildir. Sahip olduğu hakların, kocası ya da başkası tarafından ihlal edilmesi halinde kadının hakime başvurarak haksızlığın giderilmesini isteme hakkı bulunmaktadır.”

“İslâm’da kadının konumu ve hakları konusundaki tartışmaların önemli bir kısmı, kadının sosyal hayata katılması, çalışması ve kamu görevi üstlenmesi noktalarında odaklaşmaktadır. İslâm’a göre, kural olarak kadın, ev içinde ve dışında çalışabilir; ailesinin ihtiyaçlarını sağlamada kocasına yardımcı olabilir. Şartlara ve ihtiyaçlara göre, aile hayatında eşlerin rollerinin değişmesi de mümkündür. Önemli olan hayatın huzur ve düzen içinde geçmesi, ihtiyaçların karşılanmasında bireylerin imkân ve kabiliyetlerine uygun sorumlulukları dengeli şekilde üstlenmeleridir. Bazı kaynaklarda yer alan Hz. Peygamber’in, evin iç işlerini kızı Hz. Fatıma’ya, dış işlerini ise damadı Hz. Ali’ye yüklemiş olması, Müslümanlar için bir aile modeli oluşturma amacına yönelik bağlayıcı bir kural değil, ihtiyaç, örf ve âdete dayalı tavsiye niteliğinde bir çözümdür. Kaldı ki, ev hanımının ailesine ve topluma katkıları küçümsenemeyecek kadar önemli bir iştir.”

Kurul Kadının Yöneticiliği konusunda da şu ifadelerde bulunmuştur:

“Bazı kaynaklarda kadının kamu görevi üstlenmesini sınırlandıran görüş ve hükümler yer almaktadır. Ancak bu görüş ve hükümler, nasların açık ifadelerinden kaynaklanmayıp, fakihlerin içinde buldukları sosyokültürel ve ekonomik şartları göz önünde bulundurarak ulaştıkları sonuçlardır.”

“Hz. Peygamber devrinden itibaren kadınlar, öğretmenlik, memurluk, doktorluk, hemşirelik, zabıta memurluğu gibi çeşitli özel ve kamu işlerinde çalışmışlardır. Nitekim Hz. Ömer, Medine pazarına Şifa b. Abdullah’ı denetim görevlisi olarak tayin etmiştir. Bu konuda, hemen bütün fakihler görüş birliği içindedirler. Bununla birlikte, hakimlik ve üst düzey yöneticilik yapmaları konusunda önemli görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

İslâm hukukçularının çoğunluğu kadından hakim olmayacağı kanaatindedirler. Ancak bu görüş, açık bir nassa dayanmayıp, toplumun gelenek ve telakkilerinden kaynaklanmaktadır. Hanefiler ve İbn Hazm, kadınların şahitlik yapabildiği dava türlerinde hakimlik de yapabileceği görüşündedirler. Taberî ve Hasan-ı Basrî gibi İslâm bilginleri ise, kadınların hakim olmasına hiçbir dinî engelin bulunmadığını kabul etmişlerdir. Bunlar da göstermektedir ki, klasik dönem İslâm bilginleri, kendi devirlerindeki bilgi, kültür ve tecrübe birikimlerinden hareketle, kadınların hakim olmalarıyla ilgili kanaatlerini ortaya koymuşlardır. Klasik fıkıh kaynaklarında, kadınların üst düzey kamu yöneticisi olamayacaklarına dair görüşler yer almaktadır. Bunlar da, yine fakihlerin kendi devirlerindeki bilgi, kültür ve tecrübe birikiminden kaynaklanmaktadır.”

“Hakimlik ve yöneticilik, toplumda önemli bir kamu görevi olduğundan, İslâm hakim ve yönetici olarak görevlendirilecek kişilerin, bu görevleri hakkıyla yürütebilecek niteliklere sahip olmaları üzerinde durmuş, cins, yaş veya renklere göre bir ayırım yapmamıştır. Hz. Peygamber ve sahabe döneminde kadınlar, henüz haklarındaki olumsuz yargılar tamamen silinmemiş olduğu halde içtihat etmiş, hüküm ve fetva vermiş, bir nevi hakimlik ve yöneticilik yapmış, savaflara katılmış, yönetimin kararlarını etkileyecek ölçüde siyasi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ancak kadınların da sahip oldukları hak ve yetkilerin uygulamaya geçirilmesi ve kadınların sosyal hayatta aktif rol üstlenmeleri tamamen sosyoekonomik ve kültürel şart ve ihtiyaçlarla ilgilidir. İslâm bu konuda temel hak ve ilkeleri belirtmekle yetinmiş, geri kalan kısmı Müslüman toplumların kendi gelişim seyrine terk edilmiştir.”

“Her kamu görevinde olduğu gibi devlet başkanlığı için de liyakat şart olduğundan, devlet başkanlığına getirilecek kişinin cinsiyetine değil, bu göreve layık olup olmadığına bakılır. Diğer taraftan, devlet başkanının ordunun başında sefere çıkması, Cuma hutbesini okuması ve namazını bizzat kıldırması gerekmez. Bunların, görevlendireceği kişiler tarafından yaptırılması mümkündür.” *"Yönetimlerini kadına teslim eden bir toplum iflah olmaz"* “anlamındaki hadise gelince, Hz. Peygamber bu sözyle, başkanı bir kadın olan Sâsânî Devletinin kısa süre sonra yıkılacağını haber vermektedir. Nitekim bu devlet, kısa bir süre sonra yıkılmıştır. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim'de, Sebe' Melikesi Belkıs'tan bahsedilirken herhangi bir olumsuz ifadeye yer verilmemiş olması, tarihte ve günümüzde başında kadın olduğu halde güçlü bir şekilde

varlığını devam ettiren ülkelerin bulunması, Hz. Peygamber'in bu sözünün genel hüküm içermediğini göstermektedir.”

“Bu bakımdan İslâm'da kadının, kamu görevi yapmasını yasaklayan açık, kesin ve bağlayıcı bir nas yoktur. Bu itibarla, gerekli fitrî donanımı haiz, liyakatli kadınların devlet başkanlığı da dâhil, her türlü yönetimde görev almasında dinî açıdan bir sakınca yoktur.”²⁸⁶

Müellif Bayraklı bu konularla alakalı olarak kadının düşüncelerini cesurca Hz. Peygambere açmasını ve haklı düşüncesindeki mücadelesinden övgüyle söz ettiği Mücadele sûresinin ilk ayet-i kerimesini şöylece açıklamıştır:

*“Kocasını hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikayette bulunan kadınının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.”*²⁸⁷

Kadın sahabi Havle'nin kocasının zihar yapması, yani sırtını annesinin sırtına benzetmesi ile yaşadığı mağduriyeti Hz. Peygambere arz etmesi neticesinde mağduriyeti giderilmediği gerekçesiyle bu âdeti sorgulaması ve Hz. Peygamberle mücadele etmesi konuyu Allah'a arz ve şikayet etmesi sonucu bu ayet-i kerime inmiştir. Konu Havle'nin istediği gibi çözüme kavuşur. Müellife göre bir kadının bir peygamberle tartışıp mağduriyeti hakkında mücadele edip hakkını savunması önemli bir inkılaptır.²⁸⁸

Buradan şu sonuç çıkarılabilir: Halktan bir kadın devletin en büyük kademesinde şikayette bulunabilmekte ve sorununun çözülmesi için ısrar edebilmektedir. Bu çok önemli bir husustur ki Ortaçağda kadının hiçbir özgürlüğü yokken bu ayet-i kerime ile Allah kadına düşünme, düşündüğünü ifade etme ve düşüncesini ısrarla savunma hakkını kullandığını göstermektedir. Bundan dolayıdır ki Mücadele sûresinin ilk ayet-i kerimesi başlı başına bir özgürlükler manzumesidir. Benzetme yapılarak kişinin hanımının annesi olamayacağını ifade eden müellif tevhit inancına göre Allah'ın tek olduğu gibi annenin de tek olduğunu dile getirmiştir. İleriki ayet-i kerimelerde “Onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar” ifadesindeki çirkinliklerden maksat akla uymayan, sağduyuya ters olan şeylerdir. Zihar keffareti olarak üç tercih sunulup: “Köle azat etmek, iki ay

²⁸⁶ <https://kurul.diyaret.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2913/kadinlarin-is-hayatinda-ve-yonetimde-yer-almaları> ERİŞİM TARİHİ 27.07.2019

²⁸⁷ Mücadele, 58/1

²⁸⁸ Bayraklı, Bayraktar, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, s.55-56

peşpeşe oruç tutmak, altmış fakiri doyurmaktır".Allah kulunun durumuna göre hükümlerini belirleyip bunlardan birini seçme tercihini kişiye bırakmaktadır.²⁸⁹

Müellif şu ilkeyi de ifade etmektedir: Annenin eşi yoktur, yaratan tek, doğuran da tektir. Annenin organlarına hiçbir varlığın organlarına benzetilemez. Benzeten yukarıda zikredilen cezai müeyyideye maruz kalır. Havle olayı kadına fikrini savunma ve hakkını arama özgürlüğünü getirdiği gibi, annenin eşsizliğini ve ona bir şeyi benzetmenin hukuksal boyutunu da getirmiştir. Sûrenin ilk ayetleri erkeklerin yersiz gururunu kırdığı gibi, kadınları da aşağılık duygu ve düşüncesinden kurtarmıştır. Kadın ve erkeğin birbirlerine bakış açılarını ve biçimini değiştirmiştir. Kadının ezilmişliğini onura dönüştürmüştür.²⁹⁰

Müellif kadının yöneticiliği ve kamusal alanda görev alması ile alakalı olarak da şunları söylemektedir: Kadının yönetici olup olamayacağı konusu asırlardır Müslümanları meşgul etmiş ve bu konuda verilen fetvalar, İslâm'a karşı farklı ve menfi tavırlar takınılmasına sebep olmuştur. Genelde kadının devleti yönetemeyeceği fetvasını verenler İbn Abbas'tan nakledilen rivayette Hz. Peygamber'in (sav) Farısların, Kisra'nın kızını başlarına kraliçe tayin ettikleri haberini alınca: "İşlerinin başına kadın geçiren bir kavim, asla iflah olmaz" buyruğuna dayandırmışlardır. İlim adamları bu hadisin doğruluğunu da anlamını da araştırmalıdır. Kendi döneminde devlet başkanı olmak isteyen bir kadın mı çıkmıştır ki böyle bir fetva verilmiştir.²⁹¹

Müellif mevzuun Neml sûresinin ilgili ayetleriyle vuzuha kavuşabileceğini ifade ederek, Neml sûresinde Allah tarihi bir olayı bize anlatarak şu ilke ve mesajları vermiştir:

“Hz.Süleyman, kuşların dilini biliyordu. İnsanlık Hz. Süleyman'ın bu mucizesini hayata geçirecek ve ileride insanlar kuşlarla konuşmayı öğrenecek ve onları istihdam edeceklerdir.”

“Kadın devlet başkanı olmuş ve memleketini bu günkü manada demokratik değerlere göre idare etmiştir. Bir işe karar vermeden devleti koruyan ileri gelen

²⁸⁹ Bayraklı, a.g.e., c.XIX s.88-94

²⁹⁰ Bayraktar, Bayraklı, *Kadın sevgi ve Temel Haklar*, s.56-57

²⁹¹ Bayraklı, a.g.e., s.64

askerlerle istişare ediyordu. Tek ve tartışmasız lider olma uygulamıyor, yönetimde istişare metodunu uyguluyordu.”

“Siyasetle görevli olmayanlar devletin başka işlerine karışmayacaklarını ona bildirdiler. Şimdi Allah Belkıs’ın devlet başkanlığını yermediğine göre, onuru ile devleti yöneten bir kadına ve şayet ona layıksa nasıl yönetemezsin diyebilir ve bunu din adına söyleyebiliriz? Kur’an idarede cinsiyet farkını değil ‘ehil olma’ şartını getirmektedir.”

292

Müellif, Mümtehine sûresinin 12. Ayet-i kerimesine atıfta bulunarak 1400 sene önce Kur’an-ı Kerimin kadına oy verme hakkı tanıdığını, kadına tanınan demokratik hak ve değerlere insanlık aleminin asırlar sonar kavuştuğunu belirtmiştir. Kur’an’ı ezberleyip hafız olan bir kadına Hz. Peygamberin imamlik yapma yetkisi verdiğini ama bu yetkinin sadece kendi ev halkı ile sınırlı tutulduğunu bildirmiştir. Hz. Peygamber devrinde kadınların savaşta doktorluk ve hemşirelik yaptıklarını, Hz. Peygamberin hanımlarının müminlerin ve sahabenin öğretmenleri oldukları görülmüştür. Kadınların sosyal hayatın çeşitli alanlarında vazife yapması ve onuruyla mesleğini icra etmesi dinimizce uygun olup zaten kadınlar tüm insanlığı yetiştirmekle mesleklerin en yücesini yerine getirmektedirler.²⁹³

Müellifin kadının seçme seçilme hakkı ile kamusal görev alması mevzuundaki görüşleri çağdaş ilim adamlarının görüşleriyle örtüşmektedir. Hz. Süleyman’ın kuş dilini bilmesi mevzuuyla ilgili ‘İnsanlık alemi Hz. Süleyman’ın bu mucizesini hayata geçirecek ve ileride insanlar kuşlarla konuşmayı öğrenecek ve onları istihdam edecek’ ifadesi de dikkat çekici görülmektedir.

²⁹² Bayraklı, a.g.e., s.65

²⁹³ Bayraklı, a.g.e., s.67

SONUÇ

Günümüzün önemli ve gündemden hiç düşmeyen konularından birisi İslâm'da ve Kur'an'da kadın konusudur. Bu çalışmamızda insanlığın ve müslümanların yarısını oluşturan kadınların tarih boyunca değer, hak ve yükümlülükler yönüyle; ontolojik ve toplumsal açıdan taşıdığı misyonu görmeye görmeye çalıştır. Bugün İslâm'ı bilmeyenler, onun aleyhinde yazıp konuşanlar, saldırı noktası olarak İslâm'ın “yumuşak karnı” olarak “kadın” sorununu öne çıkartmaktadırlar. Sanki İslâm kadınları son derece kısıtlamış, özgürlüğünü elinden almış, erkeğin adeta kölesi haline getirmiştir. Bu temelsiz iddialar maalesef kimi çevrelerde gerçekmiş gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu mütevazi çalışmamızda Bayraktar Bayraklı'nın konu hakkındaki açıklamaları çerçevesinde tek tek ele alarak değerlendirmeye ve cevaplamaya çalıştık.

Çalışmamızda Bayraktar Bayraklı'nın yirmi iki (22) ciltten oluşan “**Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**” adlı hacimli eseri “kadın” ile alakalı ayetlere getirdiği yorumlar bağlamında ele alındı.

Eser incelendiğinde, bu tefsirinin, tefsir ilmine dair metodik bir ciddiyet ve disiplin içerisinde yazılmış bir tefsir olmaktan ziyade ayeti kerimelerin daha çok bir din eğitimcisi, bir din psikolojisi ve din sosyolojisi bakışıyla açıklanmaya çalışıldığı ve yorumlar hüviyetinde olduğu gözlemlenmektedir. Eser'de Bayraklı'nın özellikle psikoloji ve eğitim alanına dair yaptığı çalışmaların yoğun bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Tefsirinde, Kur'an'ı Kur'an'la tefsire yoğun bir şekilde başvurmuş; sünneti kullanma da bunun kadar başarılı olmadığı görülmüştür. Sünnete dair malzemelerden; *hadis* ve *âsâr* birikiminden yeterince faydalanılmadığı anlaşılmaktadır.

Yorum mantalistesinde modernist İslâm düşüncesinin etkisini ve izlerini sıklıkla müşahede etmek mümkündür. Örneğin, mucizeleri olağan durumlara indirgeyip günümüz modern bilimleriyle makulleştirmeye çalışma çabaları müellifte görülmektedir. Buna karşın, eserin başarılı olduğu noktalar da yok değildir. Örneğin surelere başlangıç yaparken sure ile ilgili genel değerlendirmeler yapması; ayetlerden ve sûrelerden çıkartılacak dersleri toplu olarak vererek dikkat çekmesi; belli bir konudaki ayetleri bir arada derli toplu vermesi eserde faydayı artıran hususlardan olmuştur. Eserin müellifinin bir din eğitimcisi olma özelliğini, çok belirgin bir şekilde okuyucu

hissedecektir. Bunun yanında interdisipliner bir yöntemi kullanarak yazarın, din sosyolojisi, din psikolojisi ve biyoloji gibi farklı alanlara ve oralardan yorumlara yeri geldikçe yer verdiği görülmüştür. Surelerin tefsirinin sonunda o sureden çıkarılan ilkelerin zikredilmesi sanki o surenin tefsirinin genel bir özeti niteliğini taşımıştır.

Çalışmamızda Bayraklının kadınla alakalı öne çıkan ayetlere yorumlarını ve bakış açılarını vermeye çalışmış olduk. Müellif, kadının yaratılışını ele alan Nisa sûresinin ilk ayetinde insanın yaratılışının ilk insan olarak tek bir öz ve cevherden meydana geldiğini yoksa kadının erkeğin ege kemiğinden yaratılması şeklinde bir anlayışının isabetli olmadığını ifade etmektedir. Ayete konu olan “nefs” kavramı, Hz. Adem’i de eşi Havva’yı da içine alan bir mahiyete sahiptir. İlgili hadiste Hz. Havva’nın ege kemiğinden yaratılması onda olan psikolojik kırılma belki ifade etmektedir. Müellif bunu Ebu Müslim yorumuyla kadının hassas bir mahiyette yaratılmış olmasıyla açıklamaktadır. Özetle o, din eğitimi ile din psikolojisini önceleyerek insanın yaratılışını tek bir cevhere dayandırmış ve konuya günümüz bilimsel verilerinden hareket ederek çağdaş bir yorum getirmiştir.

Ezelî günah fikrini Kur’an’ın kabul etmediği bilinmektedir. Bu çerçevede müellif, Hz. Adem’in cennetten çıkartılmasında Hz. Havva’nın etken olduğu fikrini şiddetle reddetmektedir. Bu kadının aşağılanması anlamına gelmektedir. Ayrıca ezelî günah fikrine de karşı çıkmıştır. Yani Adem ile Havva’nın işlediği günahın genetik olarak çocuklarına geçmesi fikri kabul edilemez. Çünkü, kadın olsun erkek olsun herkes kendi günahından sorumludur. Kimse başkasının günahını üstlenemez. Fussilet suresinin 46. ayet açıktır: *“Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.”*

Müellif, yaratılış konusunda bu ikna edici kanaatine rağmen Hz. Meryem’in İsa’ya hamile kalması hadisesini ilgili ayetlerde bir müşkil olduğunu bunu kendi yorumuyla çözmeyi başardığını söylemektedir. Kur’an’da Meryem’e ruhun üflenmesi konusunun ele alındığı bir ayette “فَنفَخْنَا فِيهَا” kalıbı geçerken; bir başka yer de ise aynı kelime “فَنفَخْنَا فِيهِ” şeklinde yer almaktadır. Buna göre Cebrail tarafından hamilelik sürecini tamamlayan Hz. Meryem de çocuğunun oluşum sürecinin özeti şudur: Hz. Meryem’in iç organlarında sperm ve yumurta üreten bir yahut iki sistem bulunmaktadır. Enbiyâ Suresinin 91. âyeti kerimesindeki üfleme eylemiyle yumurta harekete

geçiriliyor, Tahrim Suresinin 12. Ayeti kerimesindeki üfleme eylemiyle de spermi harekete geçirilmiştir. Daha sonra sperm ile yumurta döllenip Hz. İsa yaratılmıştır. Müellif yapmış olduğu bu izahın hem doğaya hem de bilimsel gerçekliğe uygun olduğunu biyoloji biliminin konuları arasında bulunan botanik ve zooloji disiplinlerinin ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde bu iddiaya delil bulunabileceğini ifade etmiştir.

Cumhur İslâm alimleri '*Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar*' ifadesindeki 'humur' kavramının müfredinin 'himar' olduğunu, göğüsleri ve boynu örten "başörtüsü" manasına geldiğinde hemfikirdir. Müellifimize göre de kadınların başlarını dini açıdan örtüp örtmeyeceği mevzuu tartışma kabul eden bir konu değildir. Çünkü kelimenin lügat anlamı dahi örtünün olmadığı görüşüne izin vermemektedir. Ayeti kerimenin mealinde geçen "başkasına göstermesinler" ifadesinde kadının, ziynet eşyalarını taktığı organlarının sayılan kimseler dışındaki kimselere gösterilmesi Allah tarafından yasaklanmıştır, kadın da kendini sahiplenmeli, örtülmesi gereken bedenini örtmelidir.

Müellif, Kur'an'ın tek eşle evliliği esas aldığını birden fazla evliliğinin ise şartlarının neredeyse imkânsız olabilecek derecede zor olduğunu; bu şartlar olduğunda belki gündeme gelebilecek arazi bir durum olduğu kanaatindedir.

Bayraklı'ya göre, Kur'an'ın önerdiği boşama, erkeğin tekelinde değil; mahkeme huzurunda olmalıdır. Koca, hakimin görevini kendi üzerine alıp yargı yapamaz. Yani koca hem aktör hem seyirci olamaz, aynı boşanma olayında hem taraf olması, hem de yargıç olması, uygulama açısından "ilkel" olmaktan öteye geçemez. Cahiliye devrinde erkek eşini sınırsız boşama hakkına sahipti. Kur'anın nüzülüyle bu sınırsız hak sınırlandırılmış, kadının maddi ve manevi yönlerden haksızlığa uğraması önlenmeye çalışılmıştır. Kadının eşinden, gelmesi muhtemel haksızlıklara karşı korunması için yollar mevcuttur. Bu yollardan ilki kadının kocasına bedel ödemesi suretiyle gerçekleşmesi, ikincisi kocanın boşama yetki ve selahiyetini eşine de vermesi, üçüncü olarak ise kadının mahkemeye müracaat ederek boşanma isteğinde bulunması şekliyle bu durum gerçekleşmiştir. Evliliğin şahitliği şart koştuğunu, boşanmada da şahitliğin şart olması gerektiğini savunan müellif şahitlerin imzasıyla kurulan aile ocağının kocanın iki dudağının arasından çıkan bir sözle bozulamayacağını ifade etmektedir.

Kadının şahitliği konusu çok tartişılan konulardandır. Ayeti kerimede borçlanma söz konusu olduğunda bu borçlanma işleminin iki erkekle veya bir erkek iki kadının şahitliğiyle tesbiti istenmiştir. Âlimlerimizin bir kısmı ayetin hükmünü genel bir düzenleme kabul etmiş ve her türlü hukuki işlemde iki kadının bir erkek şahit yerine geçeceğini, geçmesi gerektiğini söylemişlerdir. Çoğunluk ise kazf suçuyla ilgili ayetteki şahit kelimesinin müzekker kullanımını ve diğer delilleri de ifade ederek kadın ile erkek şahitlerin aralarında fark olmadığı kanaatinde olmuşlardır. Klasik hukukçu ve müfessirler bir erkek yerine iki kadın şahit aranmasını genellikle kadınların unutkanlık gibi muhtemel zaaflarıyla açıklarken çağdaş araştırmacılar, kadınların o dönemde ticari işlemlere erkekler kadar vakıf olmamalarıyla izah etmişlerdir.

İşlâm kadına miras hakkı tanımış ve anne olması, nine olması, eş olması, kız çocuğu olması, kız kardeş olması durumlarına göre de alacakları payları belirlenmiştir. Bu hak İşlâm'dan evvelki uygulamaya göre önemli bir yeniliktir. Çünkü o devirde kadınların herhangi bir miras hakkı yoktu. Yerleşik toplumsal geleneklerin birden bire değişmesini de söylemek imkân dâhilinde değildir. İstisnaları bulunmakla beraber genelde kadının mirastaki hissesi aynı konumdaki erkeğe ait hissenin yarısı kadardır. Kadının aleyhinde olan bir hükümmüş gibi görünen bu düzenleme, İşlâmın erkeğe yüklediği mali yükümlülükler, kocanın aile içerisindeki sorumluluklarıyla beraber değerlendirilmesi halinde adaletin tecelli ettirildiği sonucuna varılacaktır. Ailenin geçim sorumluluğu bütünüyle kocaya ait olduğu, evlenme akdi sırasında mehir ödeme sorumluluğunun erkeğin üzerinde olduğu, ceza hukukunda bulunan "akile" gibi sosyal yardımlaşma uygulamalarına da sadece erkekler katıldığı göz önüne alınırsa kadın ve erkeğe düşen mirastaki payın eşitlendiği görülür.

Aile reisliği diyebileceğimiz "Kavvam" kavramıyla yetki ve sorumluluğun kocaya verildiği ifade edilir. Bu kavram koruma ve yönetme hak ve yetkilerine birlikte sahip olmayı da anlatır. Aile reisliğinin kocaya ait olması toplumun bu en küçük biriminde oluşabilecek kargaşayı önleme ve huzuru sağlama amacına yöneliktir. Dolayısıyla burada ontolojik bir üstünlük değil daha ziyade fonksiyonel bir yetki farklılığı söz konusudur. Bu kural genel bir kural olup eğer yetenek ve harcama yükümlülüğu yer değiştirir ise çağdaş İşlâm düşünürlerinin kanaatine göre bu kural değişebilir.

Kur'an-ı Kerim de, kocasına karşı itaatsiz (naşize) kadın hakkında öncelikle nasihatle yola getirilmesi, sonra yataklarında yalnız bırakılması, bunun da fayda vermemesi durumunda dövülebileceğinin (darb) belirtilmesi mevzusu üzerinde çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Bayraklı bu kelimeye kısaca “evden uzaklaştırma ve kovma” manasının kelimenin ve Kur’an’ın ruhuna uygun olduğu kanaatindedir. “Da-re-be” kelimesine “dövme anlamı uygun değildir. Kaldı ki, Hz. Peygamber'in uygulamaları konuya da ışık tutacak niteliktedir. O'nun eşlerini dövdüğüne dair hiçbir olaydan söz edilmemiştir. Basit uyuşmazlık durumunda şiddete başvurulması önerilen bir yöntem değildir.

Kadının seçme-seçilme hakkı, yöneticiliği ve kamusal görevler üstlenmesi konusuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de yasaklayıcı net bir hükmün yer almaması ve Seba Melikesi Belkıs'tan bahsedilirken hiçbir olumsuz ifadenin kullanılmamış olması önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in erkeklerle beraber kadınlardan da biat almasının zikredilmesi, İslâm'da kadının iradesinin bağımsızlığını net bir biçimde açıklamaktadır. Her kamu görevi gibi devlet başkanlığı için de en önemli şartın liyakat olduğunu göz önünde bulunduran çağdaş araştırmacılar kadınların devlet başkanlığı dâhil her türlü görevi üstlenebileceklerini belirtmişlerdir. Nitekim Din İşleri Yüksek Kurulu da kararında İslâm'da kadının, kamu görevi yapmasını yasaklayıcı açık, kesin ve bağlayıcı bir nas olmadığını, gerekli fitrî donanımı haiz, liyakatli kadınların devlet başkanlığı da dahil, her türlü yönetimde görev almasında dinî açıdan bir sakınca olmadığı ifadelerine yer vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA

AKDEMİR, Salih, “*Tarih Boyunca ve Kuran-ı Kerimde Kadın*”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X,sy.4, Ankara,1997.

AKKAYA, Nejla, *İslâm Hukukunda Kadının Siyasi Hakları*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, 1997

ARSEL, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, Orhanlar matbaası, İstanbul, 1987.

ATAY, Hüseyin, *Kur'an ve Hadis Yorumlaması*, Bilgi ve Hikmet ,sy.8, 1994

- *İslâm Gerçeği*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara,1995

ATEŞ, Süleyman, “*İslâm 'ın Kadına Getirdiği Haklar*”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X. sy.4,1997.

- *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.

AY, Eyüp, “*Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik Anlam(lar)ı*”, *İslâmiyat*, c.IV, Sy. II, 2001.

AYDIN, M. Akif, *İslâm 'da Kadın*, DİA, İstanbul,2001

BAYRAKLI, Bayraktar, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2007.

- *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008

- *Kur'anda Değişim Gelişim ve Kalite Kavramı*, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul,1999

- *Farabi'de Devlet Felsefesi*, Şehir Yayınları, İstanbul, 2000

- *İmtihan Pedagojisi ve Ölçme-Değerlendirme Teknikleri*, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul, 1998

- *Kur'anda Değişim Gelişim ve Kalite Kavramı*, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul,1999
- *Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 1999
- *Kur'an'da Hz. Peygamber*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008
- *Ayetlerin Işığında İman, İbadet ve Ahlak Üzerine Sohbetler*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008
- *İslâm'da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2012
- *İslâm ve Eğitim*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015
- *Vahyin Hedeflediği Toplum*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015
- *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an-ı Kerîm Meali*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016

BERKİ, Ali Himmet, Keskiöğlü, Osman, “*Hatemül Enbiya Hz.Muhammed ve Hayatı*”, DİB yayınları, Ankara, 2003.

BEYDAVİ, Nasıruddin Ebu Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envarü't-Tenzil ve Esrarüt-Tevil*, daruihyai'tTüras el. Arabi, Beyrut, 1418 h,

BUHARİ, Muhammed b. İsmail, *el-Cami'u's-sahih*, Daru Tuka'n-Necat, yy.1422 h.

BULAÇ, Ali, “*Makasıdu`ş-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği*” İslâmi Araştırmalar, c. 5, sy.4, Ekim, Ankara,1997.

CARULLAH, Musa, *Hatun*, yay haz. Mehmet Görmez, Otto Yayınları, Ankara, 2014

ÇETİN, Abdurrahman, “Nesh”, DİA, İstanbul,2001 XXXII.

ÇİMEN, Abdullah Emin, *Kur'an Karşıtlarının Ekonomik Kaygıları*, Nehir yayınları, İstanbul, 2008.

- *Niçin Helak Oldular Kuran-ı Kerimde Helak Kavramı*, Işık Akademi Yayınları, İstanbul, 2008.

EL MAVSUA, el-fikkiyye, Darus-Safve, Kuveyt 1993, XXIX

ERTEN, Mevlüt, *Kur'an'da Zevc Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu''*, EKEV Akademi Dergisi, sy. XVII, Güz 2003.

ESED, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk) İşaret Yayınları, İstanbul,1999

FAZLUR RAHMAN, Ana Konularıyla Kur'an, (trc. Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2005.

- *İslâm ve Çağdaşlık*,(trc.Alparslan Açıkgenç M. Hayrı Kırbasoğlu), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996

- *İslâmi Yenilenme*, Makaleler IV.(Tercüme Adil Çiftçi) Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2004

FİDAN, Hafsa, *Kur'an'da Kadın İmgesi*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006.

GÜLER, İlhami, *Kur'anda Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara , 1997

HARMAN, Ömer Faruk, “*Kadın*”, DİA, İstanbul, 2001.

HATEMİ, Hüseyin, *Modern Mahrem ve İslâm'ın Kadına Bakışı*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara , 1997

HATİBOĞLU, Mehmed S., “*İslâm'ın Kadına Bakışı*”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, 1997

HAZİN, Alaud-din Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer eş Şeyhi, *Lübabu't-Tevîl fi Maani't Tenzil*, Daru'l- Kutup'il- İlmiye, Beyrut, 1415

İBN HACER el- Askalani, *El İsabe Fi Temyizis Sahabe*, İz Yayıncılık İstanbul,2010

İBN KESİR, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*,(thk. Muhammed Hüseyin Şemsuddin), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1419 h.

İBN MANZÛR, Muhammed b. Mukerram b. Ali Ebu'l-Fadl Cemaleddin, *Lisânu'l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut 1414 h. VI,

KARAMAN, Hayreddin, *Kadının şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.X, sy.IV, Ankara, 1997

- *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.

- *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2006.

KARSLI, İbrahim H. , *Kur'an Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

KIRBAŞOĞLU, Hayri, *Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler*, İslâmi Araştırmalar Dergisi, c.10 sy.4, Ankara, 1997

KUR'AN-I KERİM ve Açıklamalı Meali, T.D.V. yayınları, Komisyon, Ankara, 2007

KURİŞ, Konca, Mersin 1. Kadın Paneli *İslâm'da Kadın*, Avcı Ofset, Mersin,1996.

KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr b. Ferah, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'ân*, (thk. Ahmed el-Berduni ve İbrahim Edfayş). Daru'l-Kutubi'l-Mısıriyye, Kahire, 1964.

KUTSAL KİTAP, *Eski ve Yeni Antlaşma*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2001.

EL MAVSUA el-fikkiyye, Darus-Safve, Kuveyt 1993

MÜSLİM, b. el-Haccac, ebu'l-Hasan el-Kuşeyri en-Nisaburi, *sahih*, (thk. Muhammed Fuad Abdalbaki) Daru İhyai't- Türesi'l-Arabi, Beyrut, ts

NESEFÎ, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, (thk. Yusuf Ali Bedyevii), Daru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1998.

OKUYAN, Mehmet, "*Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı*", *OMÜİFD*, sy. XXIII, Samsun, 2007.

ÖZSOY, Ömer, *Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi Üzerine – 'Karı Dövme' Olgusu Bağlamında 4. Nisa ,34 Örneği*, İslâmiyat ,c.V, sy.1, 2002

RAGİB İSFEHANİ, Ebu'l Kasım el Hasan b. Muhammed, *el-Müfredat fi Garibi'l Kur'an*, Daru'l-Kalem, Dımeşk, 1412.

RAZİ, Fahrettin, *Mefâtihu'l-Ğayb; et-Tefsiru'l Kebir*, Daru İhyai't- Türesi'l-Arabi, Beyrut, 1420, IX.

SARMIŞ, İbrahim, *Rivayetlerin Ortaya Çıkardığı Olumsuz Kadın Algısı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2010.

SUYUTÎ, Abdurrahman b. Ebu Bekir Celaleddin, *ed-Durru'l-Mensur fi't- Tefsiri'l-Me'sur*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.

TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Daru Alemlil- Kutub, Riyad, 2003..

TİRMİZİ, Muhammed b. isa b. Sevrâ b. ed-Dehhak, *Sünen*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir), Dârû'l-Kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, ts.

TÜMER, Günay, “*Asli Günah*”, DİA, İstanbul, 2001

VEHBE EZ-ZUHAYLİ, *el-Fıkhu'l İslâm*, Darul-İslâmiyye, Dımeşk, 1989

YADSIMAN, Hakkı Ş., “*Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler*”, DEÜİFD, XV.

- “*Yahudilikte Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler*”, DEÜİFD, XV.

YAVUZ, Yunus Vehbi, *Kur'ân'da Kadın Hak Ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1999.

YAZIR, Elmalı'lı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Fazilet Naşriyat, İstanbul, 1999

YILDIRIM, Celal, *Asrın Kur'an Tefsiri, Anadolu Dağıtım İzmir, 1991*

ZEMAŞŞERÎ, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b. Ahmed, *el-Keşşâf Dârû'l- Kutubi'l-Arabî*, Beyrut, 1407h.

İNTERNET ERİŞİM:

*<https://kurul.diyamet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2907/kadinlarin-sahit-ve-mirasci-olmalari> Erişim Tarihi:25.07.2019, saat:20:12

*<https://kurul.diyamet.gov.tr/Karar.Mutalaa.Cevap/2913/kadinlarin-is-hayatinda-ve-yonetimde-yer-almalari> Erişim Tarihi:25.07.2019, saat:20:20

*<https://www.kureselkitap.com/urun/117030/kitap/bayrakli-yayinlari/prof-dr-bayraktar-bayrakli/din-ve-iletisim/>;Erişim Tarihi:19.08.2019, saat:22:53

*<https://www.dr.com.tr/Kitap/Kuranda-Icel-Sosyal-Maddi-Cevre-Kavramlari/Din-Mitoloji/İslamiyet/urunno=0000000506960>; Erişim Tarihi:19.08.2019, saat:22:54.

*<https://www.kitapburada.com/kuransiz-musulmanlik-p619007.html>, Erişim Tarihi:19.08.2019, saat:16:35

*<https://www.kitapburada.com/insanligin-vebasi-sirk-p608587.html>, Erişim Tarihi:19.08.2019, saat: 16:37.

*<https://www.kitapburada.com/kuranda-hz-peygamber-p611506.html>,Erişim Tarihi:19.08.2019, saat: 16:38.

*<https://www.kitapburada.com/din-ve-kadin-p619005.html>, Erişim Tarihi:19.08.2019, saat:16:40.

*<https://kidega.com/kitap/din-iletisimdir-218738/detay/> Erişim Tarihi:19.08.2019, saat: 22:56.

*<https://www.eflatunkitap.com/vahyin-isiginda-insan-ve-cevresi>; Erişim Tarihi:19.08.2019, saat: 22:57.

*<https://www.biyografi.info/kitap/kuran-toplam-kalite-yonetimidir>; (Erişim Tarihi:19.08.2019 Saat: 16:32

*<https://www.kitapsec.com/Products/Kurani-Ahlak-Dusun-Yayincilik-228537.html>;
Erişim Tarihi:19.08.2019 Saat: 22:58.

*<https://www.kitapyurdu.com/kitap/kurana-gore-ideal-toplum/297881.html>; Erişim
Tarihi:19.08.2019 Saat: 23:00.

